

POST-COVID ISKOLA

Az iskolák fejlesztési lehetőségei a koronavírus hatására

DLA értekezés, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Építőművészeti Doktori Iskola - É R T E K E Z É S

Készítette: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

Témavezetők: Dr. Dúll Andrea DSc PhD habil. és Karácsony Tamás DLA

Édesapámnak és édesanyám emlékére

TARTALOM

Tartalom	5
Absztrakt	7
Bevezetés	9
Az iskola	13
A koronavírus és hatása a térhasználatra	17
A térhasználat életkori különbségei	21
Fókuszpontok	25
Bölcsőde	29
Óvoda	37
Általános iskola	45
Középiskola	57
Felsőoktatási intézmények	67
Összegzés	79
Irodalomjegyzék	79
Melléklet	87
Mestermunka: A Laborház	107

Szeretnék köszönetet mondani
konzulenseimnek, Dr. Dúll Andrea DSc PhD habil.-nak
és Karácsony Tamás DLA -nak,
valamint Balázs Mihály DLA-nak, Dr. Somogyi Krisztina PhD-nak
és Terbe Rita DLA-nak

ABSZTRAKT

Az oktatási-nevelési intézmények (bölcsődék, óvodák, iskolák) a nevelés, a szocializáció és az oktatás egyik fontos színtere, hiszen egészen kicsi kortól gyakran felnőtt korig ezeken a helyszíneken töltik a gyerekek és a fiatalok az idejük legnagyobb részét. Éppen ezért az oktatási terek minőségi, építészeti kialakítása komplex feladat, hiszen a megfelelően kialakított iskolai terek segíthetik a nevelési-szocializációs folyamatokat és az oktatást, a tananyag beépülését, hasznosulását.

2020-ban Magyarországot is elérte a Covid19 vírus okozta járvány, mely nemcsak a megszokott életvitelt borította fel, de az épületek, a terek használatát is átformálta. Mind az otthonokba bezárt családok, mind az iskolák ritmusa, térhasználata megváltozott. Ez az időszak világossá tette-teszi azt is, hogy mennyire keskeny a határ a munkaterek (és így az iskola) és az otthon között. Az otthonosságból fakadó biztonságérzet keresése ezekben a bizonytalan időkben kiemelkedően fontossá vált; a pozitív otthonérzet, mint bázispont adhat olyan biztonságérzetet, amely keresése a hatékony iskolahasználathoz nyújthat támpontot mind a koronavírus, mind az ezt követő időszakban. Az oktatási-nevelési intézmények széles skálája, a használók különböző korosztályai miatt azonban nem beszélhetünk egységes kialakítási, megoldási lehetőségről. Dolgozatomban fontosnak tartom a gyermekek életkori sajátosságainak megfelelően figyelembe venni a tér kialakítási lehetőségét a különböző intézménytípusokban.

Ez az időszak nem múlik-múlt el nyomtalanul, magával hozva ezeknek a tereknek a hosszú távú változását, újragondolását. Erre igyekszem a dolgozatomban saját aspektus alapján válaszlehetőségeket keresni, melyhez építészeti és környezetpszichológiai szempontrendszereket egyaránt használok. Ezek alapján intézménytípusonként alakultak ki fókuszpontok, kulcsszavak, nevezetesen a bölcsődében a biztonságos hely, az óvodában a szabad (mozgás)tér, az általános iskolában az egyéni térigény, a gimnáziumban a szabad téralakítás, vagy a felsőoktatási intézményekben a privát térhasználat - melyek mentén megoldási javaslatokat vázolok fel. Ez alapján a dolgozatomban az életkoroknak megfelelően a bölcsődék esetében a fogadóterekkel foglalkozom, az óvodáknál az udvar és kültér használatával, az általános iskolák esetében a tanulólétszámokkal, a középiskolákban a participáció, mint tervezői attitűd kerül előtérbe, míg a felsőoktatási intézményekben a privát térhasználatra fókuszálok. A koronavírus a dolgozat megírása közben is tart, talán már lezárulóban van. A folyamatos változások, bizonytalanságok miatt a disszertációm sem törekszik a teljes megoldás feltárására, lehetőségeket, gondolatokat vázol fel nyitott, továbbgondolásra hagyott kérdésekkel. Ezzel együtt az is fontos, hogy a koronavírusról függetlenül is, a felvetett szempontok úgy tekintendők, mint egy összetett kontextus fókuszszempontjai, melyek olyan változásokat indukáltak, amik a vírushelyzet előtt már elkezdődtek, és hasznos tanácsok lehetnek a megváltozott élethelyzet téri kezelésére.

Határok:

„Nem szoktunk elgondolkodni „nyilvánvaló dolgokon”, de – tekintettel a környezetpszichológiai hatások nem tudatosuló jellegére – az alábbi néhány egyszerű kérdés kapcsán gondoljuk végig az iskolai viselkedéskörnyezet fogalmát! Mi is az iskola? Hol vannak a határai: az épület az? Hozzátartozik az udvar vagy – mondjuk – a parkoló vagy a buszmegálló? Esetleg az iskolabusz? Személyi „alkotórészei” természetesen az oda járó tanulók és dolgozók (tanárok, iskolaorvos), de vajon szülőkkel vagy nélkülük értelmezhető az iskola fogalma? Hogyan változik meg egy iskola élete, ha ott dolgozik egy logopédus vagy egy iskolapszichológus? Mennyire másként tud dolgozni, ha utazó szakember vagy ha van állandó szobája/rendelője az iskolában? Milyen igényeket (nem) elégít ki az iskolai tanári szoba? Hogy változna meg a pedagógus munkája, ha más lenne a tanári? Az iskolai ünnepek vagy a vakáció is az iskolai élet része? Iskolai helyzet-e egy távoktatási képzés, amelyben a tanár szerepét egy számítógép tölti be és szinte nincs is személyes találkozás oktató és diák között? Mi ebben az esetben a tanulási helyszín, a „tanterem”? Ez az utóbbi kérdés egyébként komolyan foglalkoztatja a kutatókat: megmarad-e a hagyományosnak tekinthető otthon-munkahely-kikapcsolódási terek felosztás például amiatt, hogy az emberek a telekommunikációs eszközök használatával gyakorlatilag mindenhol tudnak dolgozni/tanulni (pl. Dillenbourg–Schneider–Synteta 2002).”¹

---

¹ DÚLL Andrea: A környezetpszichológia az iskolában. in: N. Kollár Katalin - Szabó Éva (szerk.) Pedagógusok pszichológiai kézikönyve. III. kötet. Budapest, Osiris, 2017, 88.

BEVEZETÉS

Az épített környezet soha nem értéksemleges.² Az iskola és terei nyílt és rejtett üzenetek sokaságát³ közvetíti a használók (diákok, tanárok, intézményi dolgozók és szülők) felé, amelyek közül régebben elsősorban a tanterem jelentéseit vizsgálta a környezetpszichológiai szakirodalom. Ahogy a szociofizikai szinteken általában, az iskolai terek jellemzői is szoros kapcsolatban vannak a gyerekek intellektuális, kognitív, érzelmi és szociális fejlődésével.

A koronavírus okozta életmódváltás azonban felforgatta a környezet- és ezen belül az intézményhasználatot, így többek között a hosszabb-rövidebb időre bezárt iskolák működését, ami az oktatás az otthonokba kerülésével a lakókörnyezeteket is érintette. Az UNESCO adatai szerint 2020 tavaszán 56 országban zárták be az iskolákat, ami több mint 516,6 millió gyermeket és fiatalt érintett.⁴ A munkahely, az iskola tere átköltözött az otthonba, az oktatásba a virtuális téren keresztül mindenki otthonról csatlakozhatott be, az iskola tere kölcsönhatásba került az otthon tereivel, legtöbbször áttevődött ide. Az otthon és az iskola kapcsolata ebben a helyzetben megkerülhetetlen. A jelen esetben pozitív értelemben használt otthonosságából fakadó biztonságérzetre pedig ezekben a bizonytalan időkben mindennél nagyobb szükség van, az iskolák tereiben pedig segítheti az oktatási-nevelési feladatokat. Az otthon tereinek vizsgálata, az otthonnal kapcsolatos fogalmak – úgy, mint a territorialitás, vagy a személy-környezet kapcsolata -, az otthonosság, az otthon és az iskola kapcsolatának elemzése éppen ezért elengedhetetlen részét képezik a témának. A dolgozat keretei miatt azonban ezek a kérdéskörök a mellékletben kaptak helyet.

Ez a folyamat már zajlik: a járványhelyzet az iskolák fogalmának és tereinek átgondolását is magával hozta. Míg a 2020-as év első felében az iskolák bezárásával az oktatás az otthonok tereibe helyeződött át, a járvány második hullámában, az év második felében az intézményi környezetben kellett a járvány előírásait betartva az oktatási-nevelési feladatokat ellátni, amit aztán ismét az intézmények lezárása követett. Ez a terekben hirtelen adott újfajta válaszokat, ideiglenes megoldásokat eredményezett. A dolgozat írása közben már az ötödik hullámon is túl vagyunk, mely egyszerre hozott az állandó készültséghez, bizonytalansághoz való alkalmazkodást és egyfajta elfáradást is a folyamatos védekezési helyzettől. Bár a koronavírus lezáródnak látszik, feltehetőleg azonban nem beszélhetünk egy átmeneti állapotról, hanem hosszú távon fontos alkalmazkodni, és elgondolkodni, hogy milyen módszerek mentén érdemes újragondolni az intézmények tereit, milyen tanulság vonható le ennek az időszaknak a problémáiból. Ehhez próbál a dolgozat néhány gondolatmenet mentén lehetőségeket felvázolni a teljesség igénye nélkül.

Lényeges az iskola fogalmának tisztázása. A megfelelő téri megoldások megtalálásához fontos szem előtt tartani, hogy iskola fogalma alatt általában – és a dolgozatomban is - az a közintézmény értendő, amelyben a gyermek és a fiatalok az adott életkorukban az oktatási-nevelési tevékenységeiket végzik. Ez az időszak nagyon hosszú idő, néhány éves kortól felnőtt korig, az élethosszig tartó tanulásnak köszönhetően ez bármennyig kitolódhat. Egy emberi élet ekkora szakaszára nem lehet általános megoldást adni az intézményi téri helyzetekre sem általában, sem a koronavírus okozta kihívásokra. Fontosnak tartom, hogy a különböző intézménytípusokban az életkori sajátosságoknak megfelelően elemezzem, hogy a koronavírus okozta nehézségek leküzdésére milyen, otthonosság-szempontú téri megoldások jöhetnek számításba.

² TUTENEL, Piet – COOREVITS, Sarah: Nem csupán egy tégl a falban: a tanító tér. n: Tamáska Máté, Sárkány Péter (szerk.): *A tanulás helyei: iskolaépítészet*. Martin Opitz Kiadó, 2017, 28.

³ DÜLL (2017): i.m., 85–110.

⁴ BAJKA Györgyi: A koronavírus és az otthon tanulás: egy nagyon személyes nézőpont. *Európai Bizottság*, 2020. <https://epale.ec.europa.eu/hu/blog/coronavirus-and-homeschooling-very-personal-perspective> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

Az, hogy mindez mit jelent, nagyban függ attól, hogy milyen oktatási-nevelési intézményről beszélünk, és ezen belül az oda járó gyerekek életkorától, fejlettségi állapotától. Ezen fogalmak közös metszetei nem minden esetben adnak a dolgozatomban egyértelmű téri megoldásokat. Sok esetben, mint például a középiskolák esetében, egyfajta építészeti, tervezői szemléletet, nyitottabb gondolkodásmódot, hozzáállást javasol. Disszertációm első fele elsősorban környezetpszichológiai szempontok alapján értelmezi a fogalmakat, melynek célja, hogy az eddig építészeti ismert kulcsszavainkat újragondolva, új megközelítésből keresse a választ a terek újragondolásához. Dolgozatom második felében is elsősorban építészeti példákon keresztül keres lehetőségeket, irányokat a kutatásom módszertanaként létrejött fókuszpontok mentén a terek megfelelő továbbgondolásához.

▪ Kiüresedett iskola. Forrás: <https://news.yale.edu/2021/01/05/covid-school-closures-most-harm-students-poorest-neighborhoods>. (Utolsó elérés: 2023. 03. 11.)

„...Egy iskolára úgy gondolok, mint a terei által meghatározott olyan környezetre, ahol jó tanulni. Az iskola egy fa alatt kezdődött, ahol egy ember (aki nem tudta megáról, hogy tanár) észrevételeit megosztotta néhány másik emberrel (akik nem tudták magukról, hogy tanulók). [...] Az iskola, mint intézmény által megkívánt terek sztereotip jellegűek, és nem hatnak ösztönzőleg. Az előírások által megkövetelt egyes osztálytermeket, a szekrényekkel szegélyezett folyosókat, és más úgynevezett funkcionális területeket és berendezéseket bizonytalansággal megépíti az építész, aki szigorúan tartja magát azokhoz a feladatokhoz és költséghatárokhoz, melyeket az iskolai hatóságok megkívánnak. Ezek az iskolák ugyan jól mutatnak, ám építészetileg mégis üresek, mert nem tükrözik a fa alatt beszélő ember szellemét. Az egész, e kezdetet követő iskolarendszer nem lett volna lehetséges, ha a kezdet nem lett volna összhangban a természettel. Azt is mondhatjuk, hogy az iskola „létezni akarása” már az előtt az esemény előtt is létezett, amit a fa alatt beszélő ember jelentett.” (Louis Kahn)⁵

---

⁵ BALÁZS Mihály – LENZSÉR Péter: Oktatási épületek. In: Cságoly Ferenc (szerk.): Középületek. Budapest: Terc Kiadó, 2004, 108.

AZ ISKOLA

Az iskola az az intézmény, amely az ifjúság általános vagy szakmai nevelésével, szocializációjával és oktatásával foglalkozik. Ahogy a bevezetésben is írtam, a fogalom alatt a dolgozatomban általánosan azt a közintézményt értem, amelyben a gyermek/fiatal az életkorának megfelelően a hétköznapjait hivatalosan tölti. Az iskola itt egy általános gyűjtőfogalomként szerepel, mely az adott fejezetekben kerül a megfelelő életkor szerint nevelésre bölcsődeként, óvodaként, általános iskolaként, középiskolaként vagy felsőoktatási intézményként. Felvetésem szerint az iskola bizonyos értelemben az iskola az otthon is helyettesíti, hiszen a nap nagy részét a családtól távoli iskolaközpontban van:⁶ az iskola a kisgyermeket nevelő családok életének szervezője is, hiszen a napi ingázások fő centruma.⁷

A köznevelési törvény 1. §-a meghatározza a köznevelési rendszer célját: „elősegíti a gyermekek, fiatalok harmonikus lelki, testi és értelmi fejlődését, készségeik, képességeik, ismereteik, jártasságaik, érzelmi és akarati tulajdonságaik, műveltségük életkori sajátosságainak megfelelő, tudatos fejlesztése révén, és ezáltal erkölcsös, önálló életvitelre és céljaik elérésére, a magánérdeket a köz érdekeivel összeegyeztetni képes embereket, felelős állampolgárokat nevel”.⁸

A bölcsőde, óvoda, iskola mind kitüntetett lélektani fontosságú környezet, mely nemcsak a tanítási-tanulási szempontból jelentős, de pszichológiai értelemben is a szocializáció kiemelt közege. Az iskolai szintér tevékenysége miatt kitüntetett intézményi környezet – sokféle és sokrétű társas és környezeti hatást gyakorol a tér használóra.⁹

Az adekvát oktatási épületek tereinek kialakításánál azonban érdemes az elsődleges szocializációs tereket is vizsgálni, az otthonot. A pozitív otthonélmény, az otthonosság nyújtotta nyugodt légkör és biztonságérzet segítséget nyújthat nemcsak megfelelő otthoni környezet, de az oktatási-nevelési intézmények – bölcsődék, óvodák, iskolák - a szocializációs folyamatok kedvező lezajlását elősegítő kialakításához. Erről részletesebben a mellékletben írok.

A XVIII-XIX. századból megörökölt és konzerválódott, mára egyre inkább időszerűtlenné váló oktatási rendszerek és intézményi formák megkerülhetetlenné teszik a közoktatás gyakorlatának hozzáigazítását a megváltozott igényekhez.¹⁰ Az iskolai terek, illetve a terekről alkotott fogalmaink forradalmi átalakuláson mennek keresztül. Megkérdőjeleződnek a régebről örökölt tanulási helyek: a tervezési alapelv már nem az osztály és az osztályok vonulását szabályzó folyosó, hanem az egyén és a rugalmas csoportdinamika. A forradalmi jelleg részben annak is betudható, hogy az oktatási reformok évtizedeken át elhanyagolták a térbeliség kérdéskörét: a legtöbb esetben úgy kívánták megreformálni az iskolát, hogy az ipari korszakból örökölt térstruktúrát érintetlenül hagyták. Az oktatás

⁶ TAMÁSKA Máté: A tanulás helyei: társadalom és iskolaépítészet (bevezető). In: Tamáska Máté, Sárkány Péter (szerk.): *A tanulás helyei: iskolaépítészet*. Martin Opitz Kiadó, 2017, 12.

⁷ DÚLL Andrea – TAMÁSKA Máté: Az iskolaépítészet értelmezési lehetőségei a városképi helyzettől az osztályteremig. Szerkesztői előszó. In: Dúll Andrea, Somogyi Krisztina, Tamáska Máté (szerk.): *Iskolaépítészet Magyarországon. Örökség és megújulás*. Martin Opitz Kiadó, 2021, 8.

⁸ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény

⁹ DÚLL (2017): i.m., 85-86.

¹⁰ TÁNCZOS Tibor: *Téralkítás és dizájn mint oktatásmódszertani lehetőségek a kortárs iskolaépítészetben*. DLA értekezés. Budapest: BME Építőművészeti Doktori Iskola, 2015, 11.

helyszínének térbelisége pedig a maga látens eszközeivel rendre akadályozta a módszertani megújulást, újra és újra visszatérve a tanítót a „jól bevált” frontális oktatás irányába.¹¹ Manapság leginkább a flexibilitás, a nyitottság, az elfogadás, az egyéni képességfejlesztés, a közösségépítés fogalmi dominálják a korszerű iskoláról alkotott diskurzust. A megelőző korokban ilyen központi fogalmak voltak a hatékonyság, a teljesítmény, a fegyelem vagy az engedelmesség.¹²

Az épített környezet számos szellemi inspirációval szolgál a diákoknak, a tanároknak és mindenkinek, aki az oktatásban érdekelt.¹³ A megfelelő építészeti eszközökkel kialakított nevelési-oktatási terek hozzájárulhatnak a megfelelő tanulási, nevelési és szocializációs folyamatok lezajlásához. A jól szervezett, emberi léptékű tanulóterek a társas elszigetelődés leküzdését és a hatékony tanulószervezést is segítik.¹⁴ A tanító térben az oktatás-nevelés tere oktatásmódszertani eszközként jelenik meg. A falak, az ajtók, ablakok elhelyezése, a fal színe, mérete, a dekoráció a fények tudatos kontrollja éppolyan fontos tanítói készség, mint a beszédmód, a gesztikulálás vagy éppen a táblakép.¹⁵ A barátságos léptékű, a gyerekek és a használó felnőttek bevonásával újjáértelmezett iskolai terek megnyugtatóan hatnak a gyermekekre és a felnőttekre. A tanulás helyének a nyugalma pedig a jobb teljesítményben is megmutatkozik.¹⁶ A környezetpszichológiai kutatások¹⁷ szerint az ember-környezet megfelelés¹⁸ szerint megfelelően kialakított iskolai terekben a tanulók sokkal értékesebbnek érzik magukat, ezáltal jobban kötődnek az iskolához, és ez identitásuk alakulásában is fontos szerepet játszik. Az iskola kialakításának jellegzetességei pszichológiai értelemben lehetővé tehetnek, de csökkenthetnek, vagy éppen ki is zárhatnak bizonyos viselkedési formákat: az épület struktúrája megkönnyítheti a tájékozódást, serkentheti a találkozásokat, és a pozitív emberi kapcsolatok kialakítását, ám egy rejtett zugokkal teli, áttekinthetetlen iskolaépület lehetővé teheti, sőt elősegítheti az iskolai agresszív viselkedést is.¹⁹ A nem megfelelően tervezett és kialakított iskola kapcsolatban lehet csökkent fizikai aktivitással, viselkedési problémákkal, negatív érzésekkel, továbbtanulási problémákkal, szélsőséges esetben az iskolakerüléssel is. Kutatások szerint a jól megtervezett térszerkezetű osztályteremben a gyerekek aktívabbak voltak, több tevékenységben vettek részt, és ezek eredményeként kreatívabb mintázatot alkottak a rendelkezésükre álló eszközök felhasználásával. Napközi otthonokban végzett vizsgálatok adatai szerint a jól szervezett iskolai környezetben a gyerekek társas kapcsolatai együttműködőbbek voltak és összességében is érettebbnek bizonyultak, mint a szervezetlen elrendezésű terekben.

Az iskolák fogalmának és tereinek – melyek típusairól a mellékletben írok részletesen – újragondolása folyamatos feladat. Azonban a pandémia rákényszerített, hogy új szempontok alapján sürgős lépések következzenek be az oktatási-nevelési intézmények újraértelmezésében. Sok esetben felmerül a kérdés is, hogy szükségszerű-e egyáltalán az iskola, mint fizikai épület megléte, ha az oktatási folyamatok online is megoldhatók. Dolgozatomban arra is keresem a választ, hogy a meglévő terekben milyen új fogalmak alapján kell újraértelmezni az iskolák tereit és ezek milyen téri válaszokat adhatnak, hogy az épületek újra hagyományos értelemben vett intézményi felosztásban működhessenek bölcsődeként, óvodaként, általános- és középiskolaként, valamint felsőoktatási intézményként.

---

¹¹ TAMÁSKA: i.m., 11.

¹² DÜLL – TAMÁSKA: i.m., 11.

¹³ TUTENEL – COOREVITS: i.m., 28.

¹⁴ TÁNCZOS: i.m., 71.

¹⁵ DÜLL – TAMÁSKA: i.m., 10.

¹⁶ TAMÁSKA: i.m., 13.

¹⁷ DÜLL (2017): i.m., 88-89.

¹⁸ DÜLL Andrea: *A környezetpszichológia alapkérdései*. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2009., 48.

¹⁹ DÜLL – TAMÁSKA: i.m., 8.

- Közös koncepcióalakítás. A székesfehérvári Lánosz Kornél Gimnázium iskolai rádiós klubjának kialakításánál és tervezési folyamatánál Tánzos Tibor munkatársaival fontosnak tartotta a használók bevonását a tervezési folyamatban. Az építészek a tanárokkal együtt térbeli társasjáték-workshop keretein belül közösen alakították ki a padlástér végleges koncepcióját.²⁰
Forrás: TÁNCZOS Tibor: Téralkítás és dizájn mint oktatásmódszertani lehetőségek a kortárs iskolaépítészetben. DLA értekezés. Budapest: BME Építőművészeti Doktori Iskola, 2015, 92.

---

²⁰ TÁNCZOS: i.m., 90-91.

„...a pandémia miatt [...]. Az irodák átalakulnak, a távmunka szerepe megerősödött, a munkahelyek funkciója is változik, egyre inkább a közösségépítés helyszíne, miközben megváltozott a környezet és a játékszabályok”²¹

---

²¹ ÉPÍTÉSZFÓRUM: Hogyan befolyásolja a járvány a munkahelyeket? Erre keresi a választ idén Az Év Irodája verseny. *Építészforum*, 2020. <https://epiteszforum.hu/hogyan-befolyasolja-a-jarvany-a-munkahelyeket-erre-keresi-a-valaszt-iden-az-ev-irodaja-verseny> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

A KORONAVÍRUS ÉS HATÁSA A TÉRHASZNÁLATRA

A koronavírus enyhülésével a visszarendeződés is elindult: az otthon és az iskola intézménye szétköltözik, megpróbálnak újra önállókká válni. A járvány tanulságai azonban be kell, hogy épüljenek az iskola és az otthon újradefiniálásába, a szerepkörök átírásába, pontosításába, részben a hasznos, pozitív tapasztalatok beemelésével.

- Ideiglenes iskolában gondolkodik a Skidmore, Owings & Merrill építésziroda is, mely moduláris pop-up iskola tervvel állt elő.²² Forrás: <https://www.octogon.hu/epiteszet/ebben-a-pop-up-iskolaban-a-legkemenyebb-jarvanyhelyzetben-is-folyhat-oktatas/> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

A járvány hatására az otthonaikba bezárt emberek számára teljesen átalakult az otthon, ez a korábban főként pihenésre, relaxálásra használt hely. Ez lett egyben a munkahelyük, illetve az oktatás-nevelés színtere. Ez a kiterjesztett funkció újfajta térhasználatot hozott magával,²³ habár az otthoni munkával, a home office-szal leginkább egy olyan folyamat került hirtelen gyorsasággal előtérbe, mely nagyon régóta egyre erősödik.²⁴ Az otthoni tanulás a házi feladatok révén nem újdonság a gyerekeknek, azonban az online oktatásba bekapcsolódás, a megszokott ritmus felborulása, az összezártság, a megszokottnál több otthon, a szobában töltött idő mindenképp átértékeli az otthoni, és legfőképp a saját szoba jelentőségét és fontosságát. A privát tér, az elvonulás lehetősége egyre fontosabbá válik, hiszen több iskoláskorú gyerek esetében egyszerre van ugyanabban az időben az online térben tanórója, és közben a szülőnek is gyakran a saját munkájával is foglalkoznia kell. Egyszerre válik ez a tér a saját otthoni térből egy virtuálisan

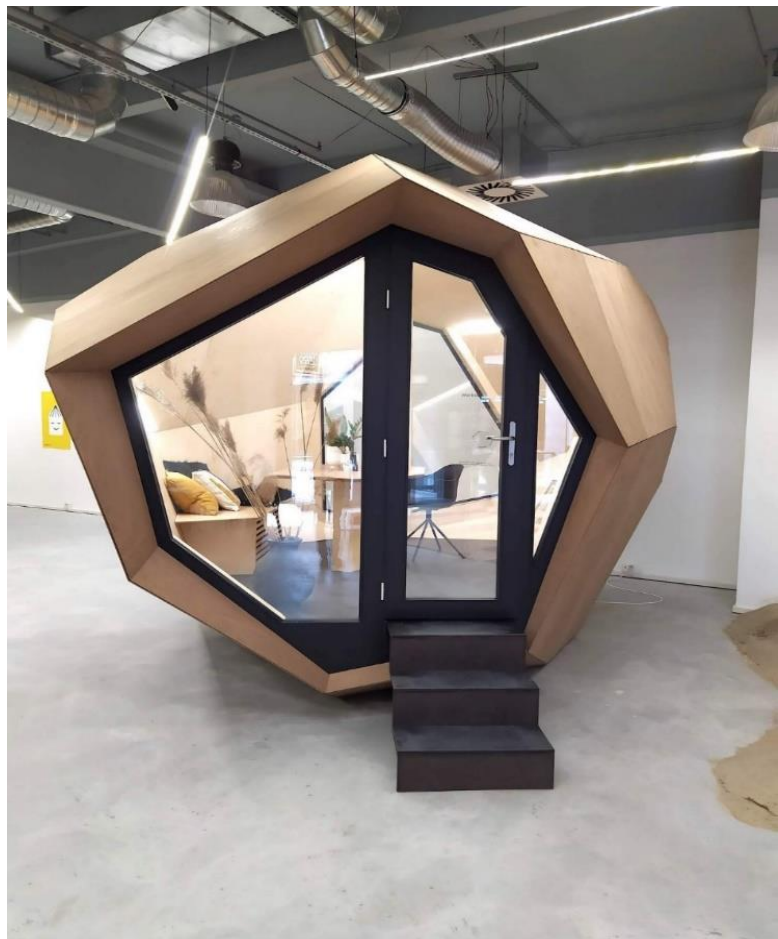
²² OCTOGON: Ebben a pop-up iskolában a legkeményebb járványhelyzetben is folyhat oktatás. *Octogon*, 2020. <https://www.octogon.hu/epiteszet/ebben-a-pop-up-iskolaban-a-legkemenyebb-jarvanyhelyzetben-is-folyhat-oktatas/> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

²³ TAKÁCS Dalma: Menő iroda = motivált dolgozó? Létezik egyáltalán olyan iroda, ami mindenkinek jó? *Forbes*, 2022. <https://forbes.hu/uzlet/meno-iroda-motivalt-dolgozo/> (Utolsó elérés: 2022. 11. 06.)

²⁴ ÉPÍTÉSZFÓRUM: Hogyan befolyásolja a járvány a munkahelyeket? Erre keresi a választ idén Az Év Irodája verseny. *Építészforum*, 2020. <https://epiteszforum.hu/hogyan-befolyasolja-a-jarvany-a-munkahelyeket-erre-keresi-a-valaszt-iden-az-ev-irodaja-verseny/> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

megnyitható közösségi helyszínné, hiszen az online oktatások idejére a kamera bekapcsolásával „az egész osztályt beengedik” az otthonukba. Már nem lehet úgy viselkedni a saját szobában, mintha senki se látna, hiszen ilyenkor egyben egy virtuális folyosón újra iskolába kerül hirtelen a gyerek, az otthon tere az iskolai szocializáció helyszínévé válik.

Nagyon sokan otthonaikban dolgoztak a karantén alatt; Szergej Makno-nak igaza lett: szerinte a járvány lefolyása után nem mindenki fog már másnap berohanni az irodába dolgozni, sokan inkább otthon maradnak. A járvány után sokkal több figyelmet fognak az építészek is fordítani a home office-terek kialakítására: az otthoni munkatér már nem csak egy asztal, egy rossz fényű lámpa és egy étkezőszék lesz valahol a nappali egyik sarkában. Komplet, szeparált szobákat fognak otthoni irodaként kialakítani, hatalmas ablakokkal, sőtétfűtőkkel, kényelmes bútorokkal, a megfelelő tech-felszereléssel és esetleges hangszigeteléssel.²⁵

- A Hello Wood által tervezett Workstationnél elsősre a rafinált, sokszögekből felépített, gömböc-formát idéző design tűnik fel, mely elgondolásuk szerint kompakt kicsi formájának köszönhetően a kert végében elhelyezhető elvonuló munkatér.²⁶ Forrás: <https://www.octogon.hu/epiteszet/hello-wood-max-city-workstation-kabin/> (Utolsó elérés: 2022. 03. 25.)

²⁵ TILLINGER Zsófi: Egy ukrán tervező szerint nagyban hat majd a koronavírus az építészetre. Roadster, 2020. <https://roadster.hu/uj-epiteszeti-trendek-a-koronavirus-miatt/> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

²⁶ UJLAKY-GAZDAG István: Élesben teszteltük a home office netovábbját. Octogon, 2021. <https://www.octogon.hu/epiteszet/hello-wood-max-city-workstation-kabin/> (Utolsó elérés: 2022. 03. 25.)

Másik irányból az intézményi tereket is érintette a járványhelyzet, hiszen a koronavírus nem minden időszakában voltak bezárva az iskolák. Az AIA (American Institute of Architects) részletes dokumentumot tett közzé az iskolák biztonságos használatáról. Azonban ezekre szintén a gyors, a jelenlegi iskolaterekre vonatkozó megoldások²⁷ jellemzőek, viszont hosszú távon érdemes az átfogó, tartós, közintézményekre vonatkozó stratégiai pontokat elemezni a terek újfajta használatához:

- a kórokozók terjedésének csökkentése az épületekben
- fizikai távolságtartó gyakorlatok megteremtése
- a mentális jólét elősegítése
- alternatív működési és funkcionális elvárások teljesítése.²⁸

Az iskolaépületek esetében általánosságban a higiénias feltételek megteremtését jelenti, ami a könnyen, jól takarítható anyaghasználatban jelenhet meg, valamint a kézmosás, kézfertőtlenítés lehetőségeinek megteremtésében. Hosszú távon érdemes a most átmenetileg kézfertőtlenítéssel megoldott kényszer tisztálkodási lehetőségek helyett a vizes blokkok átvariálásának lehetőségét figyelembe venni: lehetőséget biztosítani a bejáratok közelében is a mosdóhasználatra, kézmosásra.

A fizikai távolságtartás jelenti az egyik legnagyobb problémát. Ugyanis a gazdasági okok miatt zsúfolt, egyre nagyobb létszámú osztályokban nehéz már csak az ültetésnél is megoldani a megfelelő távolságtartást, nem beszélve az ebből adódó pszichológiai hatásokról. Általánosságban az alternatív nevelési irányzatok előremutató, kics csoportos foglalkozásai és innovatív térhasználata, valamint a szabad terek, az iskolaudvar fokozottabb bevonása az oktatási tevékenységbe hasznos megoldások lehetnek a szociális távolságtartás és a fertőzésveszély elkerülésében. Ennek részleteit a különböző intézménytípusok esetében érdemes tárgyalni.

A mentális jólét az iskolák esetében szintén nem új keletű probléma. Egyre növekvő volt már a járvány előtt is a különböző szorongásos, depressziós tünetek az iskoláskorú gyerekek esetében.²⁹ Ez a járvány adta félelem és bizonytalanság hatására csak fokozódott. Az otthonosság, a jó esetben az otthonnál megszokott biztonságérzet kialakítása az intézményekben azonban segíthet ezeknek a mentális problémák leküzdésében, a tananyag elsajátítására való koncentrációban. Ezt szintén az életkori sajátosságoknak megfelelően szükséges vizsgálni a különböző típusú felhasználók, gyermekek igényeit is figyelembe véve, ennek tárgyalása azonban a dolgozat terjedelmi kereteinek szűkössége miatt a mellékletben kapott helyet.

Az iskolák alternatív működése jelenleg és a későbbiekben sokszor távoktatásban tud megvalósulni. Ennek feltételeit a gyerekek szempontjából az otthonban kell megteremteni, mely a technikai feltételek mellett olyan téri igényekkel jár, mint az elvonulásra, az oktatásba való bekapcsolódásra lehetőséget adó privát, zavartalan (legjobb esetben akár hangszigetelt) helyiség, ahol lehetőség van a koncentrációra és az elmélyült tanulásra.

---

²⁷ DOUGHERTY Betsey Olenick - MINNICH Brian - KNIGHT M. Dennis - GRANDSTAFF-RICE Emily - SULLIVAN Arrowstreet - KOTOB Jenine - WILCOX JoAnn Hindmarsh - MILLS Joel - LAU Josephine - WYMELENBERG Kevin Van Den - GRANT Juliana - NIEMINEN Michael - AMT Michelle - SCANLON Molly M. - BAIBAK Rebecca - CRUMBAKER Stacey: Reopening America: Strategies for Safer Schools. The American Institute of Architects, 2020. http://content.aia.org/sites/default/files/2020-08/Reopening_America_Strategies_for_Safer_Schools_June_2020_.pdf (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

²⁸ THE American Institute of Architect: Reopening America: Strategies for safer buildings. AIA, 2021. https://www.aia.org/resources/6299247-reopening-america-strategies-for-safer-bui?utm_term=39063808--34db7d9c-82e6-4ba6-96d7-79a2da75a01a (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

²⁹ OROSZ Róbert: Iskolai mentálhigiéné. *Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézet Pedagógiai-Pszichológiai Tanszék*, 9.

https://psycho.unideb.hu/munkatarsak/orosz_robert/targyak/Iskolai_mentalhigiene_oktatasi_segedlet.pdf (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

„A pedagógiatörténet nem azonos az oktatási épületek történetével, mivel a folyton változó nevelés-tanok időszerűsége sokszor mulékonyabb, mint az épületek élettartama. [...] Az iskolaépület azonban saját lelkületével a közösségi létforma minőségét jelentősen javíthatja, segítheti egy adott pedagógiai cél elérését.”³⁰

---

³⁰ BALÁZS – LENZSÉR: i.m., 65.

A TÉRHASZNÁLAT ÉLETKORI KÜLÖNBSÉGEI

A már definiált iskola fogalma alatt értett közintézmények használóinak fejlettségi szintjének eltérése miatt nem adható egységes téri válaszlehetőség, szükséges ezek típusonként, fejlődési szakaszoknak megfelelő differenciálása. Ezért a dolgozatomban az oktatási-nevelési közintézmények alapján veszem sorba az egyedi térigényeket, az egyes fejezetekben keresem a válaszlehetőségeket, és mutatok rá az építészeti megoldások különbözőségére a felhasználók életkorának különbségeiből adódóan.

A gyerekek fejlődését a köznapi gondolkodásban életkori szakaszokra bontjuk. Természetesnek vesszük, ha „óvodáskorú” gyermekekről beszélünk, vagy a „serdülőkorúak” viselkedését elemezzük. Egy hároméves kiscsoportos igencsak különbözik az iskolába lépés előtt álló hatévestől, és a serdülők is sokfélék, mégis a hétköznapi életben és a szakmai gondolkodásban is magától értetődően használjuk ezeket a felosztásokat.³¹ A nevelési-oktatási intézményi rendszerünk felosztása sokszor nem követi a testi-lelki érés szakaszait.

A testi és pszichés változások, a kognitív és társas képességeink kibontakozása szakaszokba, jórészt előre rögzített időrendben zajlik. A változások időbelisége függ az érési folyamatától, azonban a környezeti tényezők lassíthatják vagy gyorsíthatják ezeket a történéseket.³²

Az életút természetes szakaszolására épülnek a gyerekkor különböző intézményei: bölcsőde, óvoda, általános iskola, középiskola, egyetem. A szakaszok köznapi elnevezésénél a magyarországi gyakorlat ezeket az intézményi határokat is figyelembe veszi: kisgyerekkor, óvodáskor, iskoláskor. A szakaszhatárok körülbelüli életkorokhoz köthetők. Hivatalosan a gyerekek hatéves korukra iskolaérettek, mások számára viszont az optimális iskolakezdési időpont hétéves koruk körül van. Vannak gyerekek, akik korán kezdenek serdülni, és vannak, akik később.³³

Ahogy a dolgozatomban az oktatási-nevelési intézménytípusok alapján haladok végig, különbséget teszek a gyermekek különböző fejlődési szakaszai között. Itt Erik H. Erikson fejlődéseméletét követem.³⁴

Erikson fejlődésemélete Freud pszichoszexuális fejlődésemképzéseiből indul ki, két ponton azonban jelentősen eltér a klasszikus pszichoanalitikus elképzeléstől. Egyrészt Erikson a fejlődést egy életen át tartó folyamatnak tartja, másrészt a fejlődést krízisek sorozataként írja le. Ezeket a kríziseket a környezettel való viszonytal, a társadalmi elvárásokkal és társadalmi szerepekkel hozza kapcsolatba, ezért nevezi elméletét pszichoszociális fejlődéseméletnek. Minden fejlődési korszaknak megvan a maga feladata, egy olyan kihívás, aminek a személy a fejlődés természetes velejárójaként meg kell, hogy feleljen. Ez számára feszültséggel jár, krízist jelent. Az egészséges fejlődés ennek a krízisnek a sikeres megoldása, a sikertelen kimenetele viszont a személyiségfejlődés nehézségeihez vezet, mégpedig oly módon, hogy az adott korra jellemző megoldatlan krízis tovább kíséri az egyént, s ez okozza a későbbi személyiségproblémákat és pszichés betegségeket.

Erikson fejlődési korszakokról beszél. Ezeket nem kötötte életkori határokhoz, mivel ennek időtartama egyénenként változik. Ugyanakkor fejlődési és társadalmi szempontból is nagy vonalakban behatárolható korszakok ezek.³⁵

³¹ SOLYMOSI Katalin: Fejlődés, szocializáció és környezet. In: N. Kollár Katalin - Szabó Éva (szerk.): *Pedagógusok pszichológiai kézikönyve*. I. kötet. Budapest: Osiris Kiadó, 2017, 42.

³² SOLYMOSI Katalin: i.m., 42.

³³ SOLYMOSI Katalin: i.m., 44.

³⁴ SOLYMOSI Katalin: i.m., 43.

³⁵ N. KOLLÁR Katalin: Az identitás alakulása: mi dől el serdülőkorban? In: N. Kollár Katalin - Szabó Éva (szerk.): *Pedagógusok pszichológiai kézikönyve*. I. kötet. Budapest: Osiris Kiadó, 2017, 190.

Életkor (év)	Köznap elnevezés	Piaget	Freud	Erikson
0–1	Csecsemőkor	Szenzomotoros intelligencia	Orális szakasz	Alapvető bizalom vs. bizalmatlanság
1–2	Kisgyerekkor		Anális szakasz	
2–3		Műveletek előtti kor		Fallikus szakasz
3–6, 7	Óvodáskor		Latencia kora	Kezdeményezés vs. büntudat
6–11, 12	Kisiskoláskor		Genitális szakasz	Teljesítmény vs. kisebbség
11, 13–19	Serdülőkor	Formális műveletek kora		Identitás vs. szerepzavar
19–35	Fiatalfelnőttkor			Bensőségesség vs. elszigetelődés
35–60	Középső felnőttkor			Alkotóképesség vs. megrekedés
60 felett	Késő felnőttkor			Énteljeség vs. kétségbeesés

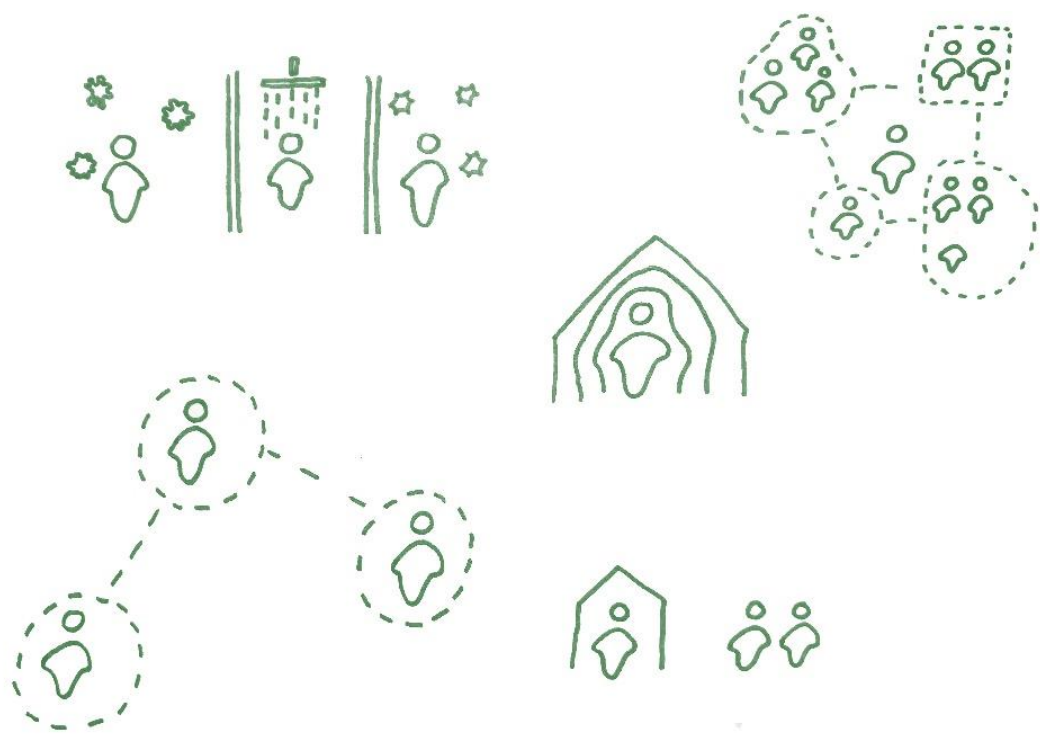
- Fejlődési szakaszok. Forrás: SOLYMOSI Katalin: Fejlődés, szocializáció és környezet. In: N. Kollár Katalin - Szabó Éva (szerk.): Pedagógusok pszichológiai kézikönyve. I. kötet. Budapest: Osiris Kiadó, 2017, 43.

Korszak	Krízis	Kedvező kimenet
1. csecsemőkor (0–1 év)	Bizalom – bizalmatlanság	Bizalom, optimizmus
2. kisgyermekkor (1–3 év)	Autonómia – szégyen és kétség	Önkontroll, megfelelésérzés
3. játszókor (3–6 év)	Kezdeményezés – büntudat	Önálló cselekvés tervezése és megvalósítása
4. kisiskoláskor (6 év – pubertás)	Teljesítmény – kisebbség	Intellektuális, fizikai és szociális kompetencia
5. serdülőkor	Identitás – szerepzavar	Egységes, önálló énkép
6. fiatal felnőttkor	Bensőségesség – elszigetelődés	Szoros, tartós kapcsolat, pályaalköteleződés
7. felnőttkor	Alkotóképesség – stagnálás	Törődés a családdal, társadalommal, jövővel
8. érett (idős) felnőttkor	Énteljeség – kétségbeesés	Élettel való megelégedés, szembenézés a halállal

- Erikson pszichoszociális fejlődésméleteinek szakaszai. Forrás: N. KOLLÁR Katalin: Az identitás alakulása: mi dől el serdülőkorban? In: N. Kollár Katalin - Szabó Éva (szerk.): Pedagógusok pszichológiai kézikönyve. I. kötet. Budapest: Osiris Kiadó, 2017, 191.

- Idesüss! Óvoda és Bölcsőde makettje: két intézmény, két különböző életkor egy épületben. Forrás: DIMITRIJEVIC Tijana: Közteljesítés mint antiszegregációs eszköz. DLA értekezés, 2018.

FÓKUSZPONTOK

A koronavírus több váratlan problémát vetett fel, melyre szinte a társadalom valamennyi szereplője igyekezett a saját szakterületén belül megoldást találni. Építészeti és környezetpszichológiai szempontból a már az előző fejezetben említett AIA stratégiai pontjait kiindulópontként felhasználva a terekkel kapcsolatosan megfogalmazott újfajta gondolatokat, kutatásom módszertanánaként kulcsszavakban igyekeztem összegyűjteni. Ilyenek az egy légtérben tartózkodók létszámának optimalizálása, az elszeparálás, elvonulás lehetősége, a mind fizikai, egészségi, mind pedig érzelmi, szorongás mentes biztonságérzet, lelki megbékélés lehetősége, a fellelegzés, szabad levegővétel lehetősége, szabadságérzés és a tisztaság, higiénia.

Ezekhez a kulcsszavakhoz téri megfelelőket párosítottam. Ezek alapján olyan támpontot adó fogalmak rajzolódtak ki, mint privát térhasználat, szabad téralakítás, egyéni, egyénre szabott térigények, a gazdaságos, nagycsoportos terek helyett kiscsoportos terek, szabad mozgást lehetővé tevő terek, biztonságot közvetítő helyek, tiszta, higiénikus terek, tisztaságot közvetítő, letisztult terek, valamint a szabad tér, a kültér. Ezen kulcsszavak mentén igyekeztem a dolgozatom második részében az otthon és az iskola tereinek vizsgálatához, változási lehetőségeihez az otthonosság és a koronavírus hatására közelebb kerülni.

létszám
szeparáltság
biztonság - érzelmi biztonság
elvonulás
lelki béke
fellelegzés - szabad levegő
szabadság
higiénia - tisztaság

privát térhasználat
szabad téralakítás
egyéni térigények
kiscsoportos terek
szabad mozgástér
biztonságos helyek
tiszta terek - letisztult helyek
szabad tér - kültér

A különböző iskolatípusok esetében az életkori - elsősorban pszichológiai - sajátosságok miatt ezek a téri fogalmak mást jelentenek, különböző súlyozással jelennek meg. Ha ezeket a téri kulcsszavakat az életkori sajátosságok alapján a különböző oktatási-nevelési intézménytípusokhoz rendeljük, különböző hangsúlyokat adódhatnak.

A bölcsődékben a gyerekek részéről nem beszélhetünk még privát térhasználatról, azonban az életkor előrehaladtával egyre hangsúlyosabbá válik. A felsőoktatás tereiben pedig már kimondottan az egyik leghangsúlyosabb téri fókusszá válhat, különösen a koronavírus okozta újfajta igényeknek megfelelően. Ugyanígy a szabadság iránti vágy, a saját igények szerinti téralakítás lehetősége is szintén a kor, az önállóság fejlődésének előrehaladtával válhat egyre fontosabbá. Az egyén útkeresése, a territorialitás (a fogalmat a mellékletben az „Otthon” fejezetén belül tárgyalom) az egyéni igények reflektálása a helyre, saját környezetre, szobára a kamaszkorban csúcspontot ér el. A legkisebb korosztály esetében mindenképp fontos közvetlen biztonság, majd a mozgásfejlődés változása hatására a biztonságos felfedezés, a szabad mozgás igényére tevődik át a hangsúly. Az óvoda szabad játékának világából az átmenet az általános iskolába nehezebb váltást jelenthet.

A gyerekek a nevelési intézményből az oktatási fókuszú intézménybe kerülnek át. A terek szempontjából fontos, hogy az érzelmi biztonságot tudják közvetíteni, melyekben megtalálják a saját helyüket a diákok. Az általános iskola hosszú időszaka alatt végig jelentős ez: későbbiekben a kiskamasz koraal együtt járó bizonytalanság időszakában is sokat segíthet a megfelelő téri közeg kialakítása. A koronavírus idején is különösen nagy jelentősége van a biztonságérzetnek: a válsághelyzet rámutatott, hogy ennek a fogalomnak valamennyi életkorban fontos szerepe van.

BÖLCSŐDE

~~privát tér~~
 kiscsoportos
 szabad mozgás
BIZTONSÁGOS HELY
 szabad tér
 tiszta tér

ÓVODA

privát tér
 kiscsoportos
SZABAD MOZGÁSTÉR
SZABAD TÉR
 biztonságos hely
 tiszta tér

ÁLTALÁNOS ISKOLA

privát tér
 kiscsoportos
EGYÉNI TÉRIGÉNY
SZABAD MOZGÁSTÉR
 biztonságos hely
 tiszta tér
 szabad tér

KÖZÉPISKOLA

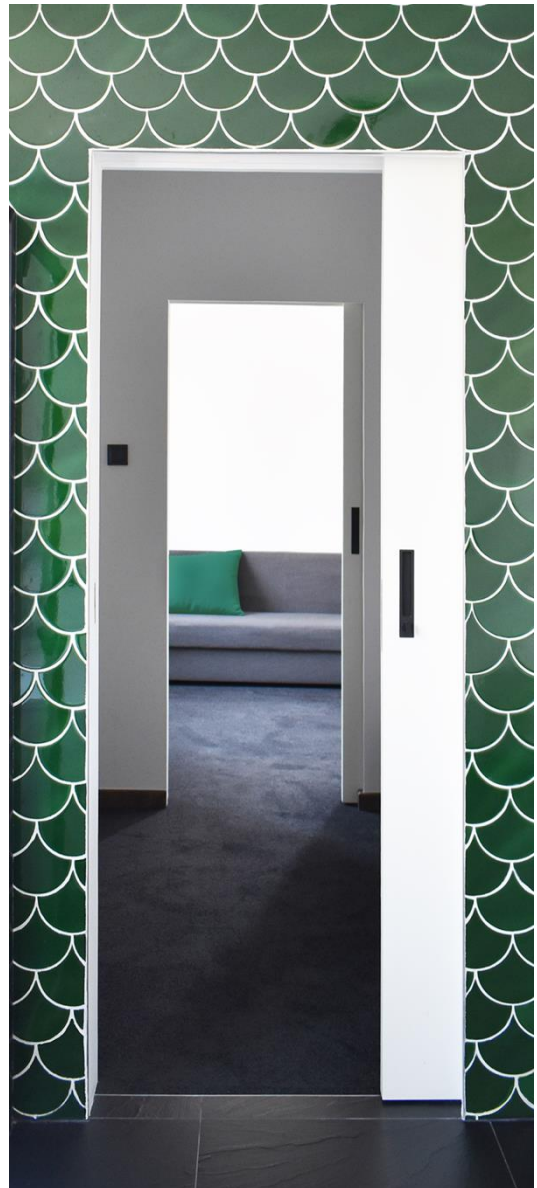
privát tér
SZABAD TÉRALAKÍTÁS
 szabad mozgástér
 kiscsoportos terek
 egyéni térigény
 szabad tér
 biztonság

FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK

PRIVÁT TÉR
 kiscsoportos tér
 egyéni térigény
 szabad téralakítás
 biztonság
 szabad tér

Ugyanakkor a különböző intézménytípusok közötti váltás nem éles, egyes megoldási javaslatok, fókuszok a testi-pszichés érésnek megfelelően más intézménytípusoknál is megjelenhetnek. Éppen ezért például az udvarhasználat a bölcsődés korban is megjelenik, az óvodában hangsúlyozom ki, de a középiskoláknál az életkori sajátosságok változása miatt is előkerül.

Dolgozatom következő részében a különböző oktatási-nevelési intézményekben keresem a válaszlehetőségeket a koronavírus kiváltotta új téri igényekre az adott életkori sajátosságoknak megfelelő hangsúlyokkal. A különböző fókuszoknak megfelelően különböző építészeti megoldási lehetőségekre, térrészekre koncentrálok, de ezek a lehetőségek egyáltalán nem tagolhatóak szét az egyes intézménytípusokra, sokkal inkább átmenetről, hangsúlyeltolódásokról beszélhetünk.

- Mestermunkámnál, a „laborháznál” fontos szempont volt a (használó) gyerekek életkori változására történő reflektálás. A mestermunkámat részletesen a dolgozat végén, valamint a tézisében mutatom be.
Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

~~privát tér~~

kiscsoportos

szabad mozgás

BIZTONSÁGOS HELY

szabad tér

tiszta tér

BÖLCSŐDE

A bölcsődés kor két életkori szakaszt is magában foglal. A csecsemőkor (0-1 év) a humán kötődés kezdeti kialakulásának időszaka. A gyermek számára alapvető kérdés ebben a korban, hogy - elsősorban - az anya, a szoptatás, táplálás és gondozás révén megfelelően elégíti-e ki az alapvető igényeit. Ezen keresztül tanulja meg a csecsemő, hogy bízhat-e a környezetében, valamint kialakul az ősbizalom. Ez egyrészt azt jelenti, hogy számíthat másokra, és azt is, hogy viszonzásként ő is képes lesz adni másoknak.³⁶ A csecsemő számára az otthon az anya (szülő, gondozó) jelenti, ezért az otthon terei szempontjából a szülők számára fontos megteremteni a megfelelő környezetet, hogy feszültségmentesen a gyerek ellátására lehessen koncentrálni. Ebben a kényelmes ágy, bútordarabok, kézre eső használati eszközök - melyek átmenetileg felforgathatják a „normális” térberendezést – segíthetnek. Hasznos, ha van például lehetőség a babával történő együtt alvásra. A bölcsődés korú gyerekek otthontereiről részletesen a mellékletben írok.

A kisgyermekkorban (1-3 év) tanulja meg a gyermek az énjét elkülöníteni a külvilágtól, a saját testi funkciók szabályozása ennek a szakasznak a feladata. A tanulás szinterei az izommozgás szabályozása, a nagymozgások, a finomabb mozgásformák, valamint a beszéd elsajátítása, a szobatisztaság megtanulása. Az önálló evés és öltözés, ahol szintén tapasztalatot szerez egy gyerek arra vonatkozóan, hogy mennyire próbálkozhat, mennyire bízhat a saját ügyességében. Ebben az időszakban éli át a gyermek először a szabad-nem szabad fogalmát, a kontroll és önkontroll érzését.³⁷

Az intézményi környezetek a bölcsődétől-óvodától lépnek be rendszeres módon az ember életébe.³⁸ Innentől kezdve a hétköznapiakat „főállásban” valamilyen oktatási-nevelési intézményben, később munkahelyen töltik, sokszor akár több időt is, mint az otthon tereiben. A bölcsődékre, mint szocializációs intézményre, sokkal inkább tekinthetünk gyermekmegőrzőként, mint nevelési intézményre; az otthonhoz kötődő, otthonos terek kialakítása itt még különösen fontos. (A bölcsődés korú gyermekek otthon teréről a mellékletben írok.) Ugyanakkor a gyerekek még egészen kicsi korukban kerülnek ebbe a környezetbe, ahol sokadmagukról gondoskodó gondozók feladatait segítő terek létrehozása elengedhetetlen. Elsődleges szempont a biztonság, mely állandó felügyeletet igényel. A gyermekek általában három korcsoportban (csecsemő, tipegő, nagycsoportos) töltik az idejüket a számukra kialakított foglalkoztatókban, csoportszobákban. Ez a helyiség a kicsik méretéhez igazodó berendezési tárgyakkal, bútorokkal felszerelt, korcsoportoknak megfelelő játékkal ellátott. Világos, de árnyékolható, szélvédett, jól tisztíthatónak kell lennie. A foglalkoztatóhoz fektető és más kiszolgáló helyiségek, tornaterem vagy mozgásfejlesztő, közvetlenül vizesblokk, gyakran sószoba, csatlakozik.³⁹ A bölcsődék esetében a vizesblokk, a mosdók használata különbözik a többi oktatási-nevelési intézményétől, részletes elemzését a melléklet tartalmazza.

A koronavírus idején különösen fontos a kicsi gyerekekre való odafigyelés, hiszen életkorukból adódóan ők a szigorú intézkedéseket nem tudják olyan fegyelmezetten betartani, mint a felnőttek. Még az eddig tapasztalt legnehezebb időszakokban sem ajánlotta itthon a Nemzeti Egészségügyi Központ ennek a korcsoportnak a maszkhasználatot, a 1,5 méteres távolságtartás sem megoldható a mindennapi tevékenységek alatt.⁴⁰ Ugyanakkor – különösen az orális korszakban – szinte elkerülhetetlen, hogy a kicsik játékokat, tárgyakat a szájukba vegyenek, így fokozottan ki vannak téve a megfertőződésnek. Éppen ezért ebben az életkorban az előterekre, az átadóterekre, fogadóterekre érdemes kiemelten fókuszálni.

³⁶ N. KOLLÁR Katalin: i.m., 191.

³⁷ N. KOLLÁR Katalin: i.m., 192.

³⁸ DÜLL (2017): i.m., 86.

³⁹ BALÁZS – LENZSÉR: i.m., 99.

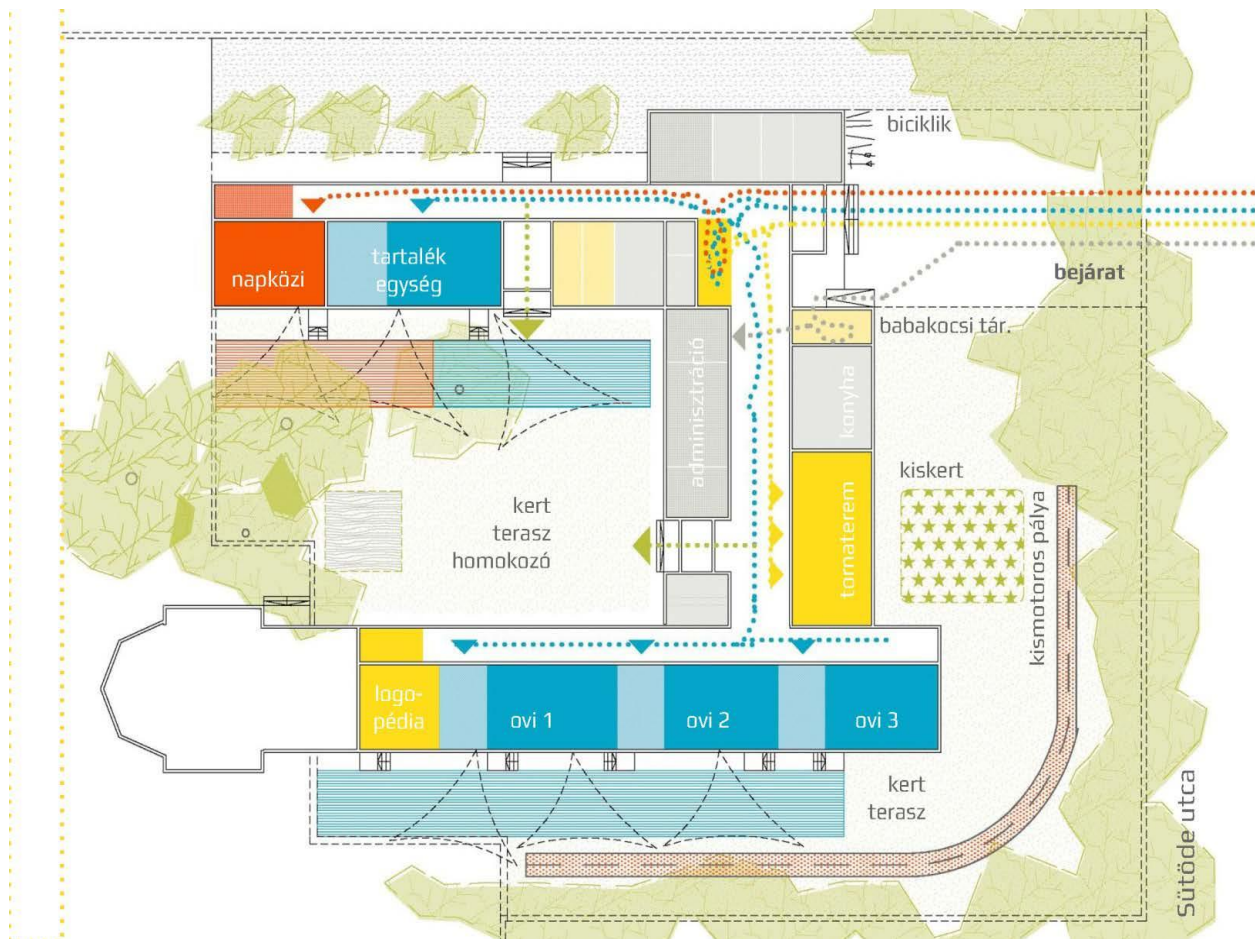
⁴⁰ NEMZETI Népegészségügyi Központ: Figyelemfelhívás az óvodai, bölcsődei járványügyi szabályokkal kapcsolatban. *Nemzeti Népegészségügyi Központ*, 2020. <https://www.nnk.gov.hu/index.php/koronavirus-tajekoztato/663-figyelemfelhivas-az-ovodai-bolcsodei-jarvanyugyi-szabalyokkal-kapcsolatban?highlight=WyJtYXN6a2hhc3puXHUwMGUxbGF0I0=> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

Mint egy fokozottan veszélyes anyagokkal dolgozó üzem esetében, amikor fontos a benti „veszélyes” és a kinti „biztonságos” zóna elválasztására szolgáló fekete és fehér öltöző, úgy a bölcsődéknél épp fordítva, a külső „vírusveszélyes” terület és a benti „higiénikus” (ahol a rendszeres takarítás és fertőtlenítés hatására nem szabad semmilyen fertőzésnek jelen lennie, valamint a beteg gyerekek nem is léphetnek ide be) terület közötti szigorú választóvonalaként kell működjön. Hosszú távon ezért érdemes ennek a területnek a fokozott elválasztó jellegére odafigyelni: ne működhessen átjáró folyosóként, itt a kézmosási, tisztálkodási lehetőségek biztosítottak legyenek. Érdemes lehet a most sok helyen egyetlen pelenkázó-mosdó helyiséget az előtérben duplázni a higiénia érdekében.

A Borsos Melinda és Dimitrijevic Tijana (MICROarchitects) által tervezett Idesüss! bölcsődében a fedett babakocsi tároló, valamint a szélfogó, egyfajta zsilipes rendszerként is működik, ahol lehetőség lehet akár teljes higiéniai állomás kialakítására is. Innen a barátságos, meleg sárga színre festett előtérbe érkezünk, ahol a sószoa üvegfa azonnal „játékra invitálja” a kicsiket, az elválás nehézségét oldva.

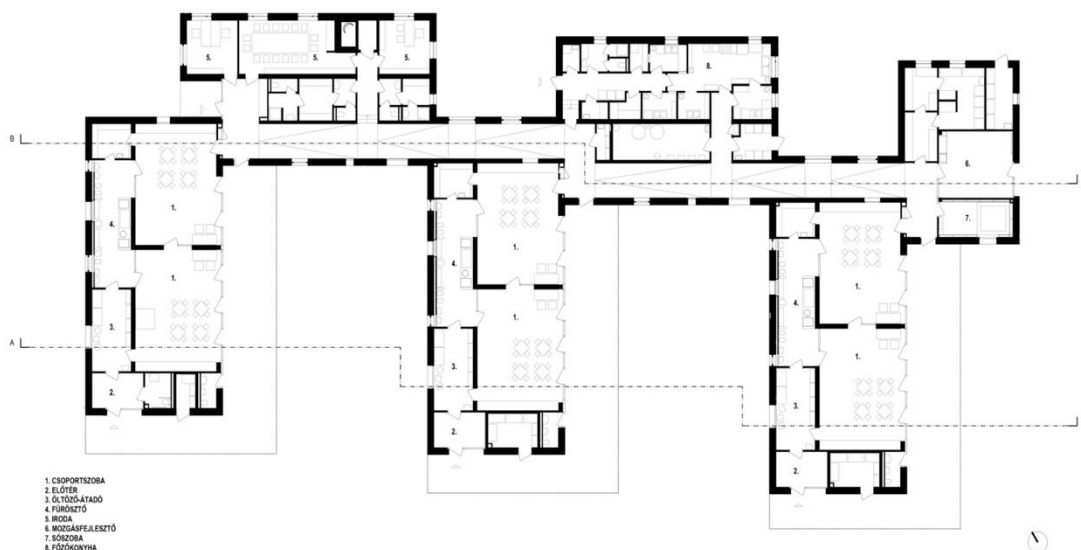
- Idesüss! Óvoda és Bölcsőde előtere. Forrás: DIMITRIJEVIC Tijana: Közteljeshasználat mint antiszegregációs eszköz. DLA értekezés, 2018.

- Idesüss! Óvoda és Bölcsőde alaprajza. Forrás: DIMITRIJEVIC Tijana: Közteljesítés mint antiszegregációs eszköz. DLA értekezés, 2018.

Sok helyen a szülők egyáltalán nem mehettek be a belső terekbe a koronavírus egyes időszakában. Ez főleg a beszoktatás idején számukra és a gyerekek számára is kifejezetten megterhelő, szorongáskeltő lehet. Az épület szempontjából a barátságos, befogadó külső megjelenés, az előterek kialakításánál pedig kifejezetten fontos a higiénés, zárt zsílipes kialakításon túl, hogy egyszerre tudjon barátságos, már itt otthonos lenni, ami megkönnyíti az elválást a szülőtől, ahol nem egy idegen, steril intézményi helyen érzi magát a kicsi, ahol van lehetőség és idő még a szülővel együtt lenni, nyugodtan elválni. Ehhez a megfelelő méretű, a kicsik méreteihez igazodó kényelmes helyiségre van szükség, melynek már itt a barátságos, biztonságos légkört kell biztosítani. Ehhez jó eszköz a megfelelő, meleg színhasználat, ugyanakkor a zsúfolt téri berendezés, kialakítás elkerülése, mely csak a stresszt erősíti.

Nagy Csaba és Pólus Károly (Archikon Építésziroda) által a koronavírus idején tervezett, 2022-ben átadott Zöldike bölcsőde a 22. kerületben alaprajzi kialakításában is magában hordozza a pandémia elleni védekezés hatását. A hat csoportszobából álló földszintes épületben két-két csoportszobánként található egy mosdóegység és egy külön bejárat is. A főbejáraton a szülői- és vezetői fogadás történik csak, így az épületnek három külön bejárata van a személyzeti forgalmon kívül. Ez által az érintkezés minimálisra csökkenthető járványhelyzet idején.

▪ A Zöldike bölcsőde alaprajza. Forrás: Archikon Építésziroda

Az egységek zsillipelt fogadásra alkalmasak: az előterekben külön mosdó- és pelenkázó rész került kialakításra, mely a megfelelő higiéniai előírások megvalósítását teszi lehetővé. Innen az öltöző-átadó téren keresztül – ahol lehetőség nyílik a nyugodt elválásra - közelíthetők meg az átlátást és átjárást is akár lehetővé tevő csoportszobák. Az egész épületen, és már a bejárat előtt a kerítésen is megjelenő meleg finom rózsaszín színárnyalat, a csoportszobák otthonos, kellemes, kuckós belső terei, valamint a színes, illatos növények, melyek a bejáratig vezető utat szegélyezik, segítik a nyugodt megérkezést, megkönnyítik az elválást és segítik a stressz mentes légkör megteremtését.

▪ Illatos virágokkal szegélyezett útvonal a csoportszobák bejárata mellett.
Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

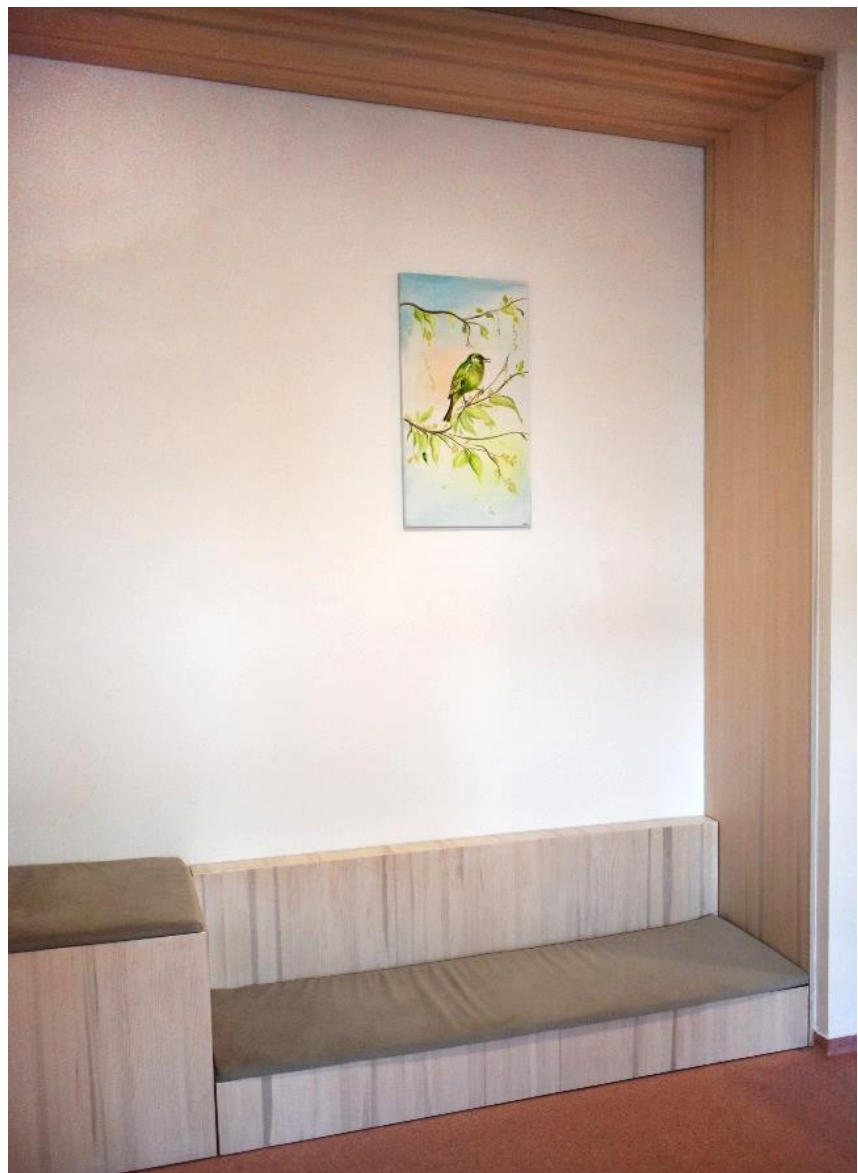

▪ Csoportszoba a Zöldike bölcsődében. Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

▪ Egyik csoportszoba-párhoz tartozó bejárat. Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

- A megfelelő, kicsi gyerek méretű berendezések már a főbejárat előterében is megtalálhatók: a kicsi leülő sarokban a gyerekek is kényelmesen várakozhatnak.
Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

1 TÉZIS: A FOGADÓTEREKRŐL

A bölcsődék fogadótereit kiemelt figyelemmel, érzékenységgel kell kezelni. A fizikai és az érzelmi biztonságot indokolt megvalósítani: ez az elválás, és a találkozás tere ez. Fontos az otthonosság érzetének növelése, de ezen túl a megszigorodott egészségügyi előírásokat is kezelnie kell.

A bölcsődében kényszerül a gyermek először elszakadni az addig biztonságot nyújtó anyától, a szüleitől, az otthontól. Ez az elszakadás helyileg az épület fogadóterében történik. Éppen ezért építészeti szempontból tehát fontos erre a térre figyelni, kiemelten a koronavírus időszakában:

- barátságos, otthonos kialakítás: befogadó külső épületkialakítás, meleg színhasználat, gyerekléptékű berendezés
- higiéniai feltételek: kézmosás, pelenkázási lehetőségek kialakítása a fogadóterekben is
- biztonságos, inspiráló, karbantartható udvarkialakítás segíthet a stresszmentes környezet megteremtésében a pandémia idején is.

privát tér

kiscsoportos

SZABAD MOZGÁSTÉR
SZABAD TÉR

biztonságos hely

tiszta tér

ÓVODA

Az óvodás kor (3-6 Év) Erikson szerint a játszókor, a kezdeményezés vagy büntudat kora. A gyereket foglalkoztató kihívások a „valamit csinálni”, valamivel foglalkozni, fiúknál ez támadás, meghódítás, lányoknál megszerzés jellegű cselekvésekben jelenik meg. Az óvodáskor fő tevékenysége a játék, amikor a gyerekek tevékenységének középpontjában már nem önmaga, hanem a környezet birtokbavétele áll. Ez többek között a szabad mozgásra való képességgel az egyre nagyobb térben való önálló tevékenykedést, másrészt a környezet tárgyainak, például a játéktárgyaknak a megszerzését jelenti. Ebben a korban alakul ki az erkölcsi érzék, ami a korlátok, a szabályok elfogadását is jelenti. A türelmes és példamutató családi környezet segíti a gyermeket abban, hogy a társadalmi szabályokat elfogadja.⁴¹

Az óvodákban még a szabad játéké a főszerep. Az óvoda (amennyiben speciális eset nem áll fenn) a gyermekek 3. és 6. életéve között kötelező ma Magyarországon.⁴² Sok esetben ekkor töltenek először hosszabb időt a szülői házon kívül közintézményben. Éppen ezért különösen fontosnak tartották már a kötelező óvodába járás bevezetése előtt, hogy tereiben, hangulatában minél inkább megközelítse az otthon biztonságos, megszokott tereit.⁴³ (Az óvodás korú gyerekek otthontereiről a mellékletben írok.) A csoportszobák a szabad játék, a kötetlen térhasználat terei kell, hogy legyenek, minél kevésbé korlátozva a gyerekek szabad viselkedését, tehát a környezet minél kevésbé legyen „intézményi” jellegű. Ezek ugyanis befolyásolják a kicsik kötetlen viselkedését, a hely által előírt viselkedési formák pszichológiai ellenállásokhoz vezethetnek, ez pedig agressziót és egyéb problémákat okozhat. Megfigyelések szerint a játék környezetének problematikuságát jelzi egyebek között, ha a gyerekek például a játékeszközöket mások bántalmazására vagy egyéb destruktív tevékenységre használják, ha állandóan ismétlődően ugyanazt játsszák vagy éppen nem képesek tartósan ugyanazt játszani, ha nem tudják a csoportszoba rendjét visszaállítani, ha mozgásuk céltalanul, lelassult vagy éppen túlzottan felfokozott, illetve ha folyamatosan a felnőttektől kell kérniük a számukra szükséges játékeszközöket.⁴⁴ A túlzottan „programozott”, kevésbé az otthon tereinek szabadságát idéző környezet, ahol „viselkedni kell”, a kreativitásnak sem kedvez.⁴⁵

Az óvoda ugyanakkor már mégsem „csak gyermekmegőrző”, hanem aktív cselekvési színtér. Ehhez pedagógiai program tartozik, mely a játékok segítségével felkészíti az iskoláskor fegyelmezett tanulás feladataira a 3-6 éves korú gyerekeket egész-, vagy félnapos csoportos nevelés keretei között. Az óvodai pedagógiai rendszernek megfelelően a gyerekek vagy korosztályok szerint kis-, közép-, és nagycsoportokat, vagy éppen ellenkezőleg, korosztályonként kevert csoportokat alkotnak. Az óvoda funkcionális rendszere a gyermekek által használt terekre (foglalkoztató, tornaterem, sószoba, udvar) és a kiszolgáló funkciókra osztható (gyermekfürdő-WC, gyermeköltöző, óvónői-, vezetői szoba, iroda, konyhai helyiségcsoportok, raktárak).⁴⁶ Az óvodák létszámáról, zsúfoltságáról, belső térhasználatáról szóló fejezet a mellékletben található.

A szabad játék, a mozgás szempontjából kiemelten fontos tér az óvoda udvara.⁴⁷ A környezetpszichológiai vizsgálatok azt mutatják, hogy a játszóterek berendezése, fizikai struktúrája hatással van a gyerekek viselkedésére, gondolkodására, kreativitására és egyéb pszichológiai funkcióik (észlelés, tájékozódás) fejlődésére, illetve társas életük megfelelő alakulására.⁴⁸ Minél

⁴¹ N. KOLLÁR Katalin: i.m., 192-193.

⁴² A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény

⁴³ EGRI Zoltán – REISCHL Péter – ZÓLYOMI Alfonz: *Iskolaépületek*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 1964, 16.

⁴⁴ DÜLL Andrea: *A környezetpszichológia alapkérdései*. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2009, 271.

⁴⁵ DÜLL (2009): i.m., 272.

⁴⁶ BALÁZS – LENZSÉR: i.m., 99-102.

⁴⁷ BENYOVSZKY-GÉCZI Zsuzsanna: *Az óvodai udvarok és játszótérek kiemelt szerepe*. *Építészfórum*, 2021.

<https://epiteszforum.hu/az-ovodai-udvarok-es-jatszoterek-kiemelt-szerepe?fbclid=IwAR1IH2rbmzP9RJQTNIIIGbyR5x5Q4wwiZuc33xvLQLs22FWIT05PTtUa1jyU>

(Utolsó elérés: 2022. 03. 27.)

⁴⁸ DÜLL (2009): i.m., 293.

kevesebb a játékszer, kimutathatóan annál kevesebbet mozognak a gyerekek, viszont többet ülnek a homokban és több a szociális kontaktus is, ugyanakkor a nemkívánatos viselkedések is nőhetnek.⁴⁹ A nagyóvodás (illetve iskolás) gyerekek társas alakzatokban játszanak, jellemzően aktívan és önállóan használják a játszótéri eszközöket: hintáznak, mászókáznak, másznak, futnak, kergetőznek, eszközhasználattal és aktív helyváltoztatással járó játékokat játszanak (pl. labdajátékok). Náluk már kiemelten fontosak a társas megnyilvánulások, beszélgetés, kisebb-nagyobb konfliktusok, összetűzések és ezek megoldása és a társas játékok (például a bújócska). A fantáziajáték is megjelenik, amit gyakran éppen a játszótéri eszközök inspirálhatnak.⁵⁰

A homokozó és általában a természeti elemek (kavics, fa, növények) jelenléte nagyon lényeges a játszótéren. A természeti elemek lehetővé teszik, hogy például a városi gyerekek olyan anyagokkal is kapcsolatba kerüljenek, amelyekkel a megszokott épített környezetben (például a lakásban) nem tudnak, illetve az önfeledt játék közben piszkosak, sárosak lehessenek. A természeti játszótéralkotó elemek állandó változása, megújulása segítheti a képzelet működését is, így ezek óriási játékértéket képviselnek. A természetes, barátságosabb pszichológiai hatású környezetekben a kutatások szerint az emberi érintkezések is barátságosabbak. A növények (fák) jelenléte azért is hasznos, mert árnyékot vetnek, hűsölni lehet alattuk, és nem melegsznek fel a játékeszközök sem. A műanyag játszótéri játékok ugyanakkor praktikusak, könnyen tisztíthatók – asszociációs tartományuk pozitívítás tekintetében valahol félúton volt a természetes és a fémjátékok között. Az anyagok tekintetében környezetpszichológiai szempontból a kevert játékkörnyezetek lennének ideálisak, hiszen mást „tud”, másra alkalmas a fa, a fém és a műanyag – tehát a sokféle anyaghasználat a tárgyi világ sokféleségére taníthatja a gyerekeket.

A mozgásos játékszerek (hinta, libikóka) azért előnyösek, biztonságosan élhetik át a mozgás élményét, gyakorolják az alapvető mozgásokat és készségeket (elemi koordinált mozgás, fogás, egyensúlyozás). Az ezeken a játékszereken történő játék általában viszonylag nagy térben történik, változatos, ritmusos, ismétlődő, sok és sokféle mozgást jelent, amelyek gyakran szokatlan irányok felé zajlanak. Ilyen a hinta, mely egy körív mentén leng, vagy a libikóka, ami föl-le mozog.

A nagyobb ügyességet igénylő, bonyolultabb mászóka-rendszerek használata már az elemi készségek stabilitását kívánja. Ezeknek a játékszereknek inkább a téri koordináció stabilizálása, javítása, a téri ügyesség megszerzésének, illetve rutinná válásának (a rutin fogalmát a mellékletben az „Otthonosság” fejezetében fejtem ki) lehetővé tétele a feladata. A bonyolultabb, kalandosabb mászóka-k fejlesztik és stabilizálják a saját test észlelését, illetve a közvetlen testi-pszichológiai funkciók fejlesztésén túl természetesen a társas együttműködés fejlődésében is akár komoly szerepük lehet.

A játszótér, az udvar és a játékok biztonságossága nemcsak felhasználói, hanem környezetpszichológiai szempontból is kiemelten fontos elvárás. Ha nem biztonságos, folyton sérüléseket szenved a gyerek, vagy ügyetlenséget él át, nagyon rossz hatású lehet a későbbi eligazodásra a fizikai és a társas világban (tájékozódás, eszközök kezelése stb.). Ebből a szempontból nem megfelelő például a betontalaj és betonszegély a homokozó környékén, illetve a játékszerek alatt, hiszen a beton nagyon kemény, és ha a gyerekek elesnek, a betonon komoly sérülést szenvedhetnek.⁵¹ Jó megoldás azonban a gumiborítású felületek kiegészítve a természetes (fű) alkotóelemekkel.

---

⁴⁹ DÜLL (2009): i.m., 267-268.

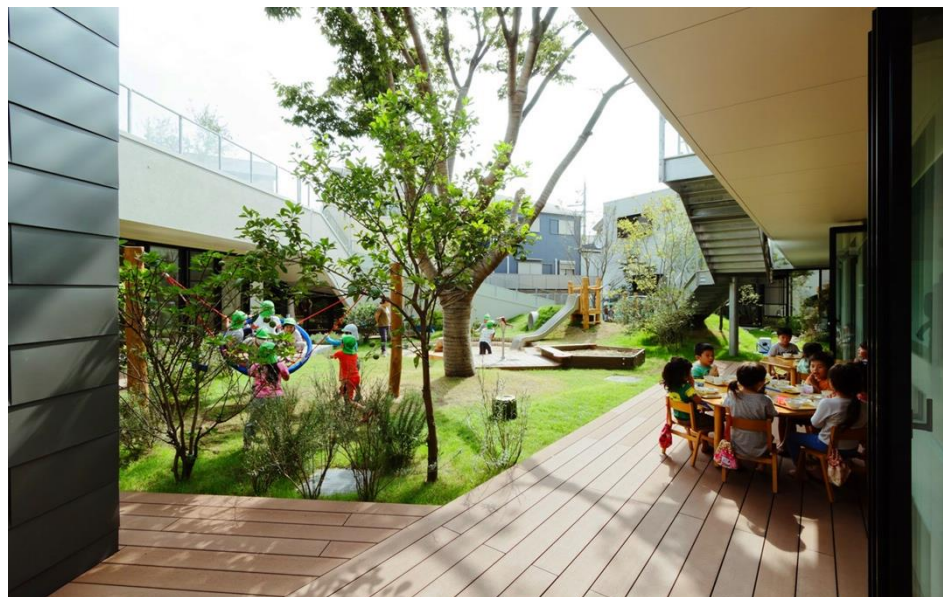
⁵⁰ DÜLL (2009): i.m., 295.

⁵¹ DÜLL (2009): i.m., 296-299.

A jellemzően helyhiányos japán nagyvárosokban bevett szokás az óvodák építészeti kialakításánál a tetők használata is, mint külső játéktér. A Hibinosekkei + Youji no Shiro által Osakába tervezett óvodánál a tető és udvar egységes használata az optimális helykihasználás és a téri nevelés egyik jó példája.⁵² Anyaghasználatában a természetes elemeket részesíti előnyben: a természetes növényzet és fák alkalmazása nemcsak a nevelés szempontjából, de a mikroklíma miatt is hasznos.

- Osakai óvoda. Forrás: <https://www.archdaily.com/800830/km-kindergarten-and-nursery-hibinosekkei-plus-youji-no-shiro> (Utolsó elérés: 2021. 04. 30.)

- Osakai óvoda belső udvara. Forrás: <https://www.archdaily.com/800830/km-kindergarten-and-nursery-hibinosekkei-plus-youji-no-shiro> (Utolsó elérés: 2021. 04. 30.)

⁵² HIBINOSEKKEI + Youji no Shiro: KM Kindergarten and Nursery / HIBINOSEKKEI + Youji no Shiro. *ArchDaily*, 2021. <https://www.archdaily.com/800830/km-kindergarten-and-nursery-hibinosekkei-plus-youji-no-shiro> (Utolsó elérés: 2021. 04. 30.)

Nagy Csaba és Pólus Károly (Archikon Építésziroda) által tervezett Meséskert Óvodában az udvar mellett szintén a tető is hasznosul. Tetőkertje részben fedett, védett kültéri játszóteraszként segíti az óvoda működését, lehetővé téve a kiscsoportosok védett helyen való szabadlevegős foglalkoztatását, egyedi kültéri lehetőséget is biztosít az óvodások számára. A tetőkert akadálymentesen megközelíthető a beltérből, valamint külső lépcső köti össze a kerttel.⁵³ Ez a kerttől leváló terasz futónövényekkel hamarosan zöldebbé is válik. A belső térhez hasonlóan itt is a meleg sárga szín dominál.⁵⁴ A szabad terek és a különleges zugos, játékos kialakítások a megszokott udvari helyzetektől eltérő, újfajta kreatív használatot eredményezhet.

▪ Meséskert óvoda, tetőterasz. Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

▪ Meséskert óvoda tetőterasa. Fotó: Pásztor Erika. Forrás: <https://epiteszforum.hu/meses-lett-a-mesekert-ovoda> (Utolsó elérés: 2021. 04. 30.)

⁵³ PÁSZTOR Erika Katalina: Mesés lett a Meséskert óvoda. *Építészfórum*, 2016. <https://epiteszforum.hu/meses-lett-a-mesekert-ovoda> (Utolsó elérés: 2021. 04. 30.)

⁵⁴ SZÉPVÖLGYI Viktória: Angyalföldi passzív ovi, avagy a kicsik és az ökolábnyom. *Építészfórum*, 2016. <http://epiteszforum.hu/angyalfoldi-passziv-ovi-avagy-a-kcsik-es-az-okolabnyom1> (Utolsó elérés: 2021. 04. 30.)

A vírus hatására hosszú távon a megfelelő méretű, jól tervezett udvarok és a fedett-nyitott átmeneti terek, mint a játékos foglalkozás helyszínei kiemelt hangsúlyt kaphatnak. Itt lehetőség van szélsőségesebb (akár esős, akár erősebb napsütéses) időben is a szabad levegőn tartózkodni, mely az udvarhasználat idejét bővítheti.

A görögországi KLab Architecture által tervezett Glyfada Óvodában a fedett-nyitott terek, mint a sok kicsi házikóra tagolt csoportszobák - melyeket a kontrollálható építészeti minőség érdekében előregyártott, kamionnal szállítható alapmodulokból építették meg -, kicsi verandáiként jelennek meg. Léptékében, méretében barátságos helyei ezek a kint és bent elválasztásának. Az udvart pedig a terepviszonyokat kihasználó, a téri nevelést segítő módon alakították ki.⁵⁵

▪ Glyfada Óvoda. <https://www.detail-online.com/blog-article/municipal-kindergarten-in-glyfada-by-klab-architecture-31236/> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

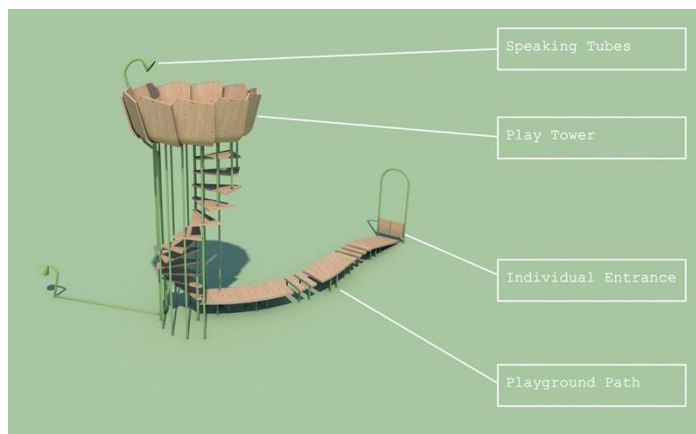
▪ Athéni óvoda udvara. <https://www.detail-online.com/blog-article/municipal-kindergarten-in-glyfada-by-klab-architecture-31236/> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

⁵⁵ KLAB architecture: Public Nursery in Glyfada / KLab architecture. *ArchDaily*, 2017. <https://www.archdaily.com/881261/public-nursery-in-glyfada-klab-architecture> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

Érdekes kísérlet a járvány alatt jelentkező távolságtartás kérdésére a Martin Binder (designer) és Claudio Rimmel (pszichológus) által elképzelt játszótér-koncepció, melyben az amazonasi tündérrózsákat idéző, különálló játékerületek helyezkednek el, ahová külön ösvények vezetnek. Ezekben külön-külön játszhatnak a gyerekek a nélkül, hogy érintkeznének. Izgalmassá teszi a koncepciót, hogy a beszélgetésre távbeszélő csöveken is lehetőség van, így mégis tudnak kapcsolatot teremteni. Kutatásuk során telefonos beszélgetések alkalmával ismerték meg a gyerekek és szülők igényeit, de a természetes anyagok és formák használata is hangsúlyos volt. Így jutottak el az amazonasi óriás-tündérrózsák leveleihez, melyek nagy teherbírásúak: akár egy gyereket is elbírnak. Ez a teherbírás és biztonság volt az a motívum, amely a Rimbin játszótér koncepciójában bontakozott ki.⁵⁶

- Rimbin játszótér. Rimbin GbR (Martin Binder, Claudio Rimmel), 2022 Forrás: <https://www.dezeen.com/2020/05/19/rimbin-playground-concept-coronavirus-design/> (Utolsó elérés: 2021. 04. 30.)

- Rimbin játszótéri eleme. Rimbin GbR (Martin Binder, Claudio Rimmel), 2022 Forrás: <https://www.dezeen.com/2020/05/19/rimbin-playground-concept-coronavirus-design/> (Utolsó elérés: 2021. 04. 30.)

⁵⁶ FÜRDŐS Zsannett: A biztonságos távolság játszótéere: Rimbin. *Építészfórum*, 2020. <https://epiteszforum.hu/fertozesmentes-jatszoter> (Utolsó elérés: 2021. 04. 30.)

2 TÉZIS: AZ UDVARHASZNÁLATRÓL

A szabad levegő, a kültér, az udvarhasználat a koronavírus idején jelentősen felértékelődött. Valamennyi épülettípusnál törekedni kell ezen terek megfelelő kialakítására, használatára, az optimális helykijelölésre, nagyságrendre, téri és társas kapcsolatokra.

Az udvarok, a szabad terek használata minden életkorban fontos, mégis, életkori szempontból az óvodáskorúaknál, a mozgásfejlődés alakulása miatt jelentős. A szabad mozgást segítő, stresszmentes óvodai belső terek, szabad levegőn tartózkodást lehetővé tevő udvarok és átmeneti terek a pandémia idején különösen hasznosak, hiszen ebben a korosztályban nem tud megvalósulni a fizikai távolságtartás. Építészeti szempontból a tervezésnél ezekre a térrészekre érdemes hangsúlyt fektetni:

- megfelelő méretű, tárgyi zsúfoltságtól mentes terek kialakítása
- letisztult (belső)építészeti eszközök és lágy színhasználat
- kényelmes átmeneti terek, melyek szélesebb időjárási intervallumban is lehetővé teszik a kültéri foglalkozásokat
- megfelelő méretű udvarok inspiratív, jól karbantartható és biztonságos eszközökkel elősegíthető a megfelelő, stresszmentes és otthonos környezet a kicsik számára még a járványhelyzet idején is.

privát tér

kiscsoportos

**EGYÉNI TÉRIGÉNY
SZABAD MOZGÁSTÉR**

biztonságos hely

tiszta tér

szabad tér

ÁLTALÁNOS ISKOLA

A kisiskoláskor Erikson szerint az ösztönkésztetések nyugalmának a szakasza: a gyerekek ebben az időszakban az intellektuális tevékenységek és a teljesítmény felé fordulnak. Nem véletlenül ez az időszak az iskolába lépés időszaka. A kisiskoláskorban szerzett tapasztalatok a sikeres teljesítménnyel kapcsolatban alapozzák meg a kitartást, a pozitív önértékelést a teljesítménnyel kapcsolatosan. Ez az életkori periódus, amikor a legtöbb gyermek először találkozik a célszerű „munkavégzéssel” és a munkamegosztással az iskolai feladatok révén.⁵⁷ E korosztály otthontereiről, a saját szobáról és annak átalakulásáról a mellékletben írok.

Az általános iskola időszaka (6-14 év) hosszú idő egy gyerek életében, nemcsak a kisiskolás kort öleli fel, hanem a kiskamaszkort, és a kamaszkorba is belecsúszik. Így több életkori folyamat is belesik egy oktatási intézményben, gyakran egyetlen épületben töltött időszakba. Ezért különösen fontos az általános iskola tereinek a variálhatósága, a jó reakciója az adott életkorra. Ezen időszak otthontereit a mellékletben elemzem.

„Általános és középiskolásokkal végzett vizsgálataiban például Cohen és Trostle (1990) kimutatta, hogy a gyerekek életkoronként és nemenként eltérő, stabil preferenciát mutattak mind a belső, mind a külső iskolai környezeti elrendezésre vonatkozóan. A kislányok előnyben részesítették az összetettséget (többdimenziós formák, részletezettebb környezet, többelemű tárgyak, változatos ingerek, élénkebb színek, textúra és világítás, erősebb és kontrasztosabb színárnyalatok), míg a fiúk inkább egzélesebb környezetészlelési/értékelési folyamatokat mutattak: például elsősorban a méreteik alapján ítélték meg tereket. Az életkor növekedésével mindkét nem képviselői egyre inkább kedvelték a bonyolultabb alakú, több darabból álló tárgyakat/tereket, az erősebb színeket és az erősebb világítást. Egyértelmű magyarázat ezekre a fejlődési tendenciákra és nemi eltérésekre egyelőre nincs, és ez a vizsgálatoknak nem is volt célja. Érdemes elgondolkodni ugyanakkor azon, hogy a környezet ebben a tekintetben sem semleges pszichológiailag: megfontolandó, hogy az iskolai szocializáció során legalább néhány térben eltérő lehetőségekkel „kínáljuk meg” a fiúkat és lányokat, illetve a fiatalabb és az idősebb gyerekeket, vagy éppen ellenkezőleg, homogénebb környezeti hatásoknak tegyük ki őket. Bármelyik alternatívát választjuk is, ennek hatása van a környezet észlelésének, megismerésének fejlődési folyamataira, a tájékozódásra és így tovább (lásd Düll 2007c).”⁵⁸

Az általános iskolákban a járvány szempontjából az egyik legnagyobb probléma a létszám kérdése. Jelentős különbség azonban, hogy míg az óvodákban túlnyomó részt a szabad játék az, ami a mindennapos tevékenységet meghatározza, az általános iskolás kortól kezdve mivel már oktatási-, és nem csak nevelési tevékenységről beszélhetünk, így a túlnyomó részt ülő tanulási folyamatok a jellemzőek. Ha az AIA ajánlásainak megfelelően kerülnek az iskolai padok a járványügyi előírásoknak megfelelő távolságtartással elhelyezve,⁵⁹ akkor egyértelművé válik, hogy a most hazánkra jellemző osztálylétszámokkal ez a képlet megvalósíthatatlan. A vírushelyzet éppen ezért talán a közeljövőben felül tudja majd írni a gazdasági megfontolásokat és a több pedagógiai kutatások alapján is⁶⁰ előremutatóbb kiscsoportos oktatás felé tolódhat az oktatás iránya.

⁵⁷ N. KOLLÁR Katalin: i.m., 193.

⁵⁸ DÜLL (2017): i.m., 91-92.

⁵⁹ DOUGHERTY - MINNICH - KNIGHT M. - GRANDSTAFF-RICE - SULLIVAN - KOTOB - WILCOX - MILLS - LAU - WYMELENBERG - GRANT - NIEMINEN - AMT - SCANLON M. - BAIBAK - CRUMBAKER, i.m., http://content.aia.org/sites/default/files/2020-08/Reopening_America_Strategies_for_Safer_Schools_June_2020_.pdf (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

⁶⁰ VASTAGH Zoltán: Az iskolai oktatás hatékonyságát növelő kooperatív, kiscsoportos tanulás. In: Vastagh Zoltán (szerk.): *Kooperatív pedagógiai stratégiák az iskolában III. Az együttműködés kiemelt szerepe a produktív tanulás folyamatában*. Pécs: JPTE Tanárképző Intézete, 1999, 25-31. <http://mek.oszk.hu/01800/01813/01813.pdf> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

Környezetpszichológiai szempontból megkülönböztethető a téri sűrűség (az egy főre jutó terület kevés) és a társas sűrűség (adott területen túl sok ember van)⁶¹. Kisiskolások esetében is igazolták a kutatások e kétféle sűrűség (téri és társas) hatását; a nagy téri sűrűség növeli a figyelmi túltelítődést, csökkenti az interakciót, és növeli az agresszivitást gyerekeknél és felnőtteknél egyaránt.⁶² Figyelmi zavarokat okozva a tananyagra koncentrációt, annak beépülését is gátolja, mely közvetett illetve közvetlen módon stressz forrása lehet.

Jó példák lehetnek a kiscsoportos oktatásra és a hozzájuk kapcsolódó innovatív, differenciált térhasználatra az alternatív pedagógiai irányzatok. Az osztálytermek egységes világán túllépő tanuloházak⁶³ mintája mind a kiscsoportos oktatás szempontjából, mind az otthonos légkör megteremtésében előrelépést jelentene, és a járványügyi előírások is egyszerűbben betarthatóak lennének.

A berögződött hazai gyakorlatban, a poroszos, frontális oktatást kihasználva az általános iskolák téri rendszerét a tanterem (melynek lehetőleg délkeleti fekvésűnek kell lennie, a jó megvilágítás miatt, ugyanakkor elengedhetetlen az árnyékolhatóság, valamint a munkavégzésre alkalmas bútorzattal szükséges rendelkeznie), az ezekhez kapcsolódó előadók, laborok, könyvtár, tornaterem, udvar, mosdóegységek, valamint egy közösségi tér, a rendezvényekre, óráközi szünetek eltöltésére alkalmas zsigongó adta.⁶⁴

Az 1980-as évektől kezdve azonban egyre nagyobb népszerűségnek örvendő megoldás az iskolaépületek olyan új típusát eredményezte, amelyekben úgynevezett "házak" szolgálnak a tanulócsaládokra bontott iskolaközösség otthonául.⁶⁵ Ezeket egységesen Tánczos Tibor DLA doktori értekezésére hivatkozva a dolgozatomban én is tanuloházakként említem. A „tanulási táj” fogalma már az iskoláról való gondolkodás következő szintje, amikor a terem eltűnésével olyan áramló tér jön létre, ami kisebb és nagyobb léptékű térrészekre tagolódik.⁶⁶ A hagyományos nagyterem iskolákban észlelhető stressz nem csak az akusztikus és vizuális zavaró tényezőkre vezethető vissza. A teljesen nyitott terű környezetek hátrányai azok strukturálatlanságából is származhat. Ez azt jelenti, hogy a környezet felépítettsége nem volt elég informatív az éppen ott folytatandó cselekvéssel kapcsolatban. Ellenben az intenzíven összekapcsolt térrészekkel rendelkező, ösztönző tanulási környezetekben, mint a tanuloházak esetében, nagy hangsúlyt kap a környezeti elrendezés észlelhető funkcionalitása. Vagyis az egyes térrészek kialakítása és téri hangulata egyértelműen utal az ott folytatandó tevékenység jellegére - például hogy hova kell leülni az elmélyült tanuláshoz, vagy a zajjal járó csoportmunkához.⁶⁷ A belül intenzív vizuális és térkapcsolatokkal rendelkező tanuloházakban a legtöbb esetben egy, akár csoportos tanulohelyként is használható centrális térből nyílnak az osztálytermi egységek, a speciális műhelyek, a tanári team-szoba, a forrásanyagtár, a minikonyha, vagy a vizesblokk, de lehetnek itt számítógépes munkaállomások, vagy tárolók is a tanulási segédeszközök és a diákok személyes felszerelése számára. A kiscsoportos munkára ideális zónák ugyanis tolóajtókkal gyakran összenyithatóak a tanteremmel, igény szerint a közös használatú közlekedőtér kiteresedéseként is működhetnek.⁶⁸ Ez által segíthetnek a diákok helykeresésében, egyéni tanulási igényeket, variálható kiscsoportos tanulási sémák alkalmazásával az egyén számára ideális tanulási módszertan választását tesz lehetővé. Így nemcsak a tananyag beépülése, a koncentráció segíthető elő, de a tanulási nehézségekből, vagy akár a pandémiából vagy más válsághelyzetből adódó stressz is csökkenthető.

⁶¹ DÜLL (2009): i.m., 273.

⁶² DÜLL (2009): i.m., 273-274.

⁶³ TÁNCZOS: i.m., 59.

⁶⁴ BALÁZS – LENZSÉR: i.m., 103.

⁶⁵ TÁNCZOS: i.m., 53.

⁶⁶ CAN Architects: Scholae Piae - Mosonmagyaróvári Piarista Iskolaközpont terve. *Építészfórum*, 2019.

<https://epiteszforum.hu/scholae-piae-mosonmagyarovari-piarista-iskolakozpont-terve> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

⁶⁷ TÁNCZOS: i.m., 64.

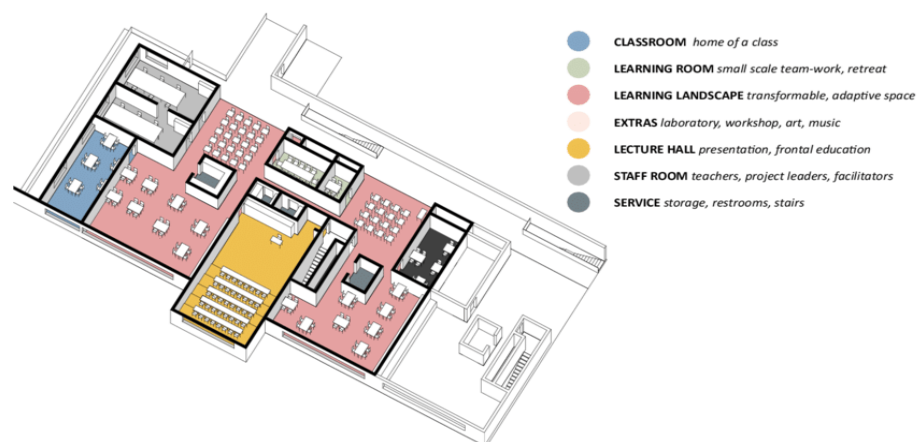
⁶⁸ TÁNCZOS: i.m., 53-56.

A norvég Ringstabekk iskola hat darab, egyenként hetven fős tanulóházra tagolódik. Minden esetben két ilyen kisiskola "osztzik meg" egy-egy minikonyhán, valamint egy olyan közbűlső helyzetű hangszigetelt előadótérrel, amely két oldalról megközelíthető. Ezen felül az összes tanulóházhoz tartozik több eltérő méretű, üvegezett falú csoportszoba, és egy-egy olyan "agytröszt-doboznak" elnevezett térbútor is, amely a központi nyitott zónákban kapott helyett. A kisméretű tanulóközösségek közötti együttműködést segíti, hogy a tanári-team szobákat is kettesével csoportosítva, egy tolóajtóval összenyithatóan alakították ki. A téri összekapcsoltságot az is fokozza, hogy a hat tanulóház közvetlenül a mobil falakkal leválasztható többfunkciós aulater köré szerveződik.⁶⁹

▪ A norvég Ringstabekk Iskola.

Forrás: <https://www.diva.no/page15> (Utolsó elérés: 2023. 05. 09.)

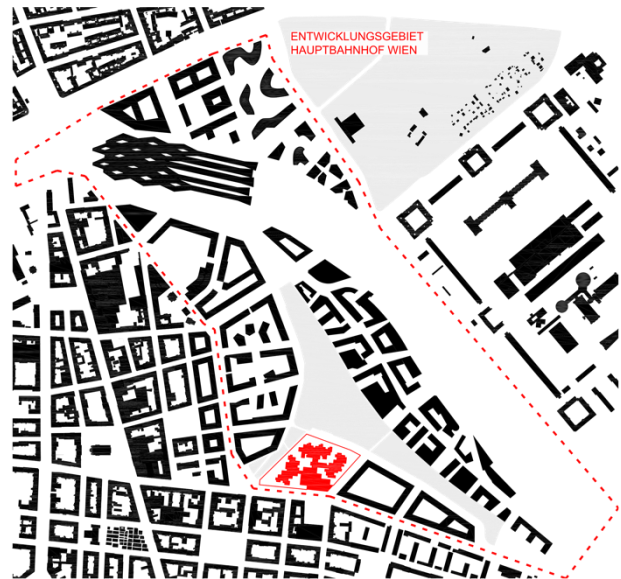

▪ Ringstabekk Iskola alaprajzi egysége.

Forrás: https://www.researchgate.net/figure/Ringstabekk-School-Baerum-Norway-2005-by-divA-arkitekter-axonometry-by-the-Author-at_fig8_326440009 (Utolsó elérés: 2022. 11. 24.)

⁶⁹ TÁNCZOS: i.m., 59.

Az Európában meghirdetett tervpályázaton – ahol először fogalmazták meg térbeli oktatási követelményeket - győztes PRAG Architects a bécsi főpályaudvar mellett egy teljes oktatási kampusz megtervezését nyerte el. A Bildungscampus Sonnwendviertel 0-14 éves korosztály számára kialakított közösségi, oktatási intézmény; első ízben került a középiskola, mint intézmény a kampusz részévé. Az oktatási létesítmények tanulóházakba szerveződnek, amelyek egyenként 4-5 teremből, egy projektszobából és egy tanári szobából állnak. A tantermek előtti közös területet, az úgynevezett piacteret, vagy tanulási tájat interaktívan, közösen használják, melyre fűrként települnek a termek.⁷⁰

- Bildungscampus Sonnwendviertel helyszínrajza. © Hertha Hurnaus for PPAG architects Forrás: PPAG Architects Vienna

- Bildungscampus Sonnwendviertel fűrtösen kialakított tanulóháza. © Hertha Hurnaus for PPAG architects Forrás: PPAG Architects Vienna

⁷⁰ PPAG architects: Bildungscampus Sonnwendviertel. *Archdaily*, 2014. <https://www.archdaily.com/643970/bildungscampus-sonnwendviertel-ppag-architects> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

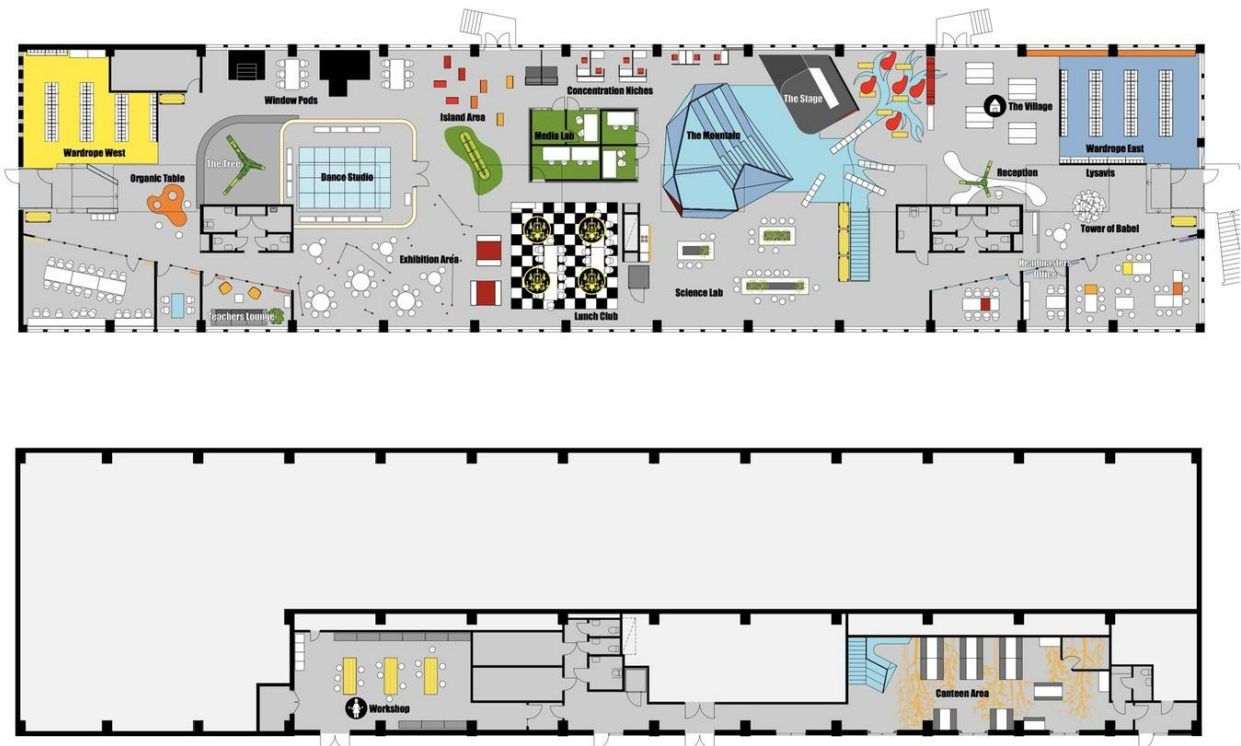

▪ Bildungscampus Sonnwendviertel külső terei. © Hertha Hurnaus for PPAG architects Forrás: PPAG Architects Vienna

▪ Bildungscampus Sonnwendviertel tanulóháza. © Hertha Hurnaus for PPAG architects Forrás: PPAG Architects Vienna

A stockholmi Vittra Telefonplan iskola Rosan Bosch által tervezett átalakítása az egyik legnagyobb újítás a hagyományos frontális iskolaszervezéshez képest. Itt nincsenek osztályok, termek, sőt, falak sem. Az „öntözőlyuk” (váratlan ötletek, meglepő inspiráló tanulás helye), a „mozgás” (fejleszti a kognitív készségeket és energizál), „barlang” (egyéni koncentráció, csend tere), „tábortűz” (kiscsoportos együttműködés, párbeszéd), „hegytető” (közönség elé állás, előadóként megszólítás) és a „gyakorlat” (nem verbális kommunikáció, kapcsolat elmélet és gyakorlat között) didaktikai megközelítések teremtenek különböző típusú tanulási és tanítási tereket. Az ezekhez kapcsolódó inspiratív térszervező bútorok, installációk szervezik a teret a 8 fős csoportokban „tanuló” gyerekek számára. Nagy hangsúlyt fektetnek a modern technológiai felszerelésekre, de ennek hiánya sem akadályozhatja meg a szabad térhasználatot és a tanulást.⁷¹

▪ Vittra Telefonplan iskola alaprajza. Forrás: <https://www.archdaily.com/202358/vittra-telefonplan-rosan-bosch> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

⁷¹ ROSAN BOSCH: Vittra Telefonplan. *Archdaily*, 2011. <https://www.archdaily.com/202358/vittra-telefonplan-rosan-bosch> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

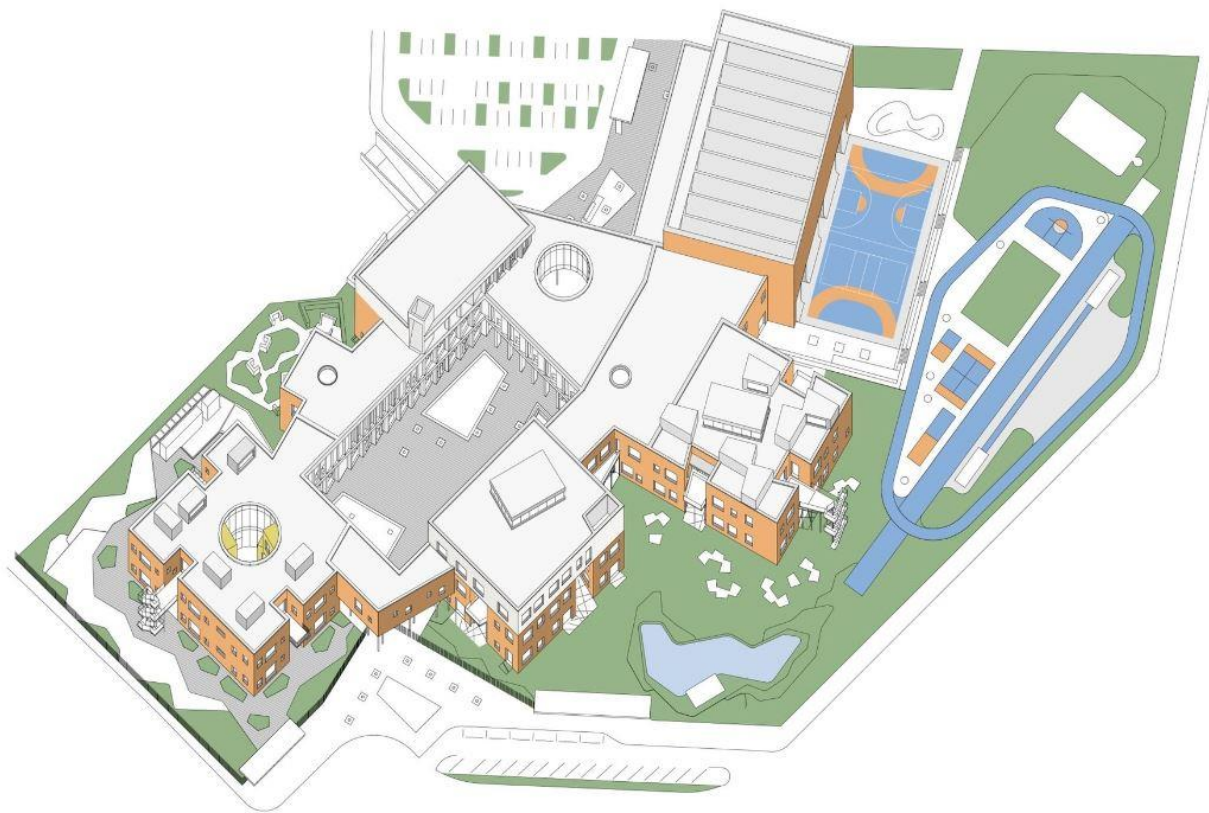

▪ Vittra Telefonplan iskola belső tere. Forrás: <https://www.archdaily.com/202358/vittra-telefonplan-rosan-bosch> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

▪ Vittra Telefonplan iskola térbútorai. Forrás: <https://www.archdaily.com/202358/vittra-telefonplan-rosan-bosch> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

Itthon még messze vagyunk a tanulóházak fogalmának (és főleg gyakorlatának) elterjedésétől, azonban mindenképpen érdemes megemlíteni a CAN Architects 2019-es Mosonmagyaróvári Piarista Iskolaközpont tervét, amelynek kialakításakor a környezetpszichológia is tervezési szakág volt. A térképzés itt a gyerekek életkorával változik. Az alsó tagozatosoknak önálló, védett világokat terveztek: a megérkezés, öltözés, játék tereit fűzték fel egy saját átrium körül. Itt az otthon védett tereit alkották meg, ahol az elsődleges tanulási helyszín az osztályterem, de már megjelennek a kapcsolatok a tanulási táj és a külső terek felé. A felső tagozatosok számára a tanulási táj a tantermek szervezettebb kiegészítője a két osztály által megosztva használt, tanulásra belakott öblével, amelyre erős vizuális kapcsolat adódik a termekből. Itt a központ a "tűzrakó", ami a nagyobb csoportos beszélgetéseknek, interaktív előadásoknak ugyanúgy helye, mint az órán túli közös időtöltésnek, valamint a játéknak. Gimnáziumban a tanulási táj és az osztályterem határa egybemosódik, együtt válnak a tanulás térrendszerévé a nyitott lépcsős előadóval. A tervezők számára egyértelmű volt, hogy a dinamikus csoportmunkához, a projektalapú műhelymunkához, illetve a tanulási piac-jellegű tudáscsere helyzetekhez a tanulási tájak áramló terei ideálisak lesznek. Ezért a mosonmagyaróvári iskolában a közlekedők helyett az említett téri szövet kapcsolja össze a tagolt tömegeket, épületszárnyakat és egy-egy épületen belül a tantermek hálózatát is. Ebben a térszövetben csoportmunkára alkalmas bővületek, elvonulásra alkalmas olvasósarkok ugyanúgy megtalálhatók, mint az osztályméretű, vagy akár egy egész évfolyamot befogadó terek is.⁷²

- Mosonmagyaróvári Piarista Iskolaközpont tömegvázlata.

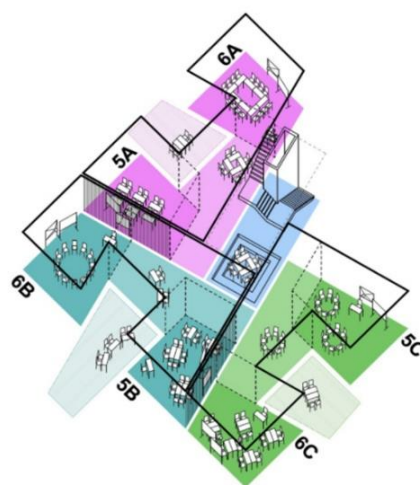
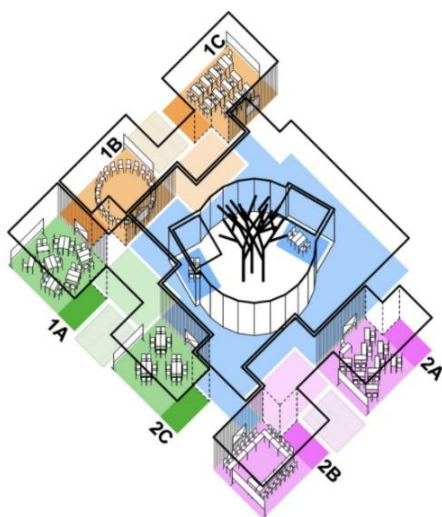
Forrás: <https://epiteszforum.hu/scholae-piae-mosonmagyarovari-piarista-iskolakozpont-terve> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

⁷² CSEH András – ÉLŐ József – KÖNINGER Szilárd – NÉMETH Dávid – TÁTRAI Ádám: Scholae Piae. A Mosonmagyaróvári Piarista Iskolaközpont tervezése. In: Dúll Andrea, Somogyi Krisztina, Tamáska Máté (szerk.): Iskolaépítészet Magyarországon. Örökség és megújulás. Martin Opitz Kiadó, 2021, 243-268.

földszint /// ground floor

- Mosonmagyaróvári Piarista Iskolaközpont alaprajzi modellje. Forrás: <https://epiteszforum.hu/scholae-piae-mosonmagyarovari-piarista-iskolakozpont-terve> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

- Mosonmagyaróvári Piarista Iskolaközpont alsó- és felső tagozatosoknak tervezett tanulóházának modellje. Forrás: <https://epiteszforum.hu/scholae-piae-mosonmagyarovari-piarista-iskolakozpont-terve> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

- Mosonmagyaróvári Piarista Iskolaközpont látványterve.

Forrás: <https://epiteszforum.hu/scholae-piae-mosonmagyarovari-piarista-iskolakozpont-terve> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

A koronavírus idején a nagyteres tantermekkel ellentétben a szeparáltság, a távolságtartás szempontjából is előnyös a tanulóházak alkalmazása, valamint otthonos, otthon léptékű, kis teres, „kuckós” kialakításuknak köszönhetően a bizonytalanságból fakadó stressz leküzdésében is segíthet, melyet az ebben a korban sok esetben kötelező maszkhasználat is felerősíthet. A stressz csökkentésében nagy szerepe van a környezeti kontrollnak, pl. eldönthetik-e a tanulók, hogy hova szeretnének ülni, beleszólhatnak-e abba, hogy hogyan rendezzék be az osztályt, elhagyhatják-e a termet, ha indokolt,⁷³ vagy ha már ebben a korban is bevonható a diák a tanulótéri alakításába, mint arról a saját szoba esetében is szó volt. A tanulóházak szabad térszervezése a cellás, „poroszos” tanteremrendszerrel szemben a frontális oktatás merev, determinált ülésrendjéből fakadó szorongások elkerülésében is segíthet.

---

⁷³ DÜLL (2009): i.m., 263.

3 TÉZIS: A TANULÓHÁZAKRÓL

A reformpedagógiai irányzatok kedvező irányt mutatnak az oktatási terek kialakítása terén is. A tanulóházak szerepének erősödésével kiteljesedik a kiscsoportos oktatás, fokozható az otthonos légkör, kedvezőbb a járványügyi előírások betarthatósága.

Az általános iskolákat a gyermek több életkori szakaszában is használja. Éppen ezért fontos a variálhatósága, hogy valamennyi korosztály megfelelően tudja használni. Ugyanakkor ebben a korban kezd a saját identitás alakulni, a tanulással jelentkező stressz mellett a koronavírus bizonytalansága is nehézséget okozhat. Mindezekre átfogó megoldást jelenthetnek a tanulóházak:

- a kiscsoportos oktatásra lehetőséget adó térrészek segítik a megfelelő távolságtartást
- áramló, innovatív és inspiratív megoldása motiválóan hathat a tananyag beépülésére
- elrendezésében észlelhető funkcionalitású kialakítása otthonossá teszi tereit, mely csökkentheti a tanulási és a járványhelyzet okozta stresszt.

privát tér

SZABAD TÉRALAKÍTÁS

szabad mozgástér

kiscsoportos terek

egyéni térigény

szabad tér

biztonság

KÖZÉPISKOLA

Erikson szerint - a köznapi tapasztalatokat alátámasztva - a serdülőkor az identitás kialakulásának időszaka. Erre az életszakaszra jellemző a belső életterv megerősödése. A játszókor feladata a kezdeményezés, ami a serdülőkorban a saját célok megválasztásában, az egyén személyiségének is megfelelő életmód, életstílus kialakításában és a sikeres társas kapcsolatok kialakításában kap ebben a korszakban új jelentést.⁷⁴ A fiatalok eljutnak oda, hogy tudatosan felvállalják a felnőtt feladatokat, kialakul a felelősségteljes viselkedés. Ebben az időszakban az identitáskeresés, az önálló, saját hang megtalálása a terek használatánál, alakításánál, a személy-környezet összeillése és a territorialitás is fontos aspektus. Erre az időszakra már érdemes külön gyerekszobát kialakítani a különmű gyerekeknek, de az azonos neműeknek is, amennyiben eddig egy gyerekszobán osztoztak.⁷⁵ Nemcsak az öltözködés, a külső egyéni alakítása, de a saját környezet, a szoba formálásának lehetősége is fontos szerephez jut ebben a periódusban. A territoriális viselkedés ebben a korban a saját szobán is megmutatkozik. Részletesen a középiskolás korosztály otthontereinek vizsgálatát a melléklet tartalmazza.

A középiskola (14-18 év) és az elemi iskola technikai felszereltsége, építészeti kialakítása között nagy az átfedés. Ugyanakkor a tananyag elmélyítése az általános tudás helyett a specializációk, az orientációk kialakítása kerül előtérbe: ebben az intézményben érettségiznek a diákok, itt válnak „nagykorúvá”. Befejeződik az iskola hagyományos értelemben vett általános erkölcsi, nevelő szerepe. Számottevő lehet a középiskola szak-jellegéből adódó különbségek is. Egy ipari szakiskola más speciális terekkel, műhelyekkel rendelkezik, mint egy művészeti iskola, sőt, ezen belül is egy zeneiskola más, mint egy képzőművészeti gimnázium. Ezekre az eltérő sajátosságokra a dolgozatomban nem térek ki.⁷⁶ Az udvarhasználatban is változás történik ebben az időszakban. A dolgozat keretei miatt azonban középiskolák udvarhasználatáról szóló fejezet a mellékletben kapott helyet.

A serdülőkor az iskolai terek szempontjából fontos aspektusa a társas kapcsolatok erősödése, ugyanakkor az elvonulás, a tanáraiktól, a „felnőttektől” elbújva lenne akár kisebb csoportokban, akár egyedül. Ez az indirekt tanulási terek újfajta kialakítását igényli. Míg eddig a kisebb gyerekek közösségi tereinél elsődleges szempont volt a pedagógus által belátható, nagy, közös, nagycsoportos, vagy rendezvényekre alkalmas terek megalkotása, addig itt a tanulási terekhez hasonlóan a differenciáltabb közösségi terek kialakítása kerül előtérbe.

⁷⁴ N. KOLLÁR Katalin: i.m., 195-196.

⁷⁵ BITÓ János: *Lakóházak tervezése*. Gyomaendrőd: Gyomai Kner Nyomda Zrt., 2007, 25-26.

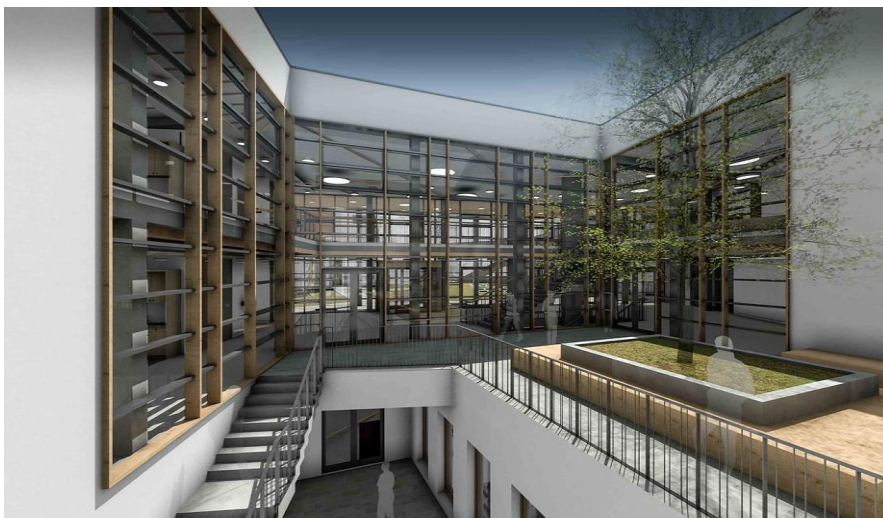
⁷⁶ BALÁZS – LENZSÉR: i.m., 108.

Radnóczy László és tervezőtársai a gödi piarista szakiskola tervezése során (amely folyamatban a környezetpszichológia szintén szakirányként vett részt) azzal szembesült, hogy még az oktatók a jól ellenőrizhető tereket részesítik előnyben, addig a korosztályra jellemző szempontok ettől eltérőek: az átlátható, rejtett zugok nélküli helyek ennek nem felelnek meg. Különösen azoknak a diákoknak, akik nehézségekkel küzdenek, szükségük van olyan helyekre, ahol nem érzik magukat megfigyelve, legalább a tanórák közötti szünetekben elvonulhatnak, gondolataikba mélyedhetnek. Az épületek közötti terek esetében ezért a tanárok véleményével ellentétesen helyenként rejtett zugok kialakítására törekedtek a tervezők, miközben arra is igyekeztek odafigyelni, hogy a túlságosan elhagyatott, átláthatatlan terek agressziót is kiválthatnak. Tervükben a diákok elvonulására alkalmas módon alakították ki a stúdiósobát, a könyvtársobát, a tanulótereket, illetve a napközbeni elvonulásra, meditációra is alkalmas kápolna terét.⁷⁷

- A gödi piarista szakiskola differenciált közösségi tere.

Forrás: <https://www.matchlight.hu/piarista-szakiskola> (Utolsó elérés: 2022. 11. 24.)

- Átmeneti és külterek a gödi piarista szakiskolában.

Forrás: <https://www.matchlight.hu/piarista-szakiskola> (Utolsó elérés: 2022. 11. 24.)

⁷⁷ RADNÓCZI László: A gödi piarista tér. A gödi piarista szakiskola megújításának építészeti eszközeiről. In: Dúll Andrea, Somogyi Krisztina, Tamáska Máté (szerk.): *Iskolaépítészet Magyarországon. Örökség és megújulás*. Martin Opitz Kiadó, 2021, 286-287.

Az iskola szerepe a diákok hangulatának alakulásában a serdülőkor egyik markáns jellemzője: a hangulat ingadozása, nem egyszer szélsőségesen negatív hangulat kialakulása jellemzi ezt a kort. Kutatások alapján a kamaszok általános lelki állapota (boldogság, vidámság, társaságkedvelés és barátságosság) nem mutat különbséget a felnőttekhez képest, addig az aktivitásszint (éberség, aktivitás és erő), valamint a motiváltság és a tevékenység végzésének a vágya lényegesen alacsonyabb. Az a tapasztalat, hogy a fiatalok gyakran szeretnének mást csinálni, mint amit aktuálisan végezniük kell. Ez fokozottan igaz az osztálytermi helyzetekre, ahol a tanárok sokszor bármilyen erőfeszítése ellenére, hogy érdekessé tegyék az órát, a diákok alapélménye az unalom. Az iskolai életben a színességet egyértelműen a barátokkal töltött idő hozza.⁷⁸

Ezért a középiskolások esetében terek „izgalmassá” tétele, a céltudatos tanulásra, önálló gondolkodásra, cselekvésre ösztönzés a terek használatában is fontos, bevonásuk, aktivizálásuk - kombinálva a fáradékony idegrendszer támogatásával - a tananyag beépülése szempontjából is elengedhetetlen. A differenciált térhasználat lehetősége, az önálló tanulás, a privát terek, tanulószobák ezért nemcsak a járványügyi előírások általi távolságtartás miatt, de az életkoruknak megfelelő, önálló életvitel kialakításának elősegítése miatt is hasznos. Ennek egy alkalmas módszere a diákok bevonása az iskolai környezetük alakításába. A bevonás, a participáció, a saját érdekű erőfeszítés növeli az „én is csináltam, tehát magaménak érezhetem” élményt.⁷⁹ Erre a korra jellemző, hogy a társas érintkezések, a közösség fontossága révén nem elsősorban a tanulókörnyezet, hanem a társas események színterei válnak fontossá, melyben a helykeresés és annak téri alakítása lényegessé válik számukra.⁸⁰ Az otthonos, biztonságot adó intézményi környezet megéléséhez fontos, hogy maguk alakíthassák ki legalább annak bizonyos részeit, legyen lehetőségük akár saját „kedvenc zugok” megvalósítására, valamint a tanórán kívüli társas érintkezésekre, beszélgetésekre.

A Budapesti Piarista Gimnázium belső tereinek alakításánál a diákok ötletei is előtérbe kerültek Somogyi Krisztina kutatásai révén. Miután a nagy térképző építészeti átalakítások megvalósultak, lehetőség adódott a kisebb léptékű térhasználati beavatkozásokra. A piaristák nyitottak voltak a diákok bevonására, mely a kutatás keretein belül egy fotózásra invitálta a tanulókat a saját iskolájukról: ők mit látnak, mit tartanak fontosnak az épületről. Erre alapozva a használati nehézségek feltárhatók, melyekre téralakító megoldások építhetőek. A felhívásra 377 értékelhető kép érkezett. A képek értelmezésében is aktívan részt vettek a diákok, a beszélgetés során felszabadultan és árnyaltan tudtak az iskolájukról beszélni, érdekelt az iskolájuk, örültek, hogy megszólították őket, szívesen részt vettek annak alakítási lehetőségeiben.⁸¹ Felmerült ötletként például, hogy az udvart egy üvegházként le lehetne fedni, mint egy pálmaházat vagy télikertet, az lenne a kert vagy aula és onnan nyílna a menza és az összes osztályterem körben. Akkor így véleményük szerint helyreállna a térbeli egyensúly.⁸² Somogyi Krisztina doktori értekezésében vizsgálta a gimnázium tereit a tanulók segítségével. A diákokat a folyosók terei, a közösségi terek, ahol tanórán kívül, -közben együtt lehetnek, ezek a helyszínek izgatták. Elsősorban a steril szavakkal illették a folyosókat, ugyanakkor az iskola egyik legjellegzetesebb helyének gondolják, lehetőséget is láttak benne, mert nem tartották túl szűknek.⁸³ A kutatás eredményeként megállapították, hogy a 3. emeleti tanári folyosóról a 2. emeletre való letekintés a „megfigyelve lenni” érzését kelti a diákokban, ami oka a különböző térbelakítási kísérletek sikertelenségének. A 4. emeleti zibongóra a fotókon is tapasztalható panoráma miatt egy olyan tanulási tájra és közösségi térre alakult ki javaslat, melyben az étkezés, a pihenés és a tanulás hibrid tevékenységei kapnak teret.⁸⁴

⁷⁸ N. KOLLÁR Katalin: i.m., 214.

⁷⁹ DÜLL (2009): i.m., 304.

⁸⁰ SOMOGYI Krisztina: Elmozdulások a térben. In: Somogyi Krisztina - Bedecs-Varga Éva: *Iskola mozgásban*. BME Építőművészeti Doktori Iskola, 2019-2020, 31.

⁸¹ SOMOGYI Krisztina: A tér(használat) lassan alakuló folyamatai. In: DÜLL Andrea, Somogyi Krisztina, Tamáska Máté (szerk.): *Iskolaépítészet Magyarországon. Örökség és megújulás*. Martin Opitz Kiadó, 2021, 227-242.

⁸² BENYOVSZKY-GÉCZI Zsuzsanna: A budapesti Piarista Gimnázium és a piarista rend újabb rehabilitációja. In: Kerégyártó Béla – Szabó Levente: *Továbbépítés és újrahazsnoítás*. BME Építőművészeti Doktori Iskola, 2018, 237.

⁸³ SOMOGYI Krisztina: Közvetlen élmény - közvetlen építészet. Doktori PhD disszertáció (témavezető: DÜLL Andrea, Cságoly Ferenc). Budapest: ELTE, Pszichológia Doktori Iskola, 2019. 183.

⁸⁴ SOMOGYI (2021): i.m., 239.

▪ A Piarista Gimnázium belsőudvara.
Forrás: <https://divany.hu/szuloseg/2020/02/28/epített-környezeti-nevelés/>
(Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

▪ Megfigyelve lenni a Piarista Gimnáziumban. Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

Szintén a közösségi tervezés segítségével, a diákok bevonásával került megalkotásra a korábban már említett, CAN Architects által tervezett Mosonmagyaróvári Piarista Iskolaközpont terve. Az új általános iskola és gimnázium tervezése során a szorosan összefüggő pedagógiai és téri programalkotásban a diákok, tanárok, öregdiákok, a szülők és a piarista tartományfőnökség és fenntartói csoportok, valamint a szakági tervezők egyaránt részt vállaltak. A folyamat során belőlük összeállt munkacsoportokkal dolgoztak a tervezők, így nem az egyén, hanem a közösség érdeke jutott érvényre. Először az afrikai törzsek tradicionális formájában ültek körbe a bemutatkozáshoz, megteremtve ezzel a demokratikus helyzetet. Ebben a demokratikus szemléletben fogalmazhatták meg a résztvevők a gondolataikat, a preferenciavizsgálatoknál is azonos súlyban jelentek meg a különböző résztvevők gondolatai. A programalkotás során kaptak a gyerekek részéről költői vágyakat és azokat összefoglaló rajzokat.

- Afrikai törzsek tradicionális demokratikus ülésformája.

Forrás: <https://epiteszforum.hu/scholae-piae-mosonmagyarovari-piarista-iskolakozpont-terve> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

„Az iskola ajtaján beérve egy ösvény vezet a vízesésig, melyből mint a nap sugarai ágaznak ki az osztályok felé a sétányok. Az utakat határoló fűvön virágok, fák terülnek el, amiket a diákok és tanáraik gondoznak. Az évfolyamokon interaktív tanítás folyik, mely segíti a gyerekek fejlődését. Arrébb térve szabadtéri ebédlőhöz érünk. Az étkezéskor madárcsicsergés hallatszik, melyet lágy zene kísér. Tovább vándorolva elérünk a könyvtárhoz, melyből csigalépcső vezet a kupolába, ahol a festményeinkből galéria van. A kupolából egy titkos ajtón egy csúszdához jutunk, amiből a vízesésünk felett átcsúszva a klubok megbeszélőhelyéig érünk el. Ebből az épületből kilépve az iskolánk elé jutunk, ami hófehéren díszleg a zsúfolt utcán.” (részlet a diákok vágyaiból készült fogalmazásból)⁸⁵

⁸⁵ CSEH- ÉLŐ- KÖNINGER- NÉMETH- TÁTRAI: i.m., 252.

Többször felmerült részükről például a sűrűn elhelyezett kisléptékű vizesblokk igénye. Ez a kérés például alapjaiban befolyásolta a tanulási tömbök struktúráját. A tanulás tereiről a mélyen gyökerezett, berögzült osztály- és tanterem kialakítás miatt nehezebb volt a kreatív gondolkodás, ezért a következő fázisban nagy szerepet kapott a tértapasztalás és térhasználat az érzékelés és jövőtervezés felszabadítására. Majd iskolafotók és rajzszőgek segítségével következett preferenciavizsgálat, mely eredményeit összefoglaló dokumentumból kiderült, hogy az adatalapú tudásmegszerzés helyett az életben való boldoguláshoz szükséges képességek fejlesztése felé szeretnének elmozdulni a résztvevők. Az építészeti tereknek tehát ezeket a képességeket kell kiszolgálniuk.⁸⁶

- Közösségi tervezés a Mosonmagyaróvári Piarista Iskolaközpont tervezésekor
Forrás: <https://epiteszforum.hu/scholae-piae-mosonmagyarovari-piarista-iskolakozpont-terve> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

A tanulási környezetek tudatos használata a közösségi tervezés során elsődleges eszköznek bizonyult. Ismert és kísérleti tanulási helyzetek 1:1 léptékű modellezése segítette a tervezőket és a résztvevőket megtalálni a közös nyelvet. A workshopok elsődleges helyszíne a meglévő iskola tornaterme volt, ahol különböző bútorokkal berendezett tantermi és tantermen kívüli pedagógiai helyzetek szimulálására adódott lehetőség, meghatározva a szükséges termek, helyiségek léptékét, irányultságát, arányrendszerét, jellegét. Megtapasztalható volt, hogy a megszólítás, az információcsere milyen nagyban függ a tanulási környezettől, vagyis a nevelési-oktatási folyamatokat is milyen nagymértékben befolyásolja az adott téri környezet. A tervezési folyamat előrehaladtával az adott helyzetnek megfelelően kerültek átrendezésre ezek a helyszínek. Ezen kívül a győri Mobilis Interaktív Kiállítási Központ segítségével lehetőség nyílt a tervezőcsapatnak a legmodernebb tanulási eszközök segítségével megtapasztalni, bemutatni és átélni a 21. századi tanulási térrendszer mindennapjait.⁸⁷ A hatalmas erőfeszítések és rengeteg munka ellenére sajnos úgy tűnik, a projekt egyelőre nem valósul meg.

⁸⁶ CSEH– ÉLŐ– KÖNINGER– NÉMETH– TÁTRAI: i.m., 252.

⁸⁷ CSEH– ÉLŐ– KÖNINGER– NÉMETH– TÁTRAI: i.m., 248-255.

▪ 1:1 léptékű téri szimuláció. Forrás: <https://epiteszforum.hu/scholae-piae-mosonmagyarovari-piarista-iskolakozpont-terve> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

▪ közösségi tervezés a Mobilityben. Forrás: <https://epiteszforum.hu/scholae-piae-mosonmagyarovari-piarista-iskolakozpont-terve> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

▪ Preferenciavizsgálat iskolafotók és rajzszőgek segítségével.
Forrás: <https://epiteszforum.hu/scholaepiae-mosonmagyarovari-piarista-iskolakozpont-terve>
(Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

4 TÉZIS: A PARTICIPÁCIÓRÓL

A serdülőkorú diákok bevonása környezetük alakításába, az egyéni igények figyelembevétele, az otthonos előképek beemelése nagymértékben segítheti az ismeretek beépülését, a szocializációt.

A középiskolák esetében a korosztályra jellemző bezárkózottságra építészeti szempontból a differenciált térhasználatot lehetővé tevő téri alakításon túl az identitáskeresést, az egyéni hang megtalálását figyelembe véve a participáció, a diákok bevonása, mint építészeti attitűd jelenthet megoldást:

- a nagyobb (közösségi) terek, külterek kiscsoportos használatának lehetősége segítheti a serdülőkorúak elvonulását, egyben a koronavírus időszakában is hasznos térképzési megoldást jelenthet
- a diákok bevonása környezetük alakításában a korosztályra jellemző identitáskeresés mellett a tanulási nehézségek és a pandémia okozta stressz kezelésében is segítséget nyújthat.

PRIVÁT TÉR

kiscsoportos tér
egyéni térigény
szabad téralakítás
biztonság
szabad tér

FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK

18 éves kor fölött már – legalábbis életkori besorolás tekintetében – felnőtt emberekről beszélhetünk. A felsőoktatási intézmények rövid áttekintése a tanulási szakaszok életkori ívének viszonylagos teljessége kedvéért kerül itt említésre. Erikson szerint ez a bensőségesség és az elszigetelődés kora. Ebben a korban gyakran már nem laknak otthon a fiatal felnőttek, a felsőoktatási intézményt választók egy része kollégiumban, albérletben lakik, ha az intézmény a család lakhelyétől távol helyezkedik el. E korosztály otthontereinek vizsgálata a mellékletben található.

A felsőoktatási intézményekbe járó diákok (18- év) már nem gyerekek. Éppen ezért minden koronavírussal kapcsolatos általános szabályrend (maszk használat, távolságtartás) vonatkozott rájuk.

A főiskolai és egyetemi épületek nagyobb volumenű, több tanulót és tanárt befogadó sajátos iskolák: bizonyos értelemben inkább nevezhető kutatói munkahelyeket magában foglaló városi középületnek, mint iskolának. Az egyetemek a történeti fejlődésük alapján minden korban az adott kultúra központi intézményei, ezért tükrözniük kell a benne folyó tudományos tevékenység jellegét, lelkületét, miközben környezetükkel harmonikus viszonyt kell ápolniuk. Egyetemek ritkán épülnek, de akkor tartós szándékkal. Éppen ezért a választott formáknak, anyagoknak időtállóknak kell lenniük. Az egyetemek épületei méretüknél és jellegüknél, tágabb környezetére gyakorolt hatásánál fogva is eltérnek az eddig tárgyalt oktatási-nevelési intézményektől. Legtöbbször évszázados fejlődés eredménye egy-egy kampusz, térbeli kiterjedése, épített vagy természeti környezetéhez való viszonyulása öntörvényűbb más épületeknél.⁸⁸

A felsőoktatási intézményekben a tanulás tértípusai is több ponton eltérnek a bölcsődék, óvodák, általános iskolák és a középiskolák tereitől. Megjelennek a nagy létszámú előadó, prezentáló terek, a több száz főt befogadó - gyakran más intézmények, szervezetek által is használt – konferenciatermek, az intézmény jellegéből adódó speciális laborok, műhelyek, a sokkal nagyobb kiterjedésű indirekt tanulási terek: aulák, könyvtárak, udvarok.⁸⁹

A felsőoktatási intézmények épületen kívüli tereinek, zöldterületeinek a tanulásban és a rekreációban lehet fontos szerepe, akár belső helyiségekhez kapcsolódóan, akár önállóan kialakítva. E terek változatos kialakításuk révén többféle módon kapcsolódhatnak a belső térhez, sokoldalúan hasznosítható átmeneti tereket képezve külső és belső között. A korábban tárgyalt iskolaudvarokkal ellentétben – ahol ezek a terek elsősorban a kikapcsolódás, a játék, a társas kapcsolatok és az indirekt tanulás terei voltak – a kültéren kialakított munkahelyekként praktikus színterei lehetnek a direkt tanulásnak, ezáltal fontos szerepük volt a koronavírus idején.

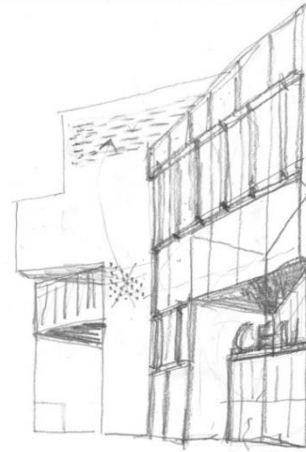
A járványhelyzet hatására a távolságtartás, a szeparáció kiemelt jelentőségű volt az ilyen sok fő egyidejű befogadására tervezett épületek tereiben, mint az egyetemek. A közösségi terek szeparálási lehetőségei, a térbútorokkal, mobil elemekkel kiscsoportos vagy egyszemélyes tanulásra, kutatásra alkalmas térrészek kialakítása lehetőséget nyújthat a biztonságos, ugyanakkor elmélyült ismeretszerzésre.

A formális, órarendi oktatás mellett egyre nagyobb szerepet kapott korábban is a kötetlenebb formájú, egyszemélyes vagy csoportos tanulás, kutatás. Ezen tevékenység térileg is új igényeket teremtett, a tanterem mellett megjelentek a szeparáltabb, a könyvtárakhoz és a közösségi terekhez is kapcsolódóan a nagyobb téren belül kialakított bútorok, csendszigetek, mobil falakkal leválasztható tanuló sarkok, teljes elvonulást biztosító, többnyire kisebb méretű önálló helyiségek. Jellemzőjük a transzparens, üvegfalakkal, üvegajtókkal megoldott kialakítás, a technikai felszereltség és a közösségi funkciókhoz való közelség.

⁸⁸ BALÁZS – LENZSÉR: i.m., 108, 92-97.

⁸⁹ BENYOVSZKY-GÉCZI (2018): i.m., 216-231.

A CEU központi épülete több elemében is tartalmaz a járványügyi intézkedéseknek megfelelő téri megoldásokat. Sajnos, jelenleg az épületből kiköltözött az intézmény, innovatív téri kialakításai azonban említésre méltóak. A könyvtárat, mint „non-verbal community space”-⁹⁰ alakították ki, ahol a tágas, átlátható tereket az elmélyült privát kutatásra, olvasásra, elvonulásra lehet használni. Ennek megfelelően a tér részét képező belső lépcsők burkolatai és az ajtók záródásai is speciálisan hangszigeteltek, hiszen a tökéletes funkcióhasználathoz az egyetem nem tolerálta a léptek és csukódások hangos zaját sem. Szintén hangszigetelten alakították ki a könyvtárban a különböző kiscsoportos munkára alkalmas, a térbe állítva hídszerűen kialakított iroda boxokat, ugyanakkor az átlátható, nyitott intézményjelleg megkövetelte a nyitott közlekedők és üvegfalak alkalmazását a könyvtár esetében is.

- A CEU főépületének kézi skicce.
Forrás: Hidasnémeti Máté

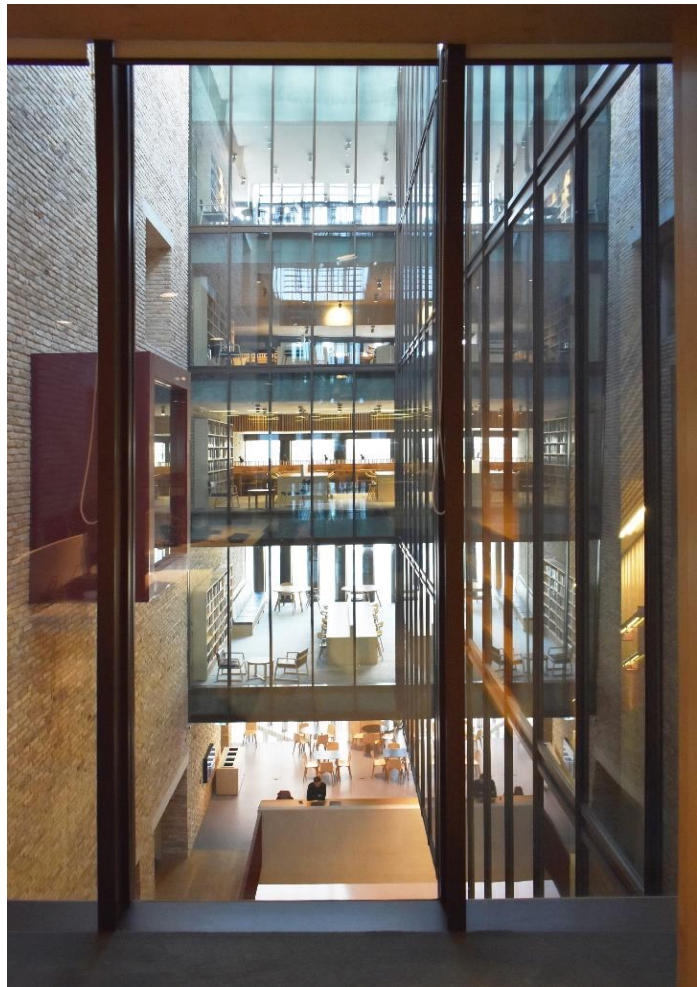
- Üvegfalú kiscsoportos munkateretek a különböző elvonulást lehetővé tevő sarkokkal kialakított könyvtártérben. Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

⁹⁰Hidasnémeti Mátéval készült interjú alapján, 2018. 03. 24.

A CEU-n a közlekedőkben elhelyezett kiszögellések is az elvonulást, a privát vagy kiscsoportos munkát segítik, mindenhol modern, külső rácsatlakozást lehetővé tevő, prezentációs anyagok kivetítésére alkalmas kijelző panelekkel.

- Közösségi terek kiscsoportos munkára alkalmas kiszögellései.
Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

- Különböző munkaállomások, elvonulási lehetőségek az egyes szinteken.
Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

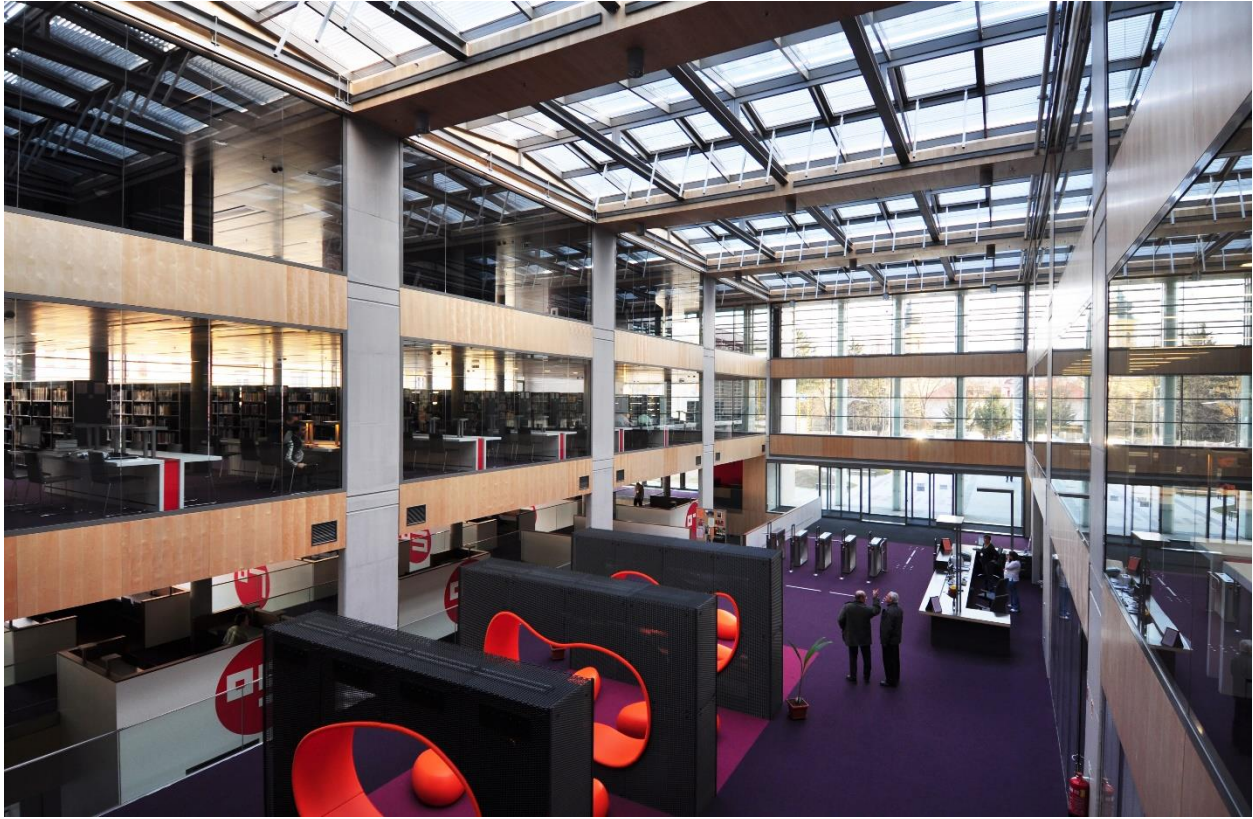
A 2002-ben a Gelesz és Lenzsér Kft. által készített nyertes pályázati terv alapján megvalósult győri Széchenyi István Egyetem kampuszának bővítésében⁹¹ is a megváltozott könyvtárhaználattal szokások tükrözödnék, melyek által a pandémia alatt is jól használható terek alakultak ki. A könyvtár, mint közösségi tér jelenik meg, mely az aulatérben is használt egyedi bútorok színéhez és hangulatához hasonlóan terveztek meg, helyenként a gépészet egy részét is magukba rejtve. Az aula jobb oldalán lévő traktus földéme teljes egészében eltűnik, és a kibontott teret szabadon álló bútorként kezelt hallgatói szeparált munkaterek kapnak itt helyet, melyek két szintes szoliter tornyok formájában jelennek meg a könyvtár terében. Az üres térben szigetszerűen álló testek és a földszint magasságában őket összekötő híd egy izgalmas téri kapcsolatokat felvonultató labirintus elemeivé válnak. A legfölső szinten lévő szeparált, zárt médiadobozok korukat megelőzve megfelelő technológiai felszereltséggel lettek ellátva, melyek akár egyszemélyes munkaállomásokként is használhatóak.⁹²

- A győri Széchenyi István Egyetem bővítése az Új-Tudástérrel.
Forrás: Gelesz és Lenzsér Kft.

⁹¹ Gelesz Andrásal készült interjú alapján. 2018. 04. 27.

⁹² KLOBUSOVSZKI Péter: Térésükséglet – A győri Széchenyi István Egyetem bővítéséről. *Építészfórum*, 2011. <http://epiteszforum.hu/terszukseglet-a-gyori-szechenyi-istvan-egyetem-boviteserol> (Utolsó elérés: 2018. 04. 17.)

- A győri Széchenyi István Egyetem kampuszának belsőépítészetét és térbútorait a Kroki Kft. tervezte. Forrás: Gelesz és Lenzsér Kft.

- Médiadobozok a győri Széchenyi István Egyetemen. Forrás: Gelesz és Lenzsér Kft.

Az oktatás hatékonyságához kiemelt jelentőségű, hogy a tanulások közötti, pihenéssel töltött idő során is megfelelő minőségű terek álljanak rendelkezésre a közvetett információszerezés és a hatékony regeneráció szempontjából is. Ezeknek az inspirálás mellett a fizikailag és pszichés pihenés minőségi eltöltésében van szerepe. Jellemzően nem önálló tér, a közösségi tereken, aulákon, akár intézményen kívüli tereken belül olyan téri kialakítás és környezet, mely a kikapcsolódáshoz teremt ideális helyzetet.⁹³

A járvány ideje alatt a privát térhasználatra terelődött a hangsúly. Mivel a felsőoktatási intézmények az iskola és a munkahely határán helyezkednek el, így sok esetben munkatérként is szükségszerű funkcionálniuk (természetesen az iskolai dolgozók esetében a fiatalabb korokat érintő iskolákra is igaz ez, azonban a jelen értekezésben a tanulókra összpontosítok). Egy krízishelyzet alatti távoktatásba való becsatlakozás lehetősége is akár ezekből a terekből megoldható lehetne. Tehát nemcsak kiscsoportos tanulóterekről kell beszélni, hanem privát, egyszemélyes, elszigetelt tanulófülkékről is.

A CEU vezetősége az egyszemélyes munkaállomások kialakítására is - itthon újszerűen - fontos hangsúlyt fektetett. A Nádor utca 13. épületében a lefedett belső udvarból kialakított aulára három oldalon különböző funkciók néznek, egy oldalról pedig közlekedőtér nyílik rá. Különleges, egyedi igény teljesítését várta el az egyetem a tervezőktől: az aula lefedése egyszerre legyen zárt és kültéri, nyitott, ugyanis az ide néző egyszemélyes munkaállomások esetén megengedhetetlen, hogy az aula egyéb rendezvényei zavarják a munkát és ezáltal gátolják az ott dolgozókat az ablaknyitásban. Ezért került az aula lefedésre egy ferde üvegfelülettel: a csoportos előadók így a zárt aulára, az egyszemélyes, zárt munkahelyek ablakai pedig külső térre nyílnak, a lépcsőkarok pedig játékosan a beltérből folyosókkal a kültéren át vezetnek az aula felett.⁹⁴

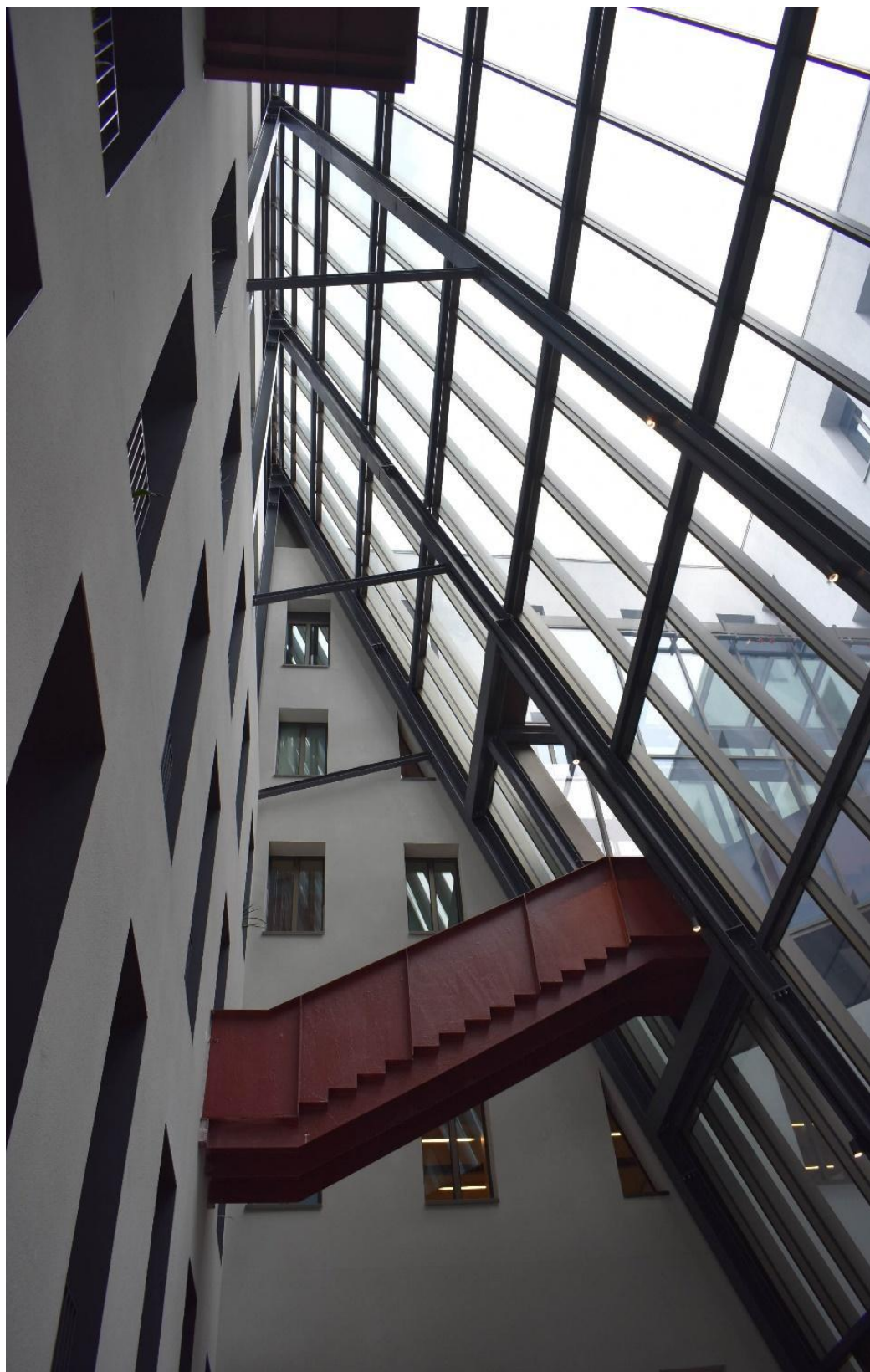

▪ A CEU épületének metszete a belső udvar tέρlefedésével.
Forrás: Hidasnémeti Máté

⁹³ SZENTIRMAI Tamás: Felsőoktatási intézmények téri vizsgálata. Kézirat, 21.

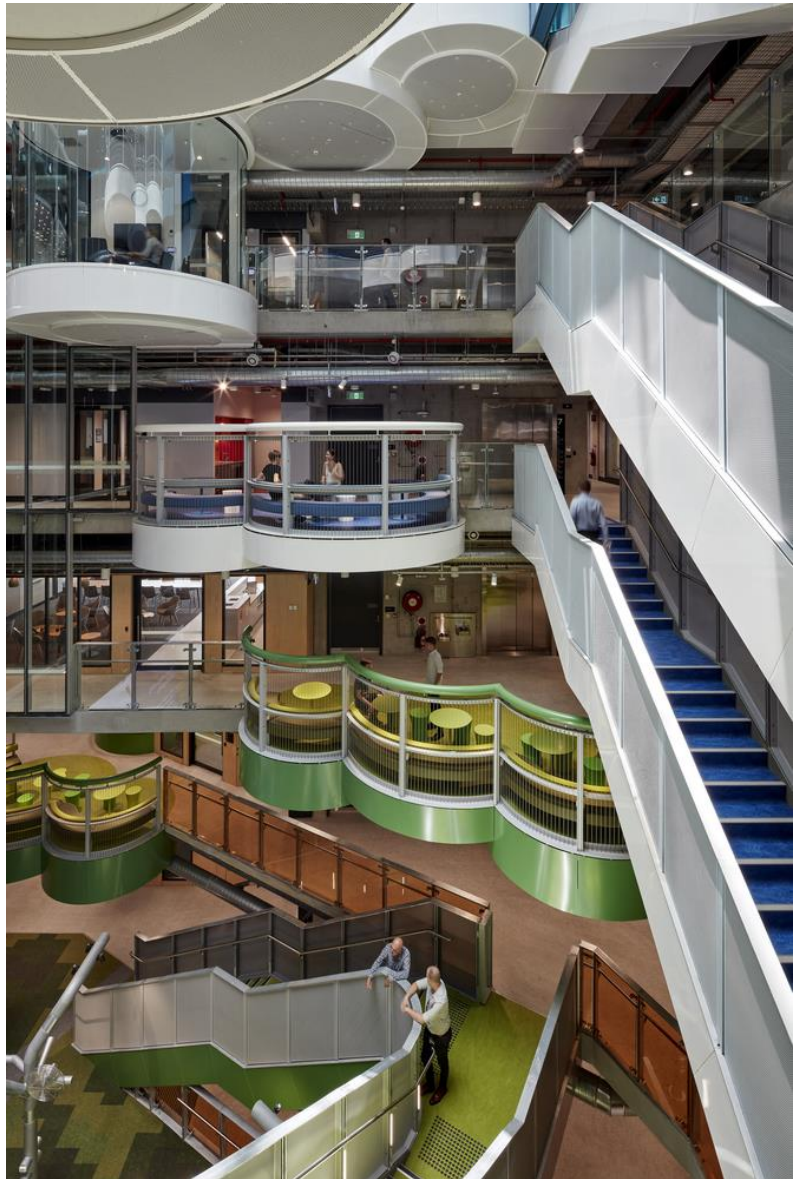
⁹⁴ DUDICS Krisztián: Identitástükrözés: a CEU épületbővítésének I. üteme Budapesten. *Régi-Új Magyar Építőművészet*, 16. évf., 2016/6, 12.

- Nádor utca 13. épületében a lefedett belső udvara, melyre az egyszemélyes-, valamint a kiscsoportos munkaállomások ablakai nyílnak.
Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

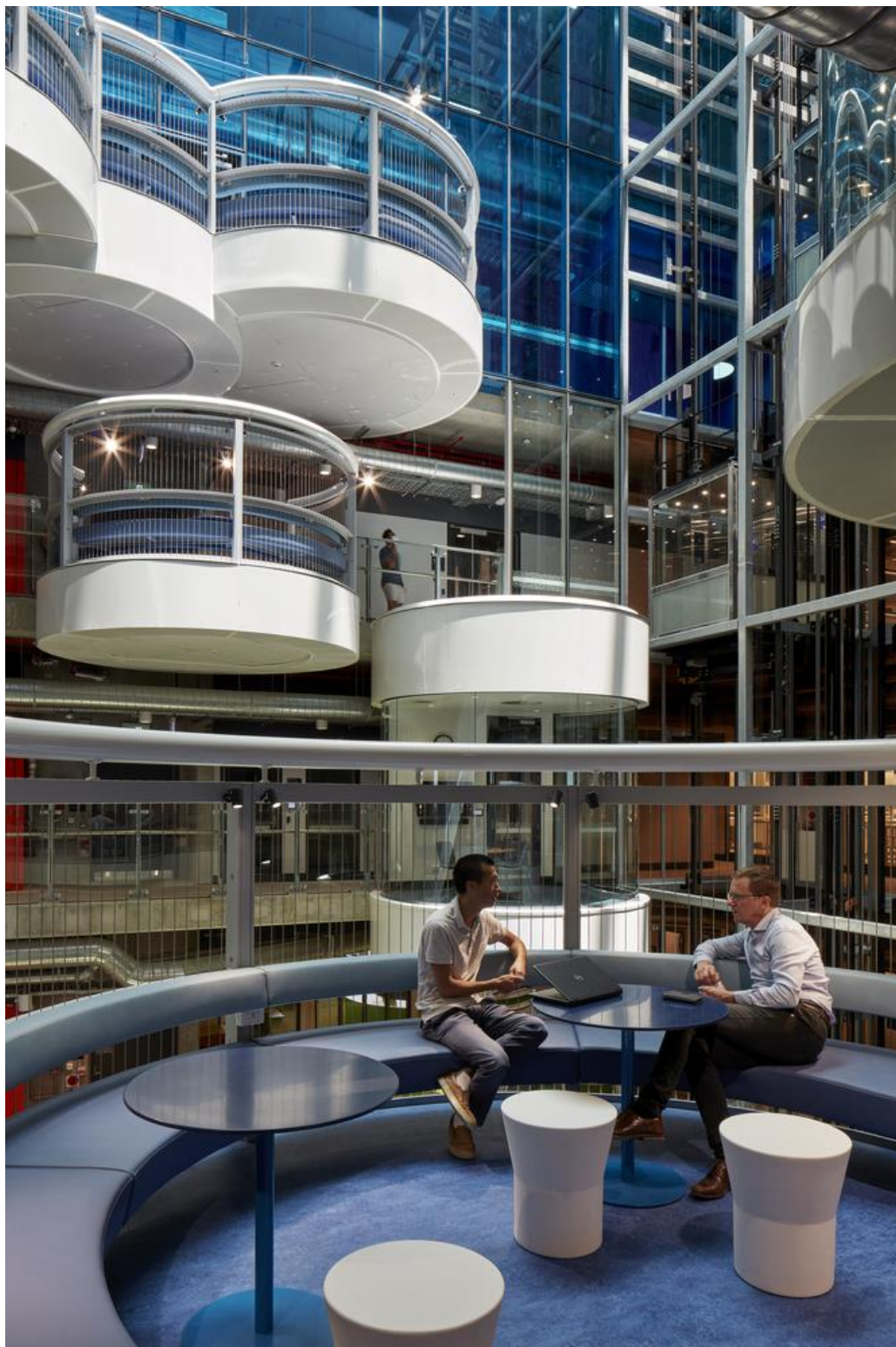
A Lyons és az m3architecture tervezte a 2022-ben átadott Andrew N. Liveris új, a vegyészmérnökök számára készült épületét az ausztráliai Brisbane-ben. Itt a központi közös térbe benyúló köríves hol kiscsoportos, hol privát térként is megjelenő színes bővületek térszervező formai megoldásai a koronavírus alatt is lehetőséget teremtettek az elvonulásra és a kiscsoportos munkavégzésre. Ugyanakkor az egyetem jellegét kívánják kiemelni ezek a nemcsak az épület belsejében, de annak homlokzatán is megjelenő formai megoldások.⁹⁵

- Andrew N. Liveris egyetem új épületének belső térszervezése.

Forrás: https://www.archdaily.com/990954/university-of-queensland-andrew-n-liveris-building-lyons-plus-m3architecture?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (Utolsó elérés: 2022. 11. 03.)

⁹⁵ LYONS + m3architecture: University of Queensland Andrew N. Liveris Building. *Archdaily*, 2022. https://www.archdaily.com/990954/university-of-queensland-andrew-n-liveris-building-lyons-plus-m3architecture?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (Utolsó elérés: 2022. 11. 03.)

▪ Andrew N. Liveris egyetem új épületének belső tere.
Forrás: https://www.archdaily.com/990954/university-of-queensland-andrew-n-liveris-building-lyons-plus-m3architecture?ad_source=search&ad_medium=projects_tab
(Utolsó elérés: 2022. 11. 03.)

Instant megoldást kínál a privát terek kialakítására a nagy teres irodákban, egyetemeken, vagy közösségi terekben a Framery cég. Eredetileg a zajterhelés ellen és az elvonulásra alkalmas terek biztosítására alkották meg ezeket a különböző méretű és személyre szabható egységeket, boxokat, melyet bárki megvásárolhat és telepíthet az adott térbe, ahol erre szükség van, ugyanakkor a koronavírus okozta távolságtartás, felerősödő egyszemélyes vagy kiscsoportos térhasználati igény megoldását is lehetővé teheti. Az ötletet a telefonfülke adta, mely lehetőséget biztosított a privát telefonbeszélgetések lefolytatására. Az intelligens és okos megoldásainak köszönhetően azonban kedvelt csendszigetekként használják különböző nagyterem épületekben.

- Telepíthető egyszemélyes vagy kiscsoportos intelligens fülkék.

Forrás: <https://www.frameryacoustics.com/en/> (Utolsó elérés: 2022. 11. 03.)

5 TÉZIS: AZ EGYSZEMÉLYES TANULÓFÜLKÉKRŐL

Elsősorban a felsőoktatásban és a nagyterű munkahelyek világában új igényként jelentkezett a kis létszámra méretezett, vagy egyszemélyes munkahelyek kialakítása. Ezt a folyamatot a pandémia erősen felgyorsította. A vírus elleni védekezésben sikeres térstruktúra az otthonosság érzetét is növeli.

A felsőoktatási intézmények az iskola és a munkahely határán helyezkednek el; ide már nem gyerekek járnak. A nagy épületek sok létszamos terei azonban a koronavírus időszakában nehezen használhatóak:

- a korosztályi igényeket is figyelembe véve a kiscsoportos és a privát térhasználatot lehetővé tevő tanulófülkék vagy munkaállomások kialakítása
- a nagylétszamos terek elvonulásra alkalmas terekre szeparálása, tanulószarkok, otthonos csendszigetek kialakítása jelenthet megoldást a koronavírus idején is.

„A járvány egyedi helyzetet teremtett: a távoktatás összezárt minket egy nonstop nyitvatartási idejű, láthatatlan műterembe.”⁹⁶

---

⁹⁶ SOMOGYI Krisztina: Utópia vagy disztópia a digitális oktatás? – Építészet és oktatás a Soproni Alkalmazott Művészeti Intézetben. *Építészfórum*, 2020. <https://epiteszforum.hu/kommuna-az-eterben--a-soproni-egyetem-epiteszeti-kepzesek> (Utolsó elérés: 2023. 05. 06.)

ÖSSZEGRZÉS

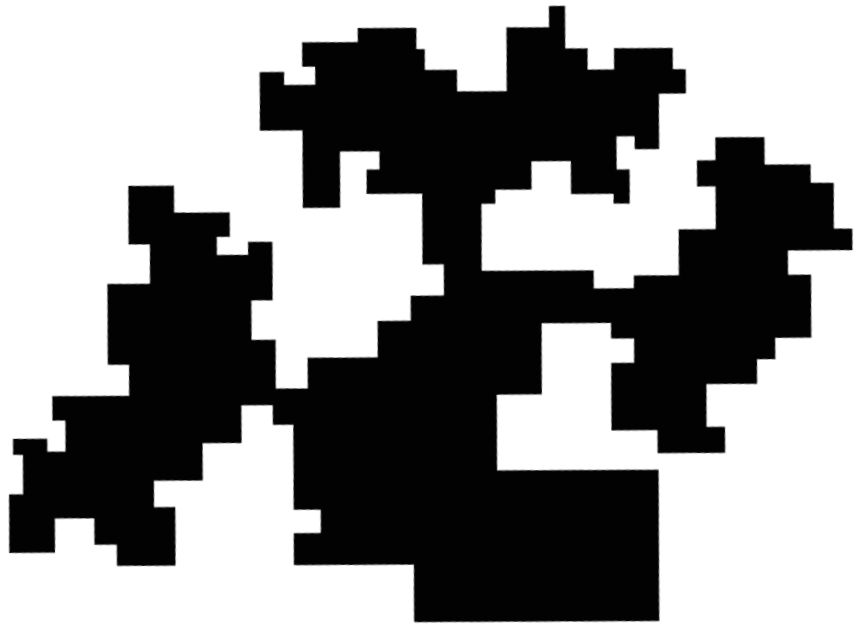
Az otthon, az otthonosság pozitív értelemben vett értelmezése valamennyi oktatási-nevelési és szocializációs intézmény tereinek minőségi javításában szerepet játszhat. Mindegyik intézménytípus esetében az életkori sajátosságok figyelembevételével többféle módon igyekeztem megközelíteni a megfelelő megoldást, ezzel is segítve a koronavírus okozta bizonytalanságból fakadó stressz oldását.

A dolgozatban elemeztem, hogy az iskola és az otthon közötti szerepek változása a pandémia során felerősödött. Az a szándék, mely az iskolában kívánta megvalósítani az otthonosság érzését, a járványügyi intézkedések alatt többször ellenkező irányú folyamattá vált – ráadásul több korosztály számára kötelező jelleggel: az iskola tere, közege költözött az otthonokba. Az elmúlt időszak bizonytalanságai, a vírus több hullámának átvészélése azonban nem tud teljes megnyugvást hozni, nem tudni, lesz-e még több hullám, meddig tart ez az időszak, más vírusokra lehet-e számítani, hiszen ezt a járványt - bár úgy tűnik -, sikerült legyőzni, újabb veszélyhelyzetektől tartva szükséges a tanulságok levonása, hogy nagyobb felkészültséggel nézzünk szembe a következő kihívásokkal.

Váratlan fordulatok, bizonytalan helyzetek terhelik az élethelyzeteket jelenleg – egyben ezek azonban felgyorsítják azt a folyamatot, ami normál esetben még hosszan húzódott volna. Egy dolog tűnik bizonyosnak: az elmúlt időszak után nem tér(t)ünk vissza a megszokott kerékvágásba, úgymond semmi nem (lesz) a „régii” (már). Az otthon az iskolára hatása és az iskola az otthonokba költözése egyszerre várható, hogy jelen lesz, egy időben alakíthatja az oktatás és az otthon tereit is. Ezzel számolva kell kísérletezni eltérő téri struktúrákkal, melyek egyrésztől rugalmasan képesek befogadni a dinamikus és váratlanul változó igényeket, másrészt megpróbálnak új téri variációkat stabilizálni.

Ez a bizonytalanság természetes módon tárgyalt a dolgozatomban, mely csak téri lehetőségeket, építészeti attitűdöket próbál felvillantani a különböző oktatási-nevelési intézményekben az életkori sajátosságokra fókuszálva egy-egy térrészletre koncentrálna a pandémia hatására. Mindezen ingerek összességéből az általános fogalomtisztázásokon túl a bölcsődéknél a fogadóterek otthonossá és biztonságossá tételét, az óvodáknál az udvarok és külterek használatát, az általános iskoláknál a tanulók házak és a tanulási táj fogalmát, a középiskoláknál a participációt, mint építészeti tervezői eszközt, a felsőoktatási intézmények esetében pedig az privát térhasználatot emeli ki a dolgozat.

A dolgozat ezért nem zárul egyértelmű javaslatokkal, iránymutatással. Legfeljebb arra vállalkozhat, hogy a pandémia szempontjából felméri azokat az erőket, környezeti hatásokat, melyekkel számolni érdemes. Nem állítja, hogy a téralkotást befolyásoló szempontokat hiánytalanul feltérképezte. Minden lehetőség felsorolása, de még említése sem fért volna bele a dolgozatba. A koronavírus okozta intézményi rend csak kijelölt – számomra fontos - létesítménytípusonként fókuszpontokat, mely szűkített formában kínál lehetőségeket a terek továbbgondolására. Ez a fókusz azonban szélesíthető, áttevődhet újabb szempontok (pl. ökológiai válság, háborús veszélyhelyzet) alapján más irányokba, újabb és újabb kérdések és lehetséges válaszok irányába, melyekről megkerülhetetlen a minőségi épített iskolai környezetekkel kapcsolatos továbbgondolások, aktualizálások ügyében beszélni.

- Bildungscampus Sonnwendviertel tanulmányának alaprajzi vázlata és logója.
© PPAG architects Forrás: <https://www.ppag.at/de/projects/bildungscampus/>
(Utolsó elérés: 2023. 05. 09.)

IRODALOMJEGYZÉK

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény

A közoktatás nevelő és oktató intézményei tervezési előírásairól szóló 19/2002. (V. 8.) OM rendelet

ALRAOUF, Ali A.: The new normal or the forgotten normal: contesting COVID-19 impact on contemporary architecture and urbanism. ResearchGate, 2021.

[https://www.researchgate.net/profile/Ali-](https://www.researchgate.net/profile/Ali-Alraouf/publication/348479068_The_new_normal_or_the_forgotten_normal_contesting_COVID-19_impact_on_contemporary_architecture_and_urbanism/links/606daafc299bf13f5d600f66/The-new-normal-or-the-forgotten-normal-contesting-COVID-19-impact-on-contemporary-architecture-and-urbanism.pdf)

[Alraouf/publication/348479068_The_new_normal_or_the_forgotten_normal_contesting_COVID-19_impact_on_contemporary_architecture_and_urbanism/links/606daafc299bf13f5d600f66/The-new-normal-or-the-forgotten-normal-contesting-COVID-19-impact-on-contemporary-architecture-and-urbanism.pdf](https://www.researchgate.net/profile/Ali-Alraouf/publication/348479068_The_new_normal_or_the_forgotten_normal_contesting_COVID-19_impact_on_contemporary_architecture_and_urbanism/links/606daafc299bf13f5d600f66/The-new-normal-or-the-forgotten-normal-contesting-COVID-19-impact-on-contemporary-architecture-and-urbanism.pdf) (Utolsó elérés: 2022. 11. 05.)

BAJKA Györgyi: A koronavírus és az otthon tanulás: egy nagyon személyes nézőpont. Európai Bizottság, 2020. <https://epale.ec.europa.eu/hu/blog/coronavirus-and-homeschooling-very-personal-perspective> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

BALÁZS István (szerk.): A koragyermekkorai fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 2011. <https://mek.oszk.hu/14800/14806/14806.pdf> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

BALÁZS Mihály – LENZSÉR Péter: Oktatási épületek. In: Cságoly Ferenc (szerk.): Középületek. Budapest: Terc Kiadó, 2004.

BÁN Dávid: Fórumot teremt: bölcsőde Nagykovácsiban. Építészfórum, 2015.

<https://epiteszforum.hu/forumot-teremt-bolcsode-nagykovacsiban> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

BENYOVSZKY-GÉCZI Zsuzsanna: A budapesti Piarista Gimnázium és a piarista rend újabb rehabilitációja. In: Kerékyártó Béla – Szabó Levente: Továbbépítés és újrahaznosítás. BME Építőművészeti Doktori Iskola, 2018.

BENYOVSZKY-GÉCZI Zsuzsanna: A nevelési központok koncepciója Jeney Lajos munkássága alapján. In: Dúll Andrea, Somogyi Krisztina, Tamáska Máté (szerk.): Iskolaépítészet Magyarországon. Örökség és megújulás. Martin Opitz Kiadó, 2021.

BENYOVSZKY-GÉCZI Zsuzsanna: Az óvodai udvarok és játszótérek kiemelt szerepe. Építészfórum, 2021. <https://epiteszforum.hu/az-ovodai-udvarok-es-jatszoterek-kiemelt-szerepe?fbclid=IwAR1IH2rbmzP9RJQTNIIgbyRxs5Q4wwiZuc33xvLQLs22FWIT05PTtUa1jyU> (Utolsó elérés: 2022. 03. 27.)

BENYOVSZKY-GÉCZI Zsuzsanna: Felsőoktatási intézmények terei és rehabilitációjuk lehetőségei. In: Kerékyártó Béla – Szabó Levente: Továbbépítés és újrahaznosítás. BME Építőművészeti Doktori Iskola, 2018.

BITÓ János: Lakóházak tervezése. Gyomaendrőd: Gyomai Kner Nyomda Zrt., 2007.

CAN Architects: Scholae Piae - Mosonmagyaróvári Piarista Iskolaközpont terve. Építészfórum, 2019. <https://epiteszforum.hu/scholae-piae-mosonmagyarovari-piarista-iskolakozpont-terve> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

CSEH András – ÉLŐ József – KÖNINGER Szilárd – NÉMETH Dávid – TÁTRAI Ádám: Scholae Piae. A Mosonmagyaróvári Piarista Iskolaközpont tervezése. In: Dúll Andrea, Somogyi Krisztina, Tamáska Máté (szerk.): Iskolaépítészet Magyarországon. Örökség és megújulás. Martin Opitz Kiadó, 2021.

CSÍKSZENTMIHÁLYI Mihály: Flow. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991.

DIMITRIJEVIC Tijana: Közteljeség mint antiszegregációs eszköz. DLA értekezés, 2018.

DOUGHERTY - MINNICH - KNIGHT M. - GRANDSTAFF-RICE - SULLIVAN - KOTOB - WILCOX - MILLS - LAU - WYMELENBERG - GRANT - NIEMINEN - AMT - SCANLON M. - BAIBAK - CRUMBAKER, i.m.,

http://content.aia.org/sites/default/files/2020-08/Reopening_America__Strategies_for_Safer_Schools_June_2020_.pdf (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

DOUGHERTY Betsey Olenick - MINNICH Brian - KNIGHT M. Dennis - GRANDSTAFF-RICE Emily - SULLIVAN Arrowstreet - KOTOB Jenine - WILCOX JoAnn Hindmarsh - MILLS Joel - LAU Josephine - WYMELENBERG Kevin Van Den - GRANT Juliana - NIEMINEN Michael - AMT Michelle - SCANLON Molly M. - BAIBAK Rebecca - CRUMBAKER Stacey: Reopening America: Strategies for Safer Schools. The American Institute of Architects, 2020. http://content.aia.org/sites/default/files/2020-08/Reopening_America__Strategies_for_Safer_Schools_June_2020_.pdf (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

DUDICS Krisztián: Identitástükrözés: a CEU épületbővítésének I. üteme Budapesten. Régi-új Magyar Építőművészet, 16. évf., 2016/6

DÚLL Andrea – TAMÁSKA Máté: Az iskolaépítészet értelmezési lehetőségei a városképi helyzettől az osztályteremig. Szerkesztői előszó. In: Dúll Andrea, Somogyi Krisztina, Tamáska Máté (szerk.): Iskolaépítészet Magyarországon. Örökség és megújulás. Martin Opitz Kiadó, 2021.

DÚLL Andrea: *A környezetpszichológia alapkérdései*. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2009.

DÚLL Andrea: A környezetpszichológia az iskolában. in: N. Kollár Katalin - Szabó Éva (szerk.) Pedagógusok pszichológiai kézikönyve. III. kötet. Budapest, Osiris, 2017.

DÚLL Andrea: Az otthon dialektikája: a hétköznapi rutinok kreativitásától az otthon szakralitásáig. In: K. Varga, & A. Cs. Gősiné Greguss (szerk.): Tudatállapotok, hipnózis, egymásra hangolódás. Budapest: L'Harmattan, 2012.

DÚLL Andrea: Az otthon környezetpszichológiai aspektusai. Magyar Pszichológiai Szemle, XXXV. évf., 1995/5-6

EGRI Zoltán – REISCHL Péter – ZÓLYOMI Alfonz: *Iskolaépületek*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 1964

ÉPÍTÉSZFÓRUM: Hogyan befolyásolja a járvány a munkahelyeket? Erre keresi a választ idén Az Év Irodája verseny. Építészforum, 2020. <https://epiteszforum.hu/hogyan-befolyasolja-a-jarvany-a-munkahelyeket-erre-keresi-a-valaszt-iden-az-ev-irodaja-verseny> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

FÜRDŐS Zsanett: A biztonságos távolság játszótère: Rimbin. Építészforum, 2020. <https://epiteszforum.hu/fertozesmentes-jatszoter> (Utolsó elérés: 2021. 04. 30.)

GAD: Chongqing Nankai LiangJiang Secondary School. Archdaily, 2018. https://www.archdaily.com/928622/chongqing-nankai-liangjiang-secondary-school-gad?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

Gelesz Andrással készült interjú alapján. 2018. 04. 27.

Gyermekek napközbeni ellátása. *Családi tudakozó – A család iránytűje az interneten* <https://csaladitudakozo.kormany.hu/gyermekek-napkozbeni-ellatasa> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

HIBINOSEKKEI + Youji no Shiro: KM Kindergarten and Nursery / HIBINOSEKKEI + Youji no Shiro. ArchDaily, 2021. <https://www.archdaily.com/800830/km-kindergarten-and-nursery-hibinosekkei-plus-youji-no-shiro> (Utolsó elérés: 2021. 04. 30.)

Hidasnémeti Mátéval készült interjú alapján. Készítette: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna. 2018. 03. 24.

JENEY Lajos: Építészet közösségi művelődési iskola – nevelési központok – (összegyűjtött tanulmányok). Budapest, 2014.

KLAB architecture: Public Nursery in Glyfada / KLab architecture. ArchDaily, 2017. <https://www.archdaily.com/881261/public-nursery-in-glyfada-klab-architecture> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

KLOBUSOVSKI Péter: Térésükseglek – A győri Széchenyi István Egyetem bővítéséről. Építészforum, 2011. <http://epiteszforum.hu/tersukseglek-a-gyori-szechenyi-istvan-egyetem-boviteserol> (Utolsó elérés: 2018. 04. 17.)

LOOS, Adolf: A más. (1903) In: Adolf Loos: Ornamentals és nevelés. Válogatott írások. Szerk.: Kerékgyártó Béla, Terc, Budapest, 2004.

LYONS + m3architecture: University of Queensland Andrew N. Liveris Building. Archdaily, 2022. https://www.archdaily.com/990954/university-of-queensland-andrew-n-liveris-building-lyons-plus-m3architecture?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (Utolsó elérés: 2022. 11. 03.)

MAKHNO Sergey: Life after coronavirus: how will the pandemic affect our homes? Dezeen, 2020. <https://www.dezeen.com/2020/03/25/life-after-coronavirus-impact-homes-design-architecture/> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

MOCCA: Intelligens tanuloházak Svédországból - Smart student units by Tengbom Architect. Manzárd Café, 2014. https://manzardcafe.blog.hu/2014/07/28/intelligens_tanulohazak_svedorszagbol_smart_student_units_by_tengbom_architect (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

N. KOLLÁR Katalin – SZABÓ Éva: A család és iskola kapcsolata. In: N. Kollár Katalin - Szabó Éva (szerk.): Pedagógusok pszichológiai kézikönyve. II. kötet. Budapest: Osiris Kiadó, 2017.

N. KOLLÁR Katalin: Az identitás alakulása: mi dől el serdülőkorban? In: N. Kollár Katalin - Szabó Éva (szerk.): Pedagógusok pszichológiai kézikönyve. I. kötet. Budapest: Osiris Kiadó, 2017.

NEMZETI Népegészségügyi Központ: Figyelemfelhívás az óvodai, bölcsődei járványügyi szabályokkal kapcsolatban. Nemzeti Népegészségügyi Központ, 2020. <https://www.nnk.gov.hu/index.php/koronavirus-tajekoztato/663-figyelemfelhivas-az-ovodai-bolcsodei-jarvanyugyi-szabalyokkal-kapcsolatban?highlight=WyJtYXN6a2hhc3puXHUwMGUxbGF0l10=> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

OCTOGON: Ebben a pop-up iskolában a legkeményebb járványhelyzetben is folyhat oktatás. Octogon, 2020. <https://www.octogon.hu/epiteszet/ebben-a-pop-up-iskolaban-a-legkemenyebb-jarvanyhelyzetben-is-folyhat-oktatas/> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

OROSZ Róbert: Iskolai mentálhigiéné. Debreceni Egyetem Pszichológiai Intézet Pedagógiai-Pszichológiai Tanszék, 9. https://psycho.unideb.hu/munkatarsak/orosz_robert/targyak/Iskolai_mentalhigiene_oktatasi_segedlet.pdf (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

PÁSZTOR Erika Katalina: Mesés lett a Meséskert óvoda. Építészfórum, 2016. <https://epiteszforum.hu/meses-lett-a-mesekert-ovoda> (Utolsó elérés: 2021. 04. 30.)

PETŐCZ Éva: Papp Glória: "Az emberi dolgokon múlik minden." Építészfórum, 2010. <https://epiteszforum.hu/papp-gloria-az-emberi-dolgokon-mulik-minden> (Utolsó elérés: 2022. 03. 12.)

PPAG architects: Bildungscampus Sonnenwendviertel. Archdaily, 2014. <https://www.archdaily.com/643970/bildungscampus-sonnenwendviertel-ppag-architects> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

RADNÓCZI László: A gödi piarista tér. A gödi piarista szakiskola megújításának építészeti eszközeiről. In: Dúll Andrea, Somogyi Krisztina, Tamáska Máté (szerk.): Iskolaépítészet Magyarországon. Örökség és megújulás. Martin Opitz Kiadó, 2021.

ROSAN BOSCH: Vittra Telefonplan. Archdaily, 2011. <https://www.archdaily.com/202358/vittra-telefonplan-rosan-bosch> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

SOLYMOSI Katalin: Fejlődés, szocializáció és környezet. In: N. Kollár Katalin - Szabó Éva (szerk.): Pedagógusok pszichológiai kézikönyve. I. kötet. Budapest: Osiris Kiadó, 2017.

SOMOGYI Krisztina: A tér (használat) lassan alakuló folyamatai. In: Dúll Andrea, Somogyi Krisztina, Tamáska Máté (szerk.): Iskolaépítészet Magyarországon. Örökség és megújulás. Martin Opitz Kiadó, 2021.

SOMOGYI Krisztina: Családi ház – édes otthon? Építészfórum, 2020. <https://epiteszforum.hu/csaladi-haz-edes-otthon> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

SOMOGYI Krisztina: Elmozdulások a térben. In: Somogyi Krisztina - Bedecs-Varga Éva: Iskola mozgásban. BME Építőművészeti Doktori Iskola, 2019-2020.

SOMOGYI Krisztina: Közvetlen élmény - közvetlen építészet. Doktori PhD disszertáció (témavezető: Düll Andrea, Cságoly Ferenc). Budapest: ELTE, Pszichológia Doktori Iskola, 2019.

SOMOGYI Krisztina: Másképpen közelítve. Képköltés a kortárs építésze-tről. In: Düll Andrea - Varga Katalin (szerk.): Rábeszélőtér. A szuggesztív kommunikáció környezetpszichológiája, L'Harmattan, 2015.

SOMOGYI Krisztina: Utópia vagy disztópia a digitális oktatás? – Építészet és oktatás a Soproni Alkalmazott Művészeti Intézetben. *Építészfórum*, 2020. <https://epiteszforum.hu/kommuna-az-eterben-a-soproni-egyetem-epiteszeti-kepzes-e> (Utolsó elérés: 2023. 05. 06.)

SZENTIRMAI Tamás: Felsőoktatási intézmények téri vizsgálata. Kézirat

SZÉPVÖLGYI Viktória: Angyalföldi passzív ovi, avagy a kicsik és az ökolábnyom. *Építészfórum*, 2016. <http://epiteszforum.hu/angyalfoldi-passziv-ovi-avagy-a-kicsik-es-az-okolabnyom1> (Utolsó elérés: 2021. 04. 30.)

SZILVESZTER Áron – KASSAI Réka – TAKÁCS Zsófia – FUTÓ Judit: Az otthoni tanulás sikerességét bejósoló tényezők a Covid-19 okozta vészhelyzet miatt kialakított digitális munkarendben eltérő szocioökonómiai helyzetű családok esetében. *Educatio*, XXX. évf., 2021/1

Tájékoztató a bölcsődei és óvodai neveléssel kapcsolatos járványügyi szabályokról. Nemzeti Népegészségügyi Központ, 2020. <https://www.nnk.gov.hu/index.php/koronavirus-tajekoztato/653-tajekoztatas-a-bolcsodei-es-ovodai-nevelessel-kapcsolatos-jarvanyugyi-szabalyokrol> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

TAKÁCS Dalma: Menő iroda = motivált dolgozó? Létezik egyáltalán olyan iroda, ami mindenkinek jó? *Forbes*, 2022. <https://forbes.hu/uzlet/meno-iroda-motivalt-dolgozo/> (Utolsó elérés: 2022. 11. 06.)

TAMÁSKA Máté: A tanulás helyei: társadalom és iskolaépítészet (bevezető). In: Tamáska Máté, Sárkány Péter (szerk.): A tanulás helyei: iskolaépítészet. Martin Opitz Kiadó, 2017.

TÁNCZOS Tibor: Téralkítás és dizájn mint oktatásmódszertani lehetőségek a kortárs iskolaépítészetben. DLA értekezés. Budapest: BME Építőművészeti Doktori Iskola, 2015.

TENGBOM: 10 smarta kvadrat & Bokompakt. Future living in efficient living space. tengbom.se, 2014. <https://en.tengbom.se/project/10-smart/> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

THE American Institute of Architect: Reopening America: Strategies for safer buildings. AIA, 2021. https://www.aia.org/resources/6299247-reopening-america-strategies-for-safer-bui?utm_term=39063808-34db7d9c-82e6-4ba6-96d7-79a2da75a01a (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

TILLINGER Zsófi: Egy ukrán tervező szerint nagyban hat majd a koronavírus az építésze-re. *Roadster*, 2020. <https://roadster.hu/uj-epiteszeti-trendek-a-koronavirus-miatt/> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

TUTENEL, Piet – COOREVITS, Sarah: Nem csupán egy téglá a falban: a tanító tér. n: Tamáska Máté, Sárkány Péter (szerk.): A tanulás helyei: iskolaépítészet. Martin Opitz Kiadó, 2017.

UJLAKY-GAZDAG István: Élesben teszteltük a home office netovábbját. *Octogon*, 2021. <https://www.octogon.hu/epiteszet/hello-wood-max-city-workstation-kabin/> (Utolsó elérés: 2022. 03. 25.)

VASTAGH Zoltán: Az iskolai oktatás hatékonyságát növelő kooperatív, kicscsoportos tanulás. In: Vastagh Zoltán (szerk.): Kooperatív pedagógiai stratégiák az iskolában III. Az együttműködés kiemelt szerepe a produktív tanulás folyamatában. Pécs: JPTE Tanárképző Intézete, 1999, 25-31. <http://mek.oszk.hu/01800/01813/01813.pdf> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

A kerettantervek kiadásának és jóváhagyásának rendjéről szóló 51/2012. (XII. 21.) EMMI rendelet

Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról, 2006. december 18. (2006/962/EK) <http://data.europa.eu/eli/reco/2006/962/oj> (Utolsó elérés: 2023. 04. 17.)

A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1998. (IV. 30.) NM rendelet módosításáról szóló 6/2016. (III. 24.) EMMI rendelet

BORSOS Melinda Mária: társadalmi szempontok Budapest városrehabilitációs modelljeiben. DLA értekezés, 2018.

BOYS, Jos: *Building better universities*. Padstow, Cornwall: TJ International Ltd, 2015.

CEU: Épül a CEU új egyetemi épülete. *Építészforum*, 2015. <http://epiteszforum.hu/epul-a-ceu-uj-egyetemi-epulete> (Utolsó elérés: 2018. 04. 17.)

CSÁGOLY Ferenc (szerk.): *Középületek*. Budapest: Terc Kiadó, 2004.

DEKOVICS Dóra: Új otthonunk a "Z" – Interjú Marián Balázs és Vargha Balázs projektvezetőkkel. *Designisso*, 2016. <http://designisso.com/hu/2016/05/31/uj-otthonunk-a-z-interju-marian-balazs-es-vargha-balazs-projektvezetokkel/> (Utolsó elérés: 2018. 04. 30.)

DERÉNYI András – TEMESI József (szerk.): *A magyar felsőoktatás 1988 és 2014 között*. Budapest: Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2016.

GOLDA János: Vissza a városba! CEU Egyetem, Budapest Belváros. *Metszet*, 2017/1, 12-19.

HEGEDÜS Béla: Budapesti általános iskolák. *Magyar Építőművészet*, 1962/6, 44-58.

HOEGGER, Kerstin – CHRISTIAANSE, Kees: *Campus and the City*. ETH Zurich: Swiss Federal Institute of Technology, 2007.

ILYÉS-FEKETE Zsuzsa: Informális munkaterek. In: Kerékgyártó Béla, Szabó Levente: *Építészet & oktatás*. BME Építőművészeti Doktori Iskola, 2016.

IMRE Anna: Az általános iskola: tanítási idő, szerkezet és változás. *Új Pedagógiai Szemle*, 2015/5-6. <http://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle/az-altalanos-iskola-tanitasi-ido-szerkezet-es-valtozas> (Utolsó elérés: 2017. 01. 16.)

KARAKI Anna: Középpontban a gyerek – Alternatív nevelésű intézmények Magyarországon. *Eduline*, 2009. október.07., 11:02, Frissítve: 2009. október 07., 11:03

KOPEK Gábor – BARCZA Dániel – DERÉNYI András – HALASI Rita Mária – JUHÁSZ Ákos – KOVÁCS Dániel: *MOME Laboratory – Kreatív Innovációs Tudáspark. Integrált Intézményfejlesztési Program I. kötet*. Budapest: Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, 2015.

MEURS, Pal – STEENHUIS, Marinke: *Reuse, Redevelop and Design. How the Dutch Deal With Heritage*. Rotterdam: nai010, 2017.

NÉMETH András – SKIERA, Ehrenhard: *Reformpedagógia és az iskola reformja*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., 1999.

Nemzeti alaptantervről szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. Rendelet

NEUMAN, David J.: *Building type basics for College and University Facilities*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., 2013.

OECD, PISA Test. <https://www.oecd.org/pisa/> (Utolsó elérés: 2017. 01. 16.)

PEARSON, Eric: *School building and educational change* Paris: OECD, 1975.

RADÓ Péter: *Az iskola jövője*. Budapest: Noran Libro Kiadó, 2017.

STEFÁN Mariann: Montessori értékei. Miért tarjuk társadalmi kötelességnek Montessori pedagógiájának népszerűsítését és terjesztését? *Magyarországi Montessori Egyesület*, 2021. <http://www.montessori.hu/montessori-pedagogia/alapelvek> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

STONER, Jill: *The Nine Lives of Buildings*. AD, 1997.

SZÖGI László (szerk.): *Hat évszázad magyar egyetemei és főiskolái*. Alfa Kiadó és Nyomdaüzem, 1994.

TAMÁSKA Máté – SÁRKÁNY Péter: *A tanulás helyei: iskolaépítészet* Budapest: Martin Optiz Kiadó, 2017.

TÁNCZOS Tibor: Az egyeniskolától a tanulóházig. In: Kerékgyártó Béla – Szabó Levente: *Építészet & oktatás*. BME Építőművészeti Doktori Iskola, 2016.

OTTHON

Bizonyos környezettípusok kiemelt szerepet kapnak az életünkben. Ilyen minden szempontból kiemelt jelentőségű környezet az otthon.⁹⁷ A gyermeki otthon a fejlődés, a nevelés, a szocializáció elsődleges színtere a korai életszakaszokban, de az otthon (különböző formákban) élethossziglan kitüntetett környezet. Általánosságban, és - bár megváltozott módon - a koronavírus alatt is egy megkerülhetetlen bázispont. Az – egyén, a lakó számára - ideális otthon a gyermekek számára biztonságérzetet ad, teret enged a szabad játéknak, ez által lehetőséget biztosít a „helyes” viselkedés kialakítására. Az otthon nem egyszerűen egy földrajzi-fizikai-építészeti tér, hanem speciális jelentéssel bíró hely: többet jelent, mint a „lakás” vagy a „ház”, ugyanis az otthon lényege érzelmileg megalapozott kapcsolat az ember és lakhelye között. Biztonságos hely, ahol a lakó kontrollt érez környezetére felett, és helyesen orientálódik térben és időben⁹⁸. Sokszor a tényleges lakótér és a benne zajló családi folyamatok nem feltétlenül biztosítják ezt az ideális környezetet, de a dolgozatban az otthont, mint pozitív jelentéssel bíró fogalmat tárgyalom, mivel az ideálisnak tartható otthonosság fogalmának végiggondolása segítheti a személy-környezet kapcsolat optimalizálását, akár szélsőséges, a jelenleg tárgyalt pandémia kapcsán hangsúlyossá váló helyzetekben is.

Az otthon egyszerre fizikai hely és pszichológiai fogalom, amiben benne van a melegség, a biztonság, a munkától és a nyilvános élettől való menekülés lehetősége. Az ideális otthon olyasmi, amire mindannyian vágyunk, vagyis a családi élet biztonságosan lehatárolt területe. A ház akkor válik otthonná, ha a család „belakja”, saját maga alakítja, melytől a ház közeli, privát és intim lesz. Az otthon ekkor biztonságos és ismerős bázissá válik, ahonnan az emberek elindulnak felfedezni a világot, és ahova visszatérnek pihenni, felüldülni és önmagukra találni.⁹⁹

Szergej Makno Kijevben működő építész szerint járványhelyzetben a kertés ház az optimális megoldás, mivel úgy biztosít szabad mozgásteret, hogy csak a velünk egy háztartásban lakókkal érintkezünk egy járvány idején. Szerinte a járvány lecsengése után sokan fontolóra veszik majd, hogy városi lakásukat vidéki vagy külvárosi házra cseréljék.¹⁰⁰

Az építészek számára otthont tervezni nem egyenlő a családi ház vagy egy lakás megtervezésével. Fontos figyelembe venni annak használóit, személyiségüket, kapcsolataikat, rutinjukat. A jó házban, lakásban egyszerű otthonra lelni, lehetőséget ad, kiszolgál, a lakójáért van, nem önmagáért áll műalkotása az építésznek. Az építész azt a használóknak tervezi, átadja azt. Ez sok esetben természetesen nem ennyire magától értetődik: az építészet reprezentációjaként a ház, mint fizikai tárgy, az építész kontrollja, szemléletmódját kifejező mestermű, nem otthon.¹⁰¹ Jól illusztrálja az építészeti folyóiratokba készült fényképek nagy többsége is ezt a fajta tárgyi lényegességet, a forma és a részletek esztétikáját az otthonalkotás fontossága helyett. A belső tereket alig, vagy szinte teljesen üresen mutatják be.¹⁰²

⁹⁷ DÚLL (2009): i.m., 157.

⁹⁸ Dúll (2009): i.m., 169.

⁹⁹ DÚLL (2009): i.m., 170-171.

¹⁰⁰ MAKHNO Sergey: Life after coronavirus: how will the pandemic affect our homes? *Dezeen*, 2020. <https://www.dezeen.com/2020/03/25/life-after-coronavirus-impact-homes-design-architecture/> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

¹⁰¹ SOMOGYI Krisztina: Családi ház – édes otthon? *Építészfórum*, 2020. <https://epiteszforum.hu/csaladi-haz--edes-otthon> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

¹⁰² SOMOGYI Krisztina: Másképpen közelítve. Képkalkotás a kortárs építészetről. In: Dúll Andrea - Varga Katalin (szerk.): *Rábeszélőtér. A szuggesztív kommunikáció környezetpszichológiája*, L'Harmattan, 2015, 403–418.

AZ OTTHON, MINT ELSŐDLEGES TERRITÓRIUM

Az otthoni környezet saját kontroll szerinti formálása azt is jelentheti, hogy az otthont elsődleges territóriummá tesszük¹⁰³. A személyes tér, a territorialitás és a privát szféra egymással szoros kapcsolatban levő fogalmak. Az emberi territóriumok eltérnek fontosságukban: vannak pszichológiai értelemben centrálisak, amelyek szerepe életünkben a biztonság (talán ez az otthonnal kapcsolatos leggyakrabban emlegetett fogalom) és a kontroll biztosítása. Ebben az értelemben a legfontosabbak számunkra az elsődleges territóriumok, melyek központi szerepet játszanak az életünkben, és amelyek felett a személy teljes kontrollt érez. Ilyen elsődleges territóriumnak számít az otthon, ezen belül is kitüntetett például a hálószoba vagy a gyerekek saját szobája. Az elsődleges territóriumot kifejezetten egy személy vagy egy viszonylag szűk csoport (például egy család), birtokolja és használja, és ez egyértelmű más emberek számára is, akár törvény is bünteti az idegenek behatolását.¹⁰⁴ Az otthonok belseje tehát személyes, egyéni territóriumokat és közös családi területeket, közösségi tereket együtt tartalmaz;¹⁰⁵ a territorialitás szempontjából kiemelten fontos a gyerekek számára az életkori sajátosságoknak megfelelően alakuló, alakítható gyerekszoba, melyet a sajátjuknak érezhetnek, saját képükre alakíthatnak.

Az adott személy és a környezetének összeillése szempontjából az otthon azon környezetek egyike, ahol a személy–környezet-illeszkedés¹⁰⁶ leginkább megvalósulhat. A személy–környezet-összeállítás röviden azt jelenti, hogy adott kontextus, helyszín, környezet illeszkedik adott személy vagy csoport szükségleteihez. Az össze nem illés az ember szükségletei és a környezeti attribútumok között stresszt eredményez. Az ideális illeszkedés olyan környezetben valósul meg, amely csökkenti a frusztrációkat, vagyis „optimális” és így meghatározza a „helyes” viselkedést, ami tovább tökéletesíti a helyet. Minél jobb az összeállítás a személy és a környezet között, annál kellemesebben érzi magát a személy, annál „jobban” viselkedik az adott helyen.¹⁰⁷ Ez kimondottan fontos a gyermekek szocializációjának szempontjából is. Az otthon jelentőségét a gyermekek lelki egészségében és fejlődésében Bettelheim is kiemeli az otthontervezés emberi dimenziója kapcsán: „...a gyerekek esetében az otthon hozza létre vagy pusztítja el a lelki egészséget. A gyermekek életségüket az otthoni tapasztalatok és az otthon történetek formálják”. A gyerekek számára azért fontos különösen az otthon, mert jó esetben lehetővé teszi a felhőtlen és biztonságos játékot és optimális teret biztosít ehhez.¹⁰⁸

Chawla az otthon és a gyerekekkel kapcsolatos kutatásai alapján az alábbi következtetéseket vonta le:

- (1) az otthoni környezet változatossága, komplexitása és a fizikai gátak hiánya pozitívan korrelál a kognitív fejlődéssel.
- (2) Meg kell teremteni a gyerek számára az explorálás lehetőségét, pl. célszerű létrehozni egy gyereksarkot;
- (3) fontos, hogy a külső és a belső terek jól meg legyenek különböztetve és el legyenek különítve;
- (4) a magas otthoni zajszint gátolja az információfeldolgozást és visszaveti a nyelvfejlődést.¹⁰⁹

A gyermekeket érő környezeti hatásokból kiemelkedik az otthon fizikai környezete, hiszen az 1–3 éves gyerek éber idejének 80–90%-át a fizikai környezettel - és nem a társas környezettel - való interakcióval tölti, ennek legnagyobb részében pedig otthon tartózkodik. A gyerekek (és a felnőttek) „minősítik viselkedésükkel az adott építészeti teret”¹¹⁰, a megfelelő otthon kialakítása, az építészeti számokra pedig annak megtervezése, mind a benne élő a gyerekek, mind a felnőttek megfelelő mentális egészségéhez hozzájárulhat.

¹⁰³ DÚLL Andrea: Az otthon környezetpszichológiai aspektusai. *Magyar Pszichológiai Szemle*, XXXV. évf., 1995/5-6, 345–377.

¹⁰⁴ DÚLL (2009): i.m., 172-173.

¹⁰⁵ DÚLL (2009): i.m., 176.

¹⁰⁶ DÚLL (2009): i.m., 168

¹⁰⁷ DÚLL (2009): i.m., 203.

¹⁰⁸ DÚLL (2009): i.m., 207.

¹⁰⁹ DÚLL (2009): i.m., 208.

¹¹⁰ DÚLL (2009): i.m., 207-208.

OTTHONOSSÁG

Az otthonosság egyfajta biztonságérzet, amit az otthon megszokott rutincselekvéseiből¹¹¹, az ezt legjobban kiszolgáló téri helyzetekből fakad. Optimális esetben barátságos környezetet, feszültség és stresszmentes helyzetet teremt az otthonban, valamint az oktatási-nevelési intézményekben is. Segíti a társas kapcsolatok és a tudásanyag elmélyítését, a szocializációs folyamatok lezajlását.

Az otthonos tér emberi léptékű, vagyis befogadható, az ember egyéni fizikai és mentális „mérteleihez” jól illeszkedő, kényelmes, meleg (színű) mindezekről pedig nyugalmat, a védettség érzetét váltja ki a használójából.

Az otthonosság nem csak a lakóhely kapcsán alakulhat ki,¹¹² fontos vizsgálni a közintézményekben, az oktatási-nevelési intézményekben is a lehetőségét, pozitív hatásait. Az azonban, hogy mitől lesz az adott környezet biztonságot nyújtó, otthonos, az adott életkori- és egyéb sajátosságoknak megfelelően változik, folyamatosan formálódik; így teljesen mást jelent egy otthonosan, biztonságosan kialakított téri környezet például egy bölcsődében, mint egy általános iskolában.

Építészeti szempontból az otthonos otthon megalkotása, megtervezése inkább egyfajta lehetőség teremtés. Fontos a használók igényeinek alapos feltérképezése, hogy valóban nekik készüljön a ház, a lakás, léptéke igazodjon a használókhoz. Ugyanakkor elengedés, lehetőség teremtés a használóknak a saját ízlésre formáláshoz, berendezésre és átrendezésre, hogy az otthonuk tere nemcsak saját territóriumuk lehessen, de lehetőség legyen velük együtt változni. Participációval, vagyis a felhasználók bevonásával, szokásaik kiismerésével tehát nagyobb eséllyel alkothat az építész a használói számára otthonosnak ítélt környezetet. Adolf Loos szavait idézve: „Ne féljetelek attól, hogy otthonotok ízléstelenné válhat. ... A lakásokat csak ti magatok rendezhetitek be. Csak ez által lesz valóban a ti lakásokotok.”¹¹³

Papp Glória a munkája során a megbízóval együtt él, együtt lélegzik, szinte a család „pszichológusává” válik, munkái a megbízók valós igényeit tükrözik. Egy ilyen szerencsés együttműködésből született meg a Zsuffa Zsolt által tervezett XVI. kerületi családi ház belső tere, melyért Casalgrande Padana Ház által alapított Grand Prix pályázat első díját is elnyerte.¹¹⁴

- XVI. kerületi családi ház belső tere. Forrás: <https://epiteszforum.hu/papp-gloria-az-emberi-dolgokon-mulik-minden> (Utolsó elérés: 2022. 03. 12.)

¹¹¹ DÚLL Andrea: Az otthon dialektikája: a hétköznapi rutinok kreativitásától az otthon szakralitásáig. In: K. Varga, & A. Cs. Gősiné Greguss (szerk.): Tudatállapotok, hipnózis, egymásra hangolódás. Budapest: L'Harmattan, 2012, 525–561.

¹¹² DÚLL (2009): i.m., 198.

¹¹³ LOOS, Adolf: A más. (1903) In: Adolf Loos: *Ornamens és nevelés. Válogatott írások*. Szerk.: Kerékgyártó Béla, Terc, Budapest, 2004, 136.

¹¹⁴ PETŐCZ Éva: Papp Glória: "Az emberi dolgokon múlik minden." *Építészfórum*, 2010.

<https://epiteszforum.hu/papp-gloria-az-emberi-dolgokon-mulik-minden> (Utolsó elérés: 2022. 03. 12.)

Környezetpszichológiai kutatások szerint az épített környezet és mindennapi helyhasználatban a rutincselekvések, tevékenységek hozzájárulnak az otthonosság érzésének kialakulásához, illetve erősödéséhez.¹¹⁵ A koronavírus alatt felborult életvitelben különösen fontos, hogy - alkalmazkodva a megváltozott körülményekhez - minél hamarabb helyre állhasson ez a megszokott, mindennapi rend, igazodási pontként szolgálva a mindennapokban. Az otthonosság érzése részben fontos ősi, alap működések, például az alvás, az evés és az ezekhez tartozó tevékenységek kapcsán alakul ki, evolúciós gyökerű, szorosan kapcsolódik a territorialitáshoz. Az embereket az általuk használt helyekhez erős érzelmi szálak fűzik, az emberek mintegy „függnek” az általuk gyakran használt helyektől, a lakóhelyüktől vagy az otthonuktól.¹¹⁶

A mindennapi rutinok egyik legjellemzőbb helyszíne az otthoni környezet. Az otthoni rutinaktivitások automatizált természete biztosíthatja az otthonosság érzését ennek összes pszichológiai előnyével: az „otthon vagyok” érzése épp ezekből az ismerős, különösebben nem fontosnak tartott cselekvésekből származhat.¹¹⁷ Ezek a szokások hozzájárulhatnak ahhoz, hogy irányításunk alatt érezzük a lakókörnyezetünket, és otthonérzetet indukálhat. A szabadidő legnagyobb részét otthon töltjük.¹¹⁸ A figyelem otthon kevésbé aktív, melyet az otthonosság (cosiness) érzése részének tartanak. Otthon az emberek nem kell folyton tudatosan arra gondolnia, hogy mit csinál, csak egyfajta folyamatossággal teszi a dolgát, „önmaga” lehet. Az otthon kontextusában tehát a mindennapi rutinok kimondottan pozitív szerepet játszanak.¹¹⁹ Ezekről a rutinokról lesz a tér „megélt tér”, vagyis hely, ahol kialakul a helykötődés, az otthonosság.¹²⁰

A napirend, a ritmus és a rítus a gyermek számára elengedhetetlen. A napirend pontjainak egymásutánisága, kiszámíthatósága segíti a nyugodt napi tevékenységet, segít az ellazulásban és az elalvásban is már csecsemőkortól. Ezek a rítusok, napi események akkor hatékonyak, ha térben elkülönülnek, a tevékenység típusoknak megvan a maguk helyszíne, tere, melyek hatékonyan szolgálják az adott tevékenység végzését. Megvan a tere otthon az étkezésnek és máshol van az alvás helye. Az iskolákban gyakran probléma a hely hiánya, de nyilván nem is lenne gazdaságos minden tevékenység típushoz külön helyiséget fenntartani. Például az óvodai csoportszobában zajlik az étkezés és az alvás is. Azonban a megfelelő rítusok alapján történő átrendezéssel válik a tér az adott eseménynek megfelelően az étkezés, a játék vagy az alvás helyszínévé. Tehát a biztonságérzetet itt építészeti szempontból a rutincselekvésnek megfelelő adekvát átrendezhetőség adhatja.

Ezek a mindennapok ritmusából fakadó megnyugtató, pozitív érzések is átalakultak a koronavírus idején, főként, amikor az iskola, a felnőttek számára a munka tere kényszerűségből beköltözött az otthon tereibe, összerosva a határt iskola, a munkahely és otthon között. Az otthon rítusai is felborultak, összekeveredve a hétköznapi intézmények napirendjével, és azt is teljesen új, online formában. Az otthonosság érzése ebben az időszakban nemcsak az intézmény tereiben keresendő, de újra megtalálása, újra definiálása az otthon tereiben is szükséges.

---

¹¹⁵ DÚLL (2009): i.m., 130.

¹¹⁶ DÚLL (2009): i.m., 197.

¹¹⁷ DÚLL (2009): i.m., 196.

¹¹⁸ CSÍKSZENTMIHÁLYI Mihály: Flow. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1991, 27.

¹¹⁹ DÚLL (2009): i.m., 196-197.

¹²⁰ DÚLL (2009): i.m., 122.

AZ ISKOLA ÉS AZ OTTHON KAPCSOLATÁRÓL

Az otthoni élet, annak társas kapcsolati működése, az otthonosság érzése, és ebből fakadóan építészeti térformálása hatással van az iskolára, és fordítva. „Az iskola a második otthonunk” – tartja a mondás, mivel a tanulók és a tanárok is sok időt töltenek itt – az otthoni környezethez hasonlóan nagyon sokféle tevékenységet végeznek az evéstől a pihenésen át a társas interakciókig. Erre a párhuzamra építészeti szempontból is fontos odafigyelni.

Ugyanakkor az iskola is egy olyan helyszín, ahol az otthonukban mutatottól alapvetően eltérő viselkedési mechanizmusokat produkálnak az emberek (gyerekek, felnőttek egyaránt).¹²¹ A viselkedésünket és a személyek közötti kapcsolat jellegét is alapvetően meghatározza, hogy az iskolában sokkal több (bár elsősorban formális) személyközi interakció zajlik, mint a családban. Sokkal célirányosabb és időben is kötöttebb az iskolai élet az otthonihoz képest, és természetesen eltérést okoz a teljesítmény centráltság is. Véleményem szerint a nagy különbség a családi szocializációhoz képest van: a vacsoraasztalnál például nem okoz gondot, ha a gyerekek néha egymás szavába váganak, és a szülő egyszerűen jelezni tudja, ha egy gyerek viselkedése az adott pillanatban nem tolerálható. Az iskolában viszont átható, formálisabb szabályokra van szükség már csak a létszám miatt is, amelyek generálisan érvényesek. Az iskolai nagyobb szabályozottság összefügg a felnőtt-gyerek aránnyal is; a nevelési-oktatási intézményeket szokták is a pedagógus-diák aránnyal jellemezni. Minél nagyobb a felnőttek aránya a gyerekekéhez képest, annál inkább mód lehet az egyéni megoldásokra. A magyar iskolákban a felnőtt-gyerek arány egy pedagógusra kb. tizenegy gyermek jut, míg a családokban ez tipikusan egy az egy arány.¹²² Következésképpen minél kisebb a felnőtt-gyerek arány, annál jobban hasonlít az iskolai az otthonban megszokott élethelyzethez, annál „otthonosabb” légkör teremthető. Minél inkább törekszünk az otthonos légkör kialakítására az iskolákban, annál inkább várható el a pozitív viselkedési forma a gyerekektől, a szocializáció annál sikeresebb, az átadni kívánt ismeretek, a tananyag annál jobban hasznosulhat, beépülhet.

Az életkori sajátosságoknak megfelelően változik az otthon és az intézményi tér dominanciája az emberi életben. Kezdetben az otthon terei dominálnak, majd a bölcsődével, óvodával kezdve egyre inkább az intézményi terekben töltött idő határozza meg az életünket. Egyre hangsúlyosabbá válik az otthon, a szoba terében a tanulás tereinek, a munkaterek építészeti alakítása, különösen a pandémia idején, ugyanakkor az iskola tereinek formálása, személyes terek kialakítása is egyre fontosabbá válik az életkor előrehaladtával.

A koronavírus hatására az otthon és az iskola kapcsolata még szorosabbá, megkérdőjelezhetetlenné vált az oktatás otthonokba történő áthelyezésével. Az iskolai szocializáció színtere az online téren keresztül az otthonok tereibe kötözött. Ilyenkor különösen fontos az otthon, mint pozitív töltetű kifejezés, hiszen a legnehezebb körülmények között élők az anyagiak hiányában nemhogy az online oktatástól estek el, de sokuknak például még a rendszeres étkezést is az iskola biztosította. Az iskolának a családdal, az otthonnal való kapcsolattartás ezért lényeges a pandémia idején. A koronavírus okozta lezárások alatt az otthontanulás hatékonyságát a családi környezet, az otthon befolyásolja. Kutatások alapján az otthoni tanulás sikeressége attól függ, hogy a család mennyire tud sikeresen alkalmazkodni a kialakult helyzethez, mennyire képes nyugodt, rendezett fizikai környezetet, valamint kiszámítható rendszeres napirendet kialakítani.¹²³ A megfelelő, biztonságos otthoni környezet ezekben a nehéz és bizonytalan helyzetekben is segíthet az újfajta kihívások leküzdésében.

---

¹²¹ DÚLL (2017): i.m., 86.

¹²² N. KOLLÁR Katalin – SZABÓ Éva: A család és iskola kapcsolata. In: N. Kollár Katalin – Szabó Éva (szerk.): *Pedagógusok pszichológiai kézikönyve*. II. kötet. Budapest: Osiris Kiadó, 2017, 317.

¹²³ SZILVESZTER Áron – KASSAI Réka – TAKÁCS Zsófia – FUTÓ Judit: Az otthoni tanulás sikerességét bejósoló tényezők a Covid-19 okozta vészhelyzet miatt kialakított digitális munkarendben eltérő szocioökonómiai helyzetű családok esetében. *Educatio*, XXX. évf., 2021/1, 88–102.

OTTHON A KÜLÖNBÖZŐ ÉLETKOROKBAN

BÖLCSŐDÉS KOR

A gyermeket érő szélesen értelmezett környezeti hatásokból kiemelkedik az otthon fizikai környezete, hiszen az 1–3 éves gyerek éber idejének 80–90%-át a fizikai környezettel (és nem a társas környezettel) való interakcióval tölti.¹²⁴ Ezért is fontos, hogy az otthon környezetét a kisgyerekek számára legbiztonságosabb módon legyen alakítva. A biztonság itt nemcsak fizikai, de érzelmi biztonságot is jelent. Az első három év egy gyerek életében jelentős a fejlődés szempontjából: egy újszülött csecsemőből válik életszakaszának egyik legmozgékonyabb korszakáig jutó kisgyerekké. Rengeteg fejlődésen, tanuláson megy át ebben az időszakban, mely nagy részét az otthon tereiben tölti, így ezekre a változásokra a térnek is fontos reagálnia. Ahogy fejlődik a kisgyermek, úgy válik egyre fontosabbá, érdekesebbé az anyán kívüli külvilág. Ez jelen esetben a saját eszközei, játéka, ruhái és a lakótere, az otthon tere. Először csak a színük, formájuk, textúrájuk az érdekes a körülvevő világnak, majd lassan a terek méretei, határai, lehetőségei is izgalmassá válnak. A terek, a játszóterület, szoba esetén a barátságos, felfedezésre ösztönző anyag- és színhasználat a megfelelő, valamint a sok talajon töltött idő, játék, mozgás miatt a biztonságos, higiénikus, meleg padlóhasználat a célravezető.

Építési szemmel az AsDesign Arquitetura által São Pauloba tervezett családi ház gyerekszobája finom színeivel és megfelelő anyagválasztásával jól használható tér a kicsik és a szüleik számára. A padló és a falburkolat praktikus, jól tisztítható, a baba ellátására is minden megfelelően kézre áll. Praktikus az ágy elhelyezése is, mely az éjszakai ellátásban segítheti a szülőket.

- Csecsemő korú gyermek szobája.

Forrás: <https://www.archdaily.com/920861/garden-house-asdesign>
(Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

A koronavírus azoknál a gyerekeknél, akik nem járnak bölcsődébe, szinte semmilyen változást nem okoz még. A bölcsődébe járó kisgyerekeknek a napi ritmus, a társaság hiánya okozhat bizonytalanságot. Az otthoni, megfelelő napirend és megfelelő játéktér azonban ellensúlyozhatja ezeket a zavarokat.

¹²⁴ DÚLL (2009): i.m., 207.

ÓVODÁS KOR

Az otthon tereiben (megfelelő keretek között) a szabad mozgás biztosítása fontos ebben a korban. A megfelelő méretű, biztonságos terek lehetőséget adnak a szabad játékra, a mozgás fejlődésére. Vizsgálatok szerint a gyerekek viselkedése nagyban függ a játékkörnyezet fizikai megjelenésétől, elrendezésétől.¹²⁵ A legideálisabb a saját udvar, ahol közvetlenül a szabad levegőn is lehetőség van megfelelő térégenyvel a szabad mozgásra. Érdekes az udvarok kialakításánál is a gyerekek igényeit figyelembe venni: a szabad tér kialakítását a rohangáláshoz, a gyerekbiztonság szempontjából a veszélyes helyzetek, tárgyak, növények kerülését. A koronavírus idején különösen hasznos a saját udvar a gyerekek számára, hiszen biztonságos lehetőséget biztosít a szabad levegőn tartózkodásra.

A saját szoba, vagy játszósarok, a saját játékok az önállóság és a felelősségteljes viselkedésre neveléshez lényeges. A szabadon belakható szoba játéktárolókkal lehetőséget ad nemcsak az önálló játékra, de azok „rendben tartásával” az önálló, felelős tevékenységek fejlesztésére. Fontos azonban odafigyelni a gyerekek szobáinak, játszósarkának sűrűségére, zsúfoltságára. Az intézményekben, így az óvodákban is a problémás gyermeki viselkedés környezeti kontextusára több hónapos megfigyelések alapján kimutatták, hogy a gyerekek problémái szoros összefüggést mutathat az otthoni családi körülményekkel.¹²⁶ Például az edukációs környezetben zajló kutatások közvetlen összefüggést találtak a téri sűrűség és a gyerekek iskolai teljesítménye között, mely összefüggésben van az otthoni zsúfoltsággal is. Az elhúzódó otthoni zsúfoltság hatásai növelik az agressziót és az ellenségeskedést, rontja az oktatási-nevelési teljesítményt, rosszabb a családi társas integráció, de romlik a problémamegoldó képesség és a teljesítményhelyzetben való helytállás.¹²⁷ Semleges színek használata, átlátható, egyszerű bútorok alkalmazása, valamint a berendezési tárgyak és játékok számának optimalizálása segíthet a rend fenntartásában és a zsúfoltság elkerülésében.

A Zenit Home által megalkotott kisgyermek-szoba belsőépítészeti szempontból játékos, mégis visszafogott a színvilága. Megfelelő méretű, levegős, letisztult, nem zsúfolt stresszmentes légkört teremt. Lehetőség van a szabad mozgásra, játékra, a játékok színes kavalkádjának is helyet ad.

- Gyerekszoba. Forrás: <http://zenithome.hu/belsoepiteszet/> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

¹²⁵ DÚLL (2009): i.m., 293.

¹²⁶ DÚLL (2009): i.m., 272.

¹²⁷ DÚLL (2009): i.m., 274-275.

A pandémia idején a még nevelési-, és nem oktatási intézménybe járó gyerekeket a tanulás digitalizálása még nem érinti. A közösség, az óvodai programok hiánya, játékok és a napi ritmus felborulása jelenti számukra a változást: a bezártság, az ideális méretű mozgástér hiánya okozhat feszültséget. A megfelelő méretű, aktív játékra lehetőséget adó terek lehetnek segítségükre a kicsiknek ebben az időszakban.

A társas-környezeti szocializáció ezen kezdeti szakaszában a jól ismert, megszokott, állandó környezet a kedvelt a gyerekek körében.¹²⁸ Ez mind az óvodai, mind az otthoni környezetre igaz: fontos az állandóság a terek alakításánál, a minél kevesebb variálás, óvodaváltás, otthon esetében a költözés, a kötődés nemcsak személyeknél, de tárgyakhoz, helyekhez is erőteljes.

ÁLTALÁNOS ISKOLÁS KOR

Környezetpszichológia kutatások kimutatták, hogy az otthon a kisiskolás gyerekek számára egyfajta én központú referencia, tájékozódási horgonypont.¹²⁹ Az otthon tereiben a saját szoba az iskolába lépéssel nagy változáson esik át. A gyermeki „játsszóteréből” a „komoly iskolás” szobájává változik; ahogyan az iskolás kora átalakul a napi rutin, ezt a saját szoba is lekövetve ehhez a rutinhoz alkalmazkodik berendezéseivel. Bekerül a tanulás bázispontja, az íróasztal, a polcokon a gyerekjátékok helyét a (tan)könyvek veszik át. A gyerekektől elvárt „megkomolyodást” a szoba alakításában is érdemes figyelembe venni: elkezdeni bevonni tevékenyen az átalakításba, a bútorok összeszerelésében, így könnyebben érezheti magáénak a nagy változáson átesett új szobát, segíthet a változással, az iskolába szokással járó stressz leküzdésében.

A Curitiba, Brazíliában található a Bohrer Arquitetura által tervezett lakás gyerekszobája, mely játékos megoldásaival a kicsi tért is izgalmassá, használatra, „meghódításra” ösztönöz. Az elmélyült tanulást a zárt, mégis inspiráló tanulósarok, „tanulózug” teszi lehetővé.

▪ Kisiskolás gyerekszoba. Forrás:

<https://www.archdaily.com.br/br/944625/apartamento-bless-bohrer-arquitetura>
(Utolsó elérés: 2021. 04. 30.)

¹²⁸ DÚLL (2009): i.m., 277.

¹²⁹ DÚLL (2009): i.m., 207.

Az általános iskolás időszak nem fedi le kizárólagosan az erikoni kisiskolás kort, már a korai serdülőkor identitáskereső időszaka is belesik, mely hatására egyre inkább előnyös, ha a gyerek saját kezébe veheti az irányítást a szobája berendezése, dekorálása tekintetében. A koronavírus idején pedig kimondottan fontos az otthoni, a saját szobában megteremtett tanuló tér. Az íróasztalon már (idejekorán) helyet kap a számítógép, laptop, amivel be tudnak kapcsolódni az online oktatásba. A koncentráció és a helyzet okozta stressz, zavar enyhítése érdekében érdemes lehet a tanulószobát az egész napos tanulásra berendezni, hasonló helyzetet teremtve az iskolához. Jó lehetőség bevinni a gyerekeket a tanulószobák „iskolaszerűvé” tételébe.

KÖZÉPISKOLÁS KOR

A társas kapcsolataik alakulásával érdemes, ha van rá lehetőség, a barátok, osztálytársak látogatására alkalmassá tenni a serdülők szobáját ülőalkalmatosságok, vendégágyak formájában.

A koronavírus idején az egyébként is befelé forduló korosztály még inkább a szobájába és az online térbe szorul vissza. Érdemes lehet ezért ennek az időszaknak a hozadékaként is a saját terük, a szobájuk alakításába bevinni őket, vagy akár kimozdítva ebből a térből a lakás többi részén is lehetőséget adva a helymegtalálásra. Ez a serdülők saját énkép azonosulási problémáiban valamint a foglalkozási szerepek megtalálásában is segítséget nyújthat.¹³⁰

Pallaghy Kata, a Gepetto Belsőépítész Iroda belsőépítésze középiskolás lány részére alakított ki szobát egy 60 éves ház lakásában. A kuckós ágy a korszakra jellemző elvonulást teszi lehetővé, színvilága, formai kialakítása mégsem „kisgyerekes”. A letisztult felületek lehetőséget adnak a saját ízlésre formáláshoz, a birtokba vételre.

- Középkorú lány szoba. Forrás: <https://www.gepetto.hu/portfolio/60eveshaz> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

¹³⁰ N. KOLLÁR Katalin: i.m., 193-194.

EGYETEMISTA KOR

Az egyetemista – vagy korai felnőtt – korban az otthon, a lakóterek gyakran csak egy ágyra és egy asztalra, számítógépre korlátozódnak az otthon élőkénél a szobájukban. Társasági életet is inkább a saját szobán kívül élnek meg a szülőktől szeparálva. Ez alól a kollégiumok és az albérlet terei kivételek. A koronavírus idején azonban a társas kapcsolatok többsége az online térbe tevődött át függetlenül attól, hogy kollégiumról, albérletről vagy a családi házról beszélünk. Ez még jobban beszűkítette az egyetlen szobára, számítógépre, ágyra korlátozódó térhasználatát a korosztálynak.

Érdekes kezdeményezés a svéd Tengbom Architect által tervezett „intelligens tanuló házak”, melyeket főiskolás-egyetemisták számára terveztek, melyeket Virserum és Lund városokban a 2012-es prototípus tesztelése után, rendeltetészerűen 2013-ban foglalhattak el első alkalommal a helyi főiskolás-egyetemi diákok. A 10 négyzetméteres faházak az elmélyült tanulást lehetővé téve a koronavírus alatt is nagyszerű megoldást nyújthatnak akár a kollégiumból, albérletből kiszorult diákok számára.¹³¹ Az apró méretei ellenére a barátságos kabinok mindennel fel vannak szerelve: konyha, fürdőszoba, miniloft pihenésre, és van még saját – kapálható – kiskert-szerűség is.¹³²

- Tengbom Architect által tervezett „intelligens tanuló ház”. Forrás: <https://en.tengbom.se/project/10-smart/> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

¹³¹ TENGBOM: 10 smarta kvadrat & Bokompakt. Future living in efficient living space. *tengbom.se*, 2014. <https://en.tengbom.se/project/10-smart/> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

¹³² MOCCA: Intelligens tanuloházak Svédországból - Smart student units by Tengbom Architect. *Manzárd Café*, 2014. https://manzardcafe.blog.hu/2014/07/28/intelligens_tanulohazak_svedorszagbol_smart_student_units_by_tengbom_architect (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

ISKOLÁK TÉRTÍPUSAI

Fontosnak tartom tisztázni a terek típusait általánosságban az oktatási-nevelési intézményekben. Az oktatás-nevelés tereit megkülönböztethetjük azáltal, hogy azok az információ-szerzés közvetlen, elsődleges helyei, vagy közvetett, indirekt módon valósul meg bennük az ismeretszerzés valamely típusa.

ELSŐDLEGES TANULÓ-OKTATÓ TEREK¹³³

Tanulóállomások és csoportszobák a gyerekek, a diákok feladatmegoldásának, aktív tanulásának konkrét helye, olyan, ahol lehetőség van egyéni, vagy csoportos feladatmegoldásra. Lehet órarendi elfoglaltság csakúgy, mint a kötetlen tevékenység, tanulás, az elméleti vagy gyakorlati jellegű tevékenység is. Ide tartoznak a fókuszált, egyéni tanulásra szolgáló szeparált terek és a csoportos, workshop jellegű tevékenységhez alkalmas helyek egyaránt. Ezek sok esetben nem jelentenek önálló helyiségeket, sokkal inkább azokon belüli térrészeket, melyek célzott, fókuszált kutatásra, tevékenységre, játszásra vannak kialakítva téri installációk, térbútorok segítségével.

Előadótér, prezentáló tér az információ átadására szolgáló, inkább egyirányú kommunikációra fókuszáló terek, melyek leginkább a tanulás, azon belül is az idősebbek (középiskolások, egyetemisták) által használt helyiségek. Létszámtól függően különböző méretűek lehetnek a több száz főt befogadó konferencia-, vagy előadó teremtől a kisebb csoportok, tankörök számára használható előadóterekig. Lehetnek önálló helyiségek, prezentációs szobák, részben szeparált térrészek, de akár nagyobb téren belül kialakított helyek is. Kiemelt szempont a technológia könnyű hozzáférhetősége és az akusztika.

▪ A CEU előadóterme. Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

A funkcionális szükségletekből adódó egyedi kialakítást igénylő terek jellemzik a speciális helyiségek, laborokat. Ezek mellett az általános felhasználást is tudniuk kell biztosítani mobil bútorok és a beépített technológia segítségével. Ide sorolom a tornatermeket is, illetve az irányított mozgásra, tornázásra használt sportpályákat, sportudvarokat is.

---

¹³³ SZENTIRMAI: i.m., 16-20.

AZ INDIREKT TANULÁS HELYEI

Az első benyomás, az egyértelmű orientációs információk vizuális megjelenítésének helye az épület bejárata, előtere. Itt szerződik az első ismeret az intézmény jellegéről, tevékenységéről, hangulatáról. A diákok számára ismerős, befogadó jelleggel kell rendelkeznie, ami motiválja őket akár az egész napos intézményben tartózkodásra. A pandémia alatt pedig ez egyfajta sziliptérként működhet – a megfelelő higiéniai kialakítások mellett –, ami elválasztja a közösség terét a kinti, „fertőzött” tértől.

A közösségi terek az órarenden, pedagógiai programokon kívüli elfoglaltságok miatt egyre fontosabbak. A kötetlen információszerzés különféle formáinak biztosítása mellett a pihenésnek is megfelelő közeget kell, hogy teremtsenek, ezen kívül a különböző rendezvények, kiállítások, bemutatók terei, valamint a pandémia előtti időkben a szociális kapcsolattartásnak is fontos helyszíne. Szerepük van a gyerekek és oktatók mindennapi motiválásában, illetve általánosságban a tanulás, a feladatvégzés inspirálásában. Olyan, az egész napos ott tartózkodást lehetővé tevő tevékenységekre van itt lehetőség, hogy az intézmények ez által egyfajta „tanulóplazaként” tudnak funkcionálni. A sokrétű használhatóság miatt itt kiemelten fontos a multifunkcionalitás, flexibilitás, valamint az átláthatóság miatt a megfelelő vizuális kapcsolat. A közösségi terek legjellemzőbb és legsokoldalúbb megoldása az intézmények aulája, zibongója, de a folyosók, vagy akár a multifunkcionálisan kialakított lépcsők is szolgálhatnak a közösségi találkozások, feladatmegoldások, pihenés, vagy akár tárolás tereként.

- Olaszországi óvoda közösségi tere (építészet: Mario Cucinella Architects). Forrás: <https://www.archdaily.com/775276/nido-dinfanzia-a-guastalla-mario-cucinella-architects> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

A könyvtárak esetében egyrészt kiemelendő a technológiai fejlődésnek köszönhetően szerepük jelentős átalakulása, másrészt tekinthetünk rájuk a közösségi terekkel kapcsolatosan említett tényezők tükrében, úgy, mint többcélú, flexibilis térhasználatra. Az információ olyannyira elérhetővé vált digitálisan, hogy szinte megszűnt a könyvek fizikai jelenlétének szükségessége, ennek megfelelően a könyvtárak szerepe jelentősen átalakult. A hagyományos funkció - nagy mennyiségű könyv raktározása és kezelése - egyre inkább háttérbe szorul, helyét a mobil vagy telepített eszközökkel, internet kapcsolattal rendelkező terek veszik át. A mobilitás miatt az információ az intézmény egész területéről elérhető. A könyvtárak téri kialakítása jelentősen megváltozott, konkrét könyvespolcok helyett egyre több tanulóhely, szeparált kutató tér, mint közösségi tér jelenik meg.¹³⁴

Az épületen kívüli tereknek, zöldterületeknek, udvaroknak mind a tanulásban, mind a rekreációban fontos szerepe lehet, akár belső helyiségekhez kapcsolódóan, akár önállóan kialakítva. E terek változatos kialakításuk révén többféle módon kapcsolódhatnak a belső térhez, sokoldalúan hasznosítható átmeneti tereket képezve külső és belső között, fontos színterei az indirekt tanulásnak, különösen fontos szerepük van a koronavírus idején, amint az korábban kifejtésre került.

¹³⁴ BENYOVSZKY-GÉCZI Zsuzsanna: Felsőoktatási intézmények terei és rehabilitációjuk lehetőségei. In: Kerékgyártó Béla – Szabó Levente: *Továbbépítés és újrahaznosítás*. BME Építőművészeti Doktori Iskola, 2018, 216-231.

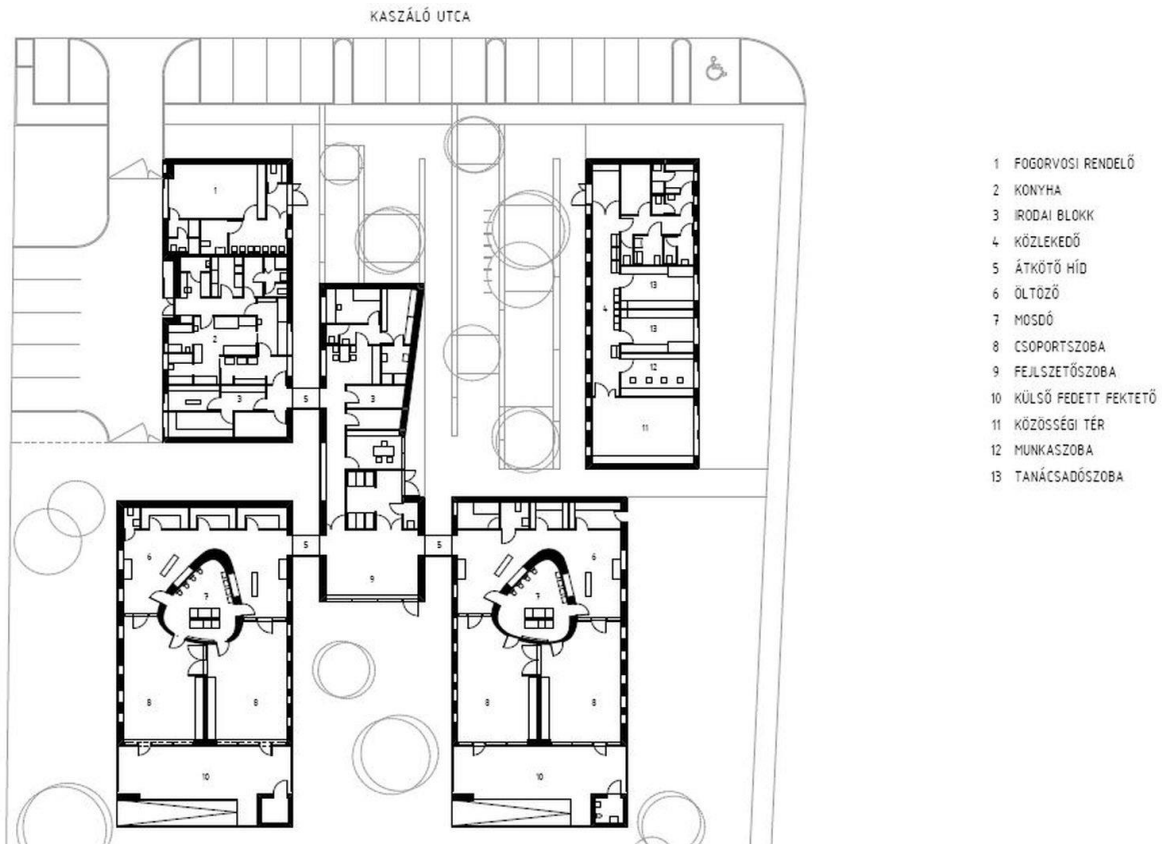
BÖLCSŐDÉK MOSDÓ- ÉS UDVARHASZNÁLATA

Máshogyan szükséges a bölcsődékben a mosdóegységeket kialakítani, hiszen ebben a korosztályban a gyerekek nagy része még nem szobatiszta. Az Idesüss! bölcsődében két csoportszoba között van egy mosdóhelyiség. Mivel a bölcsődéseket még pelenkázzák, nem is beszélhetünk önálló mosdóhasználatról, sem intimitásról: ennek a helyiségnek mindkét, csoportszobára néző fala üvegből készült, hogy a gondozók ráláthassanak a gyerekekre pelenkázás közben is. Az egyetlen wc-n sem található semmilyen intim használatot engedő elválasztó. A mosdó itt még egyben előtérként és baba-mama szobaként is funkcionál: itt pelenkázzák át a szülők a gyereket mielőtt beadnák őket a csoportszobákba.

▪ Idesüss! Óvoda és Bölcsőde bölcsődei mosdója. Forrás: <https://www.kobanya.hu/?module=news&action=show&nid=183133&nc=1>
(Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

Földes László és Sónicz Péter által tervezett Lenvirág Bölcsődében, Nagykovácsiban, a foglalkoztatóhoz kapcsolódó öltözők és vizes blokkok egymáshoz rendezve babszem formában, köríves tömbbe kerültek, ezzel is fokozzák a belső játékoságát,¹³⁵ így egyszerre három csoportszobát is kiszolgál.

▪ Lenvirág bölcsőde alaprajza. Forrás: <https://epiteszforum.hu/bolcsode-nagykovacsiban-a-foldes-es-tarsai-epitesziroda-terve> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

A napi rutinba a fokozott tisztálkodási lehetőségek mellett a rendszeres szabad levegőn tartózkodás jelenti még a minél kevesebb járványügyi kockázatot. A szabad levegőn tartózkodás ugyanakkor oldja a stresszt, így a testi-lelki egészség és biztonság szempontjából is kiemelkedő. Ezért a szabad és a fedett-nyitott terek használata, az udvari tevékenységek nagyobb jelentőséget kapnak.

Amikor a bölcsődék az óvodákkal egy épületben kapnak helyet, az udvar elkülönítése is mindenképp célszerű, hiszen az óvodások jóval nagyobb mozgásigénye, ehhez kapcsolódó játécai balesetveszélyes lehet a mozgásukban még fejletlenebb bölcsődésekének.

¹³⁵ BÁN Dávid: Fórumot teremt: bölcsőde Nagykovácsiban. *Építészfórum*, 2015. <https://epiteszforum.hu/forumot-teremt-bolcsode-nagykovacsiban> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

Az Archikon Építészroda által tervezett 22. kerületi Zöldike Bölcsőde udvara ideálisan kialakított a kicsik igényeinek. Két-két csoportszobának van egy külön üvegfallal ellátott, kényelmes mosdóegysége és a nagy üvegfelületein túl pedig a széles előtetős fedett-nyitott átmeneti terasszal ellátott szeparált udvarrésze. Ez különösen praktikus a gyerekek szeparálása szempontjából nemcsak a felügyelet, de a járványügyi távolságtartás és tömegkerülés miatt is.

▪ Zöldike Bölcsőde udvara. Forrás: https://pestbuda.hu/cikk/20220323_minimalis_energiafelhasznalasu_bolcsodet_a_dtak_at_a_xxii_keruletben (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

A japán Aisaka Architects' Atelier által Funabasiba tervezett Amanenomori bölcsőde kicsi belső udvara izgalmas természeti elemeket alkalmaz, melyek kiemelkedő fontosságúak a kisgyerekeknek tervezett játszóterek, udvarberendezések kapcsán (erről részletesebben a dolgozatomban az óvodáknál írok). A tetőterasz inspiratív téri kialakítása, több szintet átfelve használható megoldásai három dimenziós gondolkodás fejlesztése szempontjából is ideális.¹³⁶

▪ Amanenomori bölcsőde belső udvara. Forrás: <https://www.archdaily.com/787963/amanenomori-nursery-school-aisaka-architects-atelier> (Utolsó elérés: 2021. 03. 30.)

¹³⁶ BALÁZS István (szerk.): A koragyermekkori fejlődés természete – fejlődési lépések és kihívások. Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, 2011. <https://mek.oszk.hu/14800/14806/14806.pdf> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

ÓVODÁK BELSŐ TEREI

Az óvodák esetében a bölcsődéknél tapasztalható vírushelyzetből fakadó megoldandó helyzeteken felül a létszámkérdés is előtérbe kerül. Míg a bölcsődében többnyire kics csoportos, alacsony létszámú (egy bölcsődei csoportban legfeljebb 12 gyermek nevelhető, gondozható)¹³⁷ csoportokról beszélünk, az óvodák esetében a gazdaságosság érdekében a létszám növekedése figyelhető meg az egy főre jutó terek rovasára. Ez a járványügyi helyzet szempontjából is nagyon rossz tendencia, főleg annak tudatában, hogy ebben a korban sem megoldható a megfelelő távolságtartás és nem javasolt (2020 májusában hatályos rendelkezések alapján) a maszk használata.¹³⁸ A szabad játék azonban része a mindennapi tevékenységüknek, mozgásigényük pedig ebben a korban a legnagyobb. Kutatások kimutatták, hogy a 15 fő fölött a csoportnagyság növekedésével, valamint az 5 m² alatt a gyerekek számára hozzáférhető terület csökkenésével egyaránt nőtt a stresszreakció, a gyerekek stressz-szintje. Ezért elengedhetetlen lenne a létszámok csökkentése az óvodás csoportokban, valamint a differenciált térhasználati lehetőségek megteremtése.¹³⁹

A terekben nemcsak a magas létszám, de a helyiségek tárgyi túlszűföldése is problémás. Már a korai környezetpszichológiai kutatások is kimutatták a sűrűség negatív hatásait, mely szorongást okozhat a gyerekeknél. Ez nemcsak a berendezésekre, de az egy főre jutó tér mennyiségében is megmutatkozik. Már a 60-as években az első, típusterveknél készült, később Jeney Lajos közreműködésével megalkotott,¹⁴⁰ A közoktatás nevelő és oktató intézményei tervezési előírásairól szóló 19/2002. (V. 8.) OM rendeletben, mely az óvodák mellett, az általános iskolák és gyógypedagógiai intézmények tervezési előírásait foglalta magába,¹⁴¹ kevés, 25 főre 50 m² területet ír elő az óvodák foglalkoztató helyiségeire.¹⁴² A rendelet azóta már nincs hatályban, azonban az újabb előírásokban a terek és termek méretei a gazdaságos üzemeltetés és térkihasználás miatt folyamatosan még tovább csökkennek, tovább rontva a gyerekek pszichés állapotán. A zsúfoltság oldására a lágy színhasználat a harsány színekkel szemben, a minimalizált építészeti, belsőépítészeti formaalakítás, a használók számára szabadon hagyott felületek jelenthetnek megoldást.

Az önállóságra való nevelés lehetőségeként a kisebb létszám mellett lehetőség nyílhat az egységes, még jellemzően egyterű óvodai csoportszobák differenciálására. Erre jó kezdeményezés az Idessűs Óvoda kuckós kialakításai. A szobák belső terei különböző zónákra tagolódnak. Így helye van a felszabadult, vidám és hangos játéknak; az elbújásnak a kuckós szekrényben vagy éppen a színházi előadásoknak. A gyerekek által használt terekbe egyedi bútorcsaládot terveztek az építészek: világos fafelületű bútorok színes MDF bélétekkel a csoportszobák színárnyalataiban. Minden csoportszoba egy, a már több helyen megjelenő kör motívummal „lyuggatott”, nagy tároló szekrényt is kapott, amely elrejtja a gyerekágyakat, az egyéb nagyméretű eszközöket, emellett pedig búvóhelyként és nyugodt elvonuló sarokként szolgál a gyerekek számára.¹⁴³ A terek színeiben visszafogott, csak a jelölésre, útmutatásra használt formák esetén alkalmaztak a tervezők erősebb színeket.

---

¹³⁷ Gyermek napközbeni ellátása. *Családi tudakozó – A család iránytűje az interneten*
<https://csaladitudakozo.kormany.hu/gyermek-napkozbeni-ellatasa> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

¹³⁸ Tájékoztató a bölcsődei és óvodai neveléssel kapcsolatos járványügyi szabályokról. *Nemzeti Népegészségügyi Központ*, 2020. <https://www.nnk.gov.hu/index.php/koronavirus-tajekoztato/653-tajekoztatasa-bolcsodei-es-ovodai-nevelessel-kapcsolatos-jarvanyugyi-szabalyokrol> (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

¹³⁹ DÜLL (2009): i.m., 274.

¹⁴⁰ BENYÓVSZKY-GÉCZI Zsuzsanna: A nevelési központok koncepciója Jeney Lajos munkássága alapján. In: DÜLL Andrea, Somogyi Krisztina, Tamáska Máté (szerk.): *Iskolaépítészet Magyarországon. Örökség és megújulás*. Martin Opitz Kiadó, 2021, 161-182.

¹⁴¹ JENEY Lajos: *Építészet közösségi művelődési iskola – nevelési központok – (összegyűjtött tanulmányok)*. Budapest, 2014, 8.

¹⁴² A közoktatás nevelő és oktató intézményei tervezési előírásairól szóló 19/2002. (V. 8.) OM rendelet

¹⁴³ DIMITRIJEVIC Tijana: *Közteshasználat mint antiszegregációs eszköz*. DLA értekezés, 2018.

- Óvodai csoportszoba. Forrás: Dimitrijevic Tijana: Közteljesítés mint antiszegregációs eszköz. DLA értekezés, 2018.

A PAL Design ausztráliai óvodája szinte üresnek tűnik a gyerekekkel, dekorációkkal telezsűfolt hazai, megszokott óvodákhoz képest. Téri kialakítása ugyanakkor rendkívül inspiratív, mozgásra, felfedezésre készíti a gyerekeket.

- NUBO Óvoda, Sydney. Forrás: https://www.archdaily.com/872595/nubo-pal-design?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

KÖZÉPISKOLÁK UDVARHASZNÁLATA

A külső terek, a közterek, az udvarok használata ebben a korban a befelé fordulás következtében könnyen elhanyagolódhat, ugyanakkor a serdülők is jellegzetes felhasználócsoporthoz tartoznak a szabad területeknek, a játszótereknek: ők hétfélegesen, rendszeresen és felnőtt kíséret nélkül látogatják a játszótereket, közparkokat elsősorban a társas kapcsolatok, barátságok ápolása céljából.¹⁴⁴ A járványra való tekintettel, illetve a fizikai-mentális egészség miatt ezért kreatív, innovatív megoldásokkal népszerűvé tehető a serdülőkorúak számára is az iskolák, intézmények udvarai. Jellemzően a középiskolák udvarai mellőzöttek, oktatási-nevelési szempontból sem kapnak elegendő figyelmet, legjobb esetben is inkább közpark jelleggel részesülnek rendezettebb arculatban. Az életkori sajátosságokat szem előtt tartó kialakítással azonban kedvelt helyé válhat a fiatalok számára.

A kamaszok számára nagyon előnyös, ha a játszótér mellett sportpálya is van. A játékot megkönnyítik a kihelyezett játszótéri elemek (futballkapu, kosárpálánk), de ezek nélkül is lehet játszani. A labdajátékok egyénileg is játszhatók (például kosárra dobás), de jellemzően inkább csoportosan (minimum párban) művelik. A szoros értelemben vett „játszótérhasználat” ebben az életkorban inkább a passzívabb kikapcsolódást, pihenést, beszélgetést jelenti, nemritkán hintázás közben. A játszótér, mint adott funkcióval rendelkező hely háttérbe szorulása ebben az életkorban elsősorban abból ered, hogy a kültéri játszókörnyezetekben folytatható tevékenységek általában is háttérbe szorulnak.¹⁴⁵

A Gad építésziroda a Gad Qingdao Greentown Architectural Design tájépítészeti irodával közösen alkotta meg a Chongqing Nankai LiangJiang Középiskolát és annak udvarát, környezetét Chongqing-ban. A hagyományos középiskolákkal ellentétben, ahol a természet és az oktatás két különálló rendszer, itt az építészek a természetet szerették volna bevezetni az iskolába. A gyűrű alakú épületének markáns tömbje elválasztja a város nyüzsgésétől a csendes belső udvarrészt. A belső gyűrűben egy központi kertet alakítanak ki, egymást átfedő és hullámzó objektumokkal. Az iskolában futballpálya, kosárlabdapálya és egyéb sportolási helyszínek találhatók, melyeket szívesen használnak a diákok. A gyűrűs épület tetején egy 628 méter hosszú futópálya, vagy „gyaloglópálya” található, amelyet a tinédzserek testének, lelkének fejlesztésére, egyúttal a tudásszerzésre terveztek az építészek. Ezen túlmenően az udvaron sok „összemosódó tér” található: a tanítási funkciók és parkosított terek figyelembe vétele mellett a tervezők szándékosan hagynak üresen néhány helyet, lehetővé téve a felhasználók számára, hogy felfedezzék és aktiválják, „territorializálják” azokat.¹⁴⁶

---

¹⁴⁴ DÚLL (2009): i.m., 295.

¹⁴⁵ DÚLL (2009): i.m., 298.

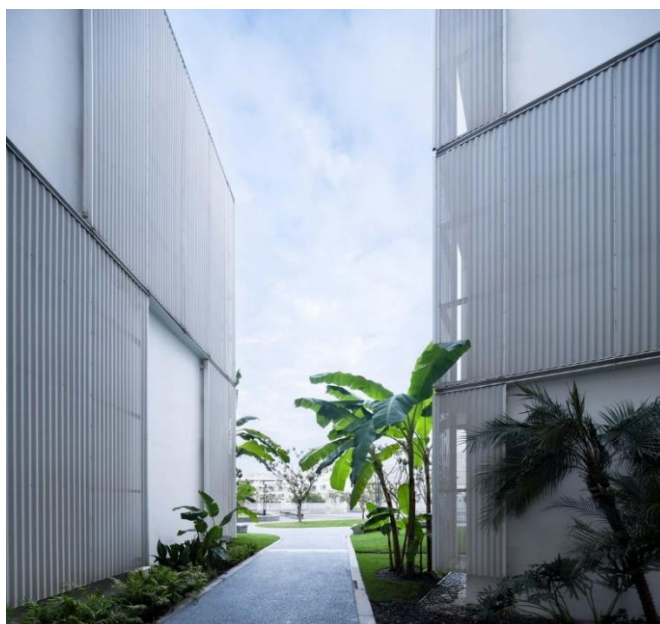
¹⁴⁶ GAD: Chongqing Nankai LiangJiang Secondary School. *Archdaily*, 2018.

https://www.archdaily.com/928622/chongqing-nankai-liangjiang-secondary-school-gad?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

- Chongqing Nankai LiangJiang Középiskola belső udvara és „gyaloglópályája”.
 Forrás: https://www.archdaily.com/928622/chongqing-nankai-liangjiang-secondary-school-gad?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

- Chongqing Nankai LiangJiang Középiskola belső udvarrészele. Forrás: https://www.archdaily.com/928622/chongqing-nankai-liangjiang-secondary-school-gad?ad_source=search&ad_medium=projects_tab (Utolsó elérés: 2021. 03. 28.)

Az oktatás hatékonyságához kiemelt jelentőségű, hogy a tanulások közötti, pihenéssel töltött idő során is megfelelő minőségű terek álljanak rendelkezésre a közvetett információszerzés és a hatékony regeneráció szempontjából is. Ezeknek az inspirálás mellett a fizikailag és pszichés pihenés minőségi eltöltésében van szerepe. Jellemzően nem önálló tér, a közösségi tereken, aulákon, akár intézményen kívüli tereken belül olyan téri kialakítás és környezet, mely a kikapcsolódáshoz teremt ideális helyzetet.¹⁴⁷

“Az otthon rendkívül összetett szociális és fizikai hatásrendszert képvisel: nem egyszerűen csak földrajzi-fizikai-építészeti tér, hanem speciális (érzelmi, kognitív és viselkedési) jelentéssel bíró hely; elsődleges territórium, azon környezetek egyike, ahol a személy-környezet illeszkedés egyik legfontosabb formája, a lakó-otthon összeállítás leginkább megvalósulhat.”¹⁴⁸

---

¹⁴⁸ DÚLL (2009): i.m., 212.

MESTERMUNKA: A LABORHÁZ

A mestermunkám, a Dózsa György úti családi ház megtervezése szorosan összefonódik a doktori disszertációm kutatásával. Már a telek megvásárlásakor is (a saját családom) számára ideális környezet kialakítását tartottam szem előtt, egy olyan környezetet szerettem volna megvalósítani, ami a tervezett jövőbeli családom számára (másoknak más környezet lehet az ideális) annak minden életszakaszában ideális otthon lehet. Mivel a tervezési folyamatokat is átszötte a kutatásom, így a mestermunkámnak a Laborház nevet választottam.

- A telek a megvásárlásakor és a ház utcai homlokzata beköltözéskor. Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

A Laborház keresi a helyét. Még a telekválasztás előtt tudtuk, hogy családot szeretnénk az akkor még csak a párommal, nem a férjemmel. Olyan telket kerestünk, ahonnan meghatározott időn belül megközelíthető a belváros, mégis kellő méretű, nyugodt és természet közeli. Ehhez meghatároztunk egy központi részt, a Ferencziek terét, innen rajzoltunk egy tömegközlekedéssel 45 perc alatt megközelíthető szabálytalan kört, melyen belül kerestük a megfelelő telket. Bizonyos térkapcsolatokra, tájolásra már ekkor voltak elképzelések, melyek egyre szűkítették a kört, de végül több év keresés után megtaláltuk a megfelelő helyszínt Budatétényben a Baross Gábor telepen.

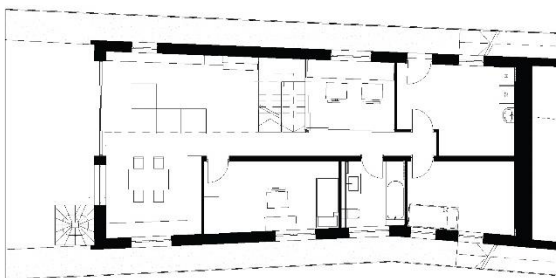
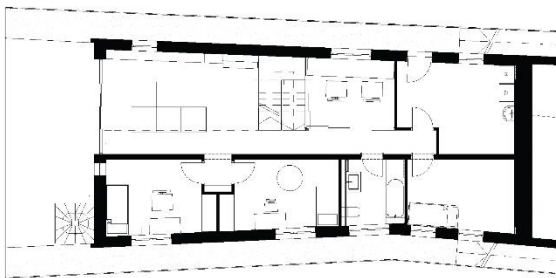
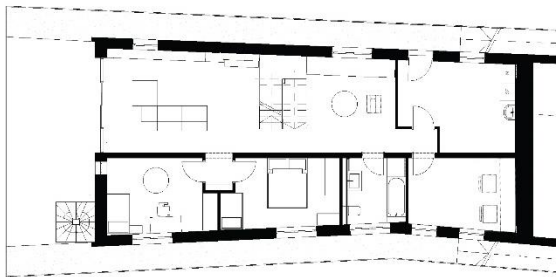
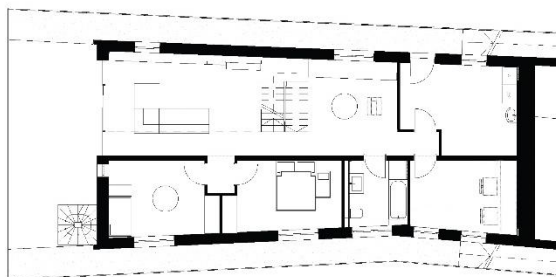
- A telek vonalára szerkesztett épülettömeg emeleti bejárata a beköltözéskor és két évvel később. Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

A Laborház alkalmazkodik. A telek lejtőssége és keskenysége befolyásolta a tervezést. A megérkezés ezért az első szintre került, ettől az egész ház utcafronti képe is kisebb házat feltételez. Belépve nemcsak a teljes ház közösségi terei tárulnak fel, de az üvegfalnak köszönhetően a teljes 72 méteres telek végéig elláttni, melynek természetes húzása volt a tervezői szándék, ezzel is kompenzálva a kissé szűkös előszoba terét. A ház formálása a telek oldalvonalát követi; a minimális oldalkert elhagyásával szerkesztve a maximális szélességet kihasználva. Ugyanakkor a telep egykori nyaralójellege, a mészköves pincerendszerei, a szőlőtermesztés és minden egyéb sajátossága szerves részét képezte a tervezésnek.

- A megérkezés tere a beköltözéskor és két évvel később.
Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

A Laborház kiszolgál. Olyan házat szerettünk volna, ami kiszolgálja a hétköznapi rutinunk igényeit. Ami körénk és a jövőbeli családunk igényei köré épül, ahol nem nekünk kell alkalmazkodnunk, hanem a ház tud igazodni a mi változásainkhoz. Elsősorban nagy változás a családunk megalakulása, a gyerekek életkori változásában volt várható. Az első gyermekemmel, a kislánnyommal voltam várandós, amikor elkezdődött a tervezés. Kettő gyermeket terveztünk, de fenntartottuk a lehetőséget, ha mégis másképp alakulna (akár ha másodjára ikerterhesség állna fenn), ezért két fő gyerekszobát terveztem és egy teljes értékű szobaként is használható vendégszobát. Ahogy a dolgozatomban, úgy ennek a háznak a megtervezésénél is az Erikson féle életszakaszokat vettem figyelembe, így különböző alaprajzi variációkat vázoltam fel a gyerekek életkori sajátosságainak megfelelően. Célom volt, hogy valamennyi életszakaszban meg tudja adni a ház annak a lehetőségét, hogy otthonos környezetet tudjunk kialakítani, az életkornak megfelelő napi rutinok gördülékenyen alakulhassanak benne, mindenki megtalálja a saját helyét, otthonát.

- Földszinti alaprajzi variációk a gyerekek életkorának változásai alapján.

- Gyerekszobák közös előtere, egyéves kisfiú gyerekszobája szülői ágygal és négyéves kislányszoba. Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

Beköltözésünkkor a lányunk két éves volt, így ő már birtokba vehette a saját szobáját. Hamarosan a fiammal is várandós lettem, ezért a szülői szobát a kiságygal a második gyerekszobában rendeztük be, így a lányomhoz is közel lehettem, ha az esti vándorlásokkor szüksége volt még a szülői közelségre. A gyerekszobák ajtajai nem közvetlenül a nappalra nyílnak az intimitás, a hangszigetelés miatt is (bár a közösségi zónát a privát funkciótól hangszigetelt kitöltő falazat választja el), a közös játékokra, a külön gyerekvilág kialakítására ad lehetőséget a közös előtér, mely jelenleg a gyerekkönyvek és közös játékok tárolását is lehetővé tevő beépített bútornak is helyet ad. A gyerekszobák közös fala egyébként bármikor kivehető, lehetőség van egy nagy térként is használni. A szülői háló funkcionált beköltözéskor vendégszobaként, és mivel a dolgozó mobil falai nem készültek el, a hátsó vendégszoba lett a dolgozó szoba. Ez egyelőre a gyerekzsivaj miatt praktikusnak is bizonyul a napi munkavégzésnél. Több ötlet is felmerült a vendégszoba későbbi differenciált térhasználatára a vendégek fogadásán túl: zeneszobaként, de sportolásra is használható térként is akadtak már ötletek. Jelenleg a második gyermekünk, az egy éves kisfiúnk és a négy éves kislányunk idején az eredeti dolgozó tere falak nélkül a központi nappali kiterjesztett tereként közös játszósarokként funkcionál, hiszen a babaszoba nagy részét az ágyak teszik ki. Mivel a privát funkciókat és a közösségi funkciókat elválasztó falazat pillérváz, csak kitöltő falazat, így lehetőség van a gyerekszobák további átvariálására is, akár megszüntetésére is a későbbiekben, a közösségi terekkel összevonni, amikor már nem laknak velünk a gyerekek. A padlófűtést rejtő aljzatbeton magassága valamennyi helyiségben egyforma, a különböző burkolatok egy szintbe kerüléséhez betonp lapot használtunk, így a bontásoknál és átvariálásoknál könnyen folytonossá tehető a burkolat. Az udvari homlokzaton is lehetőség van a gyerekszoba kis ablakát nagyobbra cserélni az esetleges bontások miatt, mivel az áthidaló gerenda itt egészen a sarokmerezítő pillérig húzódik.

- Udvari homlokzat építés közben. Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

A nappali terét a családi élet központi szerepe alakította. A dupla magas nappali a ház központja, ide nyílnak a szobák, közvetlen kapcsolata van a terasszal, innen az egész ház belátható. A gyerekszobák a földszinten történő elhelyezése egyrészt a mozgásfejlődés időszakában a közvetlen kertkapcsolat által hasznosul, másrészt a szintben történő nappali kapcsolatával a család közösségi életében való részvétel elősegítésében játszik szerepet, mely segíthet a kamaszkori bezárkózás oldásában is. A nappali berendezése, a kanapé helyzete ugyanakkor lehetőség kíván teremteni a szabad átközeledésre. A hosszú folyosók jelenleg kiváló rollerpályaként és futópályaként funkcionálnak. A sajnos még mindig akusztikai gondokkal küzdő dupla magas teret a saját tervezésű csillár és a helikopter farokrotor igyekszik összefogni és szervezni. Utóbbit a budaörsi repülőtér közelségéből adódó légi forgalom ihlette.

▪ Nappali a beköltözéskor és két évvel később. Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

Maga az udvar elrendezése is a szabad mozgást ösztönzi: nagy füves területre nyílik a teraszon keresztül az épület, hátul kapott helyet a gyümölcsfák árnyékában a játszótér hintával, csúszdával, homokozóval, trambulinnal. Ezek az elemek mobilisak, az életkor változásával eltávolíthatóak a hintaállványt kivéve, mely hintaágy állványként funkcionál később.

▪ Az udvar beköltözéskor és két évvel később. Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

Központi eleme a háznak a szabadon álló lépcső. Mivel közösségi funkciókat köt össze, gyakran használt eleme az épületnek. Megtervezése ezért nagy körültekintést igényelt: praktikusan adta volna magát, hogy egykarú lépcsőként a kertre néző üvegfalak vonzásában kerüljön kialakításra, ám a telek szűkösége sehogyan sem tette lehetővé ezt a megoldást. Kétkarú lépcsőként azonban a dolgozó-nappali tér térszervezőjeként jelenik meg, jelenleg két év használat után kényelmes része a mindennapoknak.

▪ A lépcső tere a beköltözéskor és jelenleg. Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

A nappali mellett másik központi tér az étkező tere. A közös étkezések helyszíne, de ide érkeznek a vacsoravendégek, vagy azok a vendégek, akik csak a felnőttekkel találkoznának, míg a gyerekek a földszintet birtokolják egy időben, vagy mozgásuk miatt megrettentik a lépcső a nappali elérésében. Ezt a szempontot a kényelmes bútortválasztásnál és elrendezésben is igyekeztem szem előtt tartani.

Jó időben a terasz válik még kiemelkedő központi térré, aminek helyzetén a későbbiekben elkészülő árnyékoló pergola és a kültéri konyha is sokat javíthat. Szintén a központi szerepét erősíti majd az innen a tetőre vezető lépcső is, mely által a kilátást kihasználva új közösségi kültéri színtere valósulhat meg a háznak.

▪ Udvari homlokzat és terasz a beköltözéskor és jelenleg. Fotó: Benyovszky-Géczi Zsuzsanna

A koronavírus járvány időszaka felértékeltette a családi házunknál is a szeparált dolgozó és a hangszigetelt falak szerepét (jelenleg a vendégszoba tölti be a dolgozó funkcióját), bár a mobil munkamenet lehetőséget adott a ház különböző nyugodt pontjainak kihasználására. A nappali, az étkező, a terasz, a vendégszoba, a hálószoza, adott esetben mind tudtak ideiglenes munkaállomásként is funkcionálni. Ezek az ideiglenes munkaterék évszakonként is változó prioritásúak. Téli az emeleti étkező válik kiemelt helyzetűvé a korai naplemente miatt, mely ekkor pont az udvari üvegfallal előtt megy le, tavasszal a nappali, ahonnan a kert virágzó fáit láthatóak és a magas üvegfallal keresztül a felhőket nézhetjük, nyáron a terasz, mely a közös pihenés, esetenként az elmélyült munka helye.

A Laborházat szeretjük. Hamar és könnyen belaktuk, minden részét egyformán, mindig (ki)használjuk, talán már kicsit túl sok időt is töltünk benne. Feladatunk még mindig van vele: elsősorban a külterek formálása, „otthonosítása”, a növények telepítése még a feladat, valamint a ház folyamatos „okosítása” is segítséget nyújt majd a mindennapokban annak fenntartásában, kezelésében és a változásokhoz való alkalmazkodásban. Ugyanakkor elsősorban a gyerekek életkori változásai miatt a belső terek alakítása is folyamatos feladat, melyre a tervek szerint legalábbis a ház készen áll. A következő feladat így a fiunk gyerekszobájának kialakítása és ezzel együtt a szülői háló visszafoglalása és a tervek szerinti dolgozóter létrehozása a következő lépés, mely felé formálódik a Laborház és próbál az újabb kihívásokra is válaszolni.

2023